

Bölüm 2- Anayasa Hukuku

1. TERMİNOLOJİ

Türkçe'de anayasa kelimesine karşılık olarak eskilerden günümüze kadar birçok kelime kullanılmıştır(Kanun-i Esasi,Teşkilat-ı Esasiye,anayasa).Kanun-i esasi'nin kelime anlamı "esas kanun" demektir. Anayasa hukuku kelimesi yerine de eskilerden günümüze birçok kelime kullanılmıştır.(Esasiye Hukuku,Esas Teşkilat Hukuku, Devlet ana hukuku,Anayasa Hukuku). Aslında anayasa hukuku tabiri yanlıştır ancak günümüzde benimsendiği için kullanmamız gerekir.

2.ANAYASA HUKUKUNUN TANIMI,KONUSU VE KISIMLARI

Anayasa Hukuku ,devletin temel organlarının kuruluşunu,işleyişini ve bu temel organların birbirleri ile ilişkileri ve devlet karşısında vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini düzenleyen hukuk kurallarını inceleyen hukuk bilimi dalıdır.

Anayasa hukukunun belli başlı iki veçhesi vardır(Devletin Temel Organları ve Temel Hak ve Özgürlükler). Devletin temel organları veçhesinde, yasama,yürütme ve yargıdan oluşan devletin temel organlarının kuruluşunu,işleyişini ve birbirleri ile ilişkilerini inceler. Temel hak ve özgürlükler veçhesinde, vatandaşların devlet karşısındaki temel hak ve özgürlüklerini inceler.

Anayasa Hukunun Genel Esasları, inceleme konusuna belirli bir ülkenin anayasasından bağımsız bir şekilde genel ve soyut düzeyde yaklaşır.Anayasa hukukunun genel esasları bütün anayasa düzenleri için yorum yapar.Anayasa hukukunun "Türk anayasa hukuku" kısmı, incelediği konuyu Türkiye'deki pozitif hukuk çerçevesinde ele alır. Kuralların anlam ve içeriğine sistematik bir yaklaşımdır ve bu yaklaşım tarzı hukuk dogmatığıdır.

3.ANAYASA HUKUKUNDA YAKLAŞIM BİÇİMLERİ

Tarihi yaklaşım: Başta anayasa olmak üzere, anayasa hukukunun incelediği bütün kurum ve kuruluşlar belli bir tarihsel koşulların ürünüdür.Bu yaklaşımla ortaya çıkan çalışmalar bir tarih çalışmasıdır.

Felsefi yaklaşım:Anayasal düzen,sadece tarihi veya hukuki bir vakıa değil,aynı zamanda değerler-inançlar sisteminin somutlaşmasıdır.Bu yaklaşımla ortaya çıkan çalışmalar felsefe çalışmasıdır.

Sosyolojik yaklaşım:Bu yaklaşımda konular ampirik olarak incelenir;gözlem yoluyla elde edilen verilerle kanunlara varılmaya çalışılır.Bu tür ampirik çalışmalar siyaset biliminin konusudur.

Hukuki Yaklaşım:İki şekilde incelenebilir.(Hukukun genel teorisi veya hukukun dogmatığı). Belirli bir konu, belirli bir ülkenin anayasa hükümleri çerçevesinde inceleniyor ise hukukun dogmatığı, aynı konu, belli bir anayasa hükümlerinden soyutlanarak inceleniyor ise hukukun genel teorisinden bahsedilir.

Bu yaklaşımların hepsinin eşit teorik değeri vardır. Bu yaklaşımlardan birini seçtiğimizde,diğer yaklaşımların gereksiz ve yararsız olduğunu söyleyemeyiz.Bu yaklaşımlar birbirlerini tamamlar. Bu yaklaşımların geçerlilik kriterleri farklıdır.Sosyolojik yaklaşımın geçerlilik kriteri ampirik tutarlılık iken,hukuki yaklaşımın geçerlilik kriteri iç mantiki tutarlılıktır.Hukuki yaklaşım dışındaki yaklaşımlar anayasa hukuku kitaplarında yapılmamalıdır. Hukukçuların görevi başka bilim dalları yerine kendi bilim dalları ile ilgili çalışmalar yapmaktır. Anayasa hukuku doktrini, yabancı unsurlardan ayrılmalıdır.Buna da hukukun genel teorisinde saflık denir.

4.)ANAYASA HUKUKU İLE SİYASAL BİLİM,SİYASAL FELSEFE VE SİYASAL TARİH ARASINDAKİ İLİŞKİ

a)Anayasa hukuku- Siyaset Bilimi

1-Konuları arasında ortaklık:Anayasa hukuku ile siyaset bilimi arasında konu ortaklığı bulunmaktadır.Anayasa hukuku devletin temel organlarının kuruluş ve işleyişini incelemektedir.Siyaset bilimi kitaplarına baktığımızda siyasi iktidar ve

devletin incelendiğini görürüz. Anayasa hukuku ile siyaset bilimi arasında kısmi konu ortaklığı olmasına rağmen, yöntem farklılığı vardır.

2-Yöntemleri Arasındaki Farklılık: Anayasa hukuku bir hukuk bilim dalıdır. Bu yüzden anayasa hukukunun yöntemi hukukidir. Anayasa hukukunda tümden gelim yöntemi uygulanır (Kuraldan olaya gidilir, kural olaya uygulanır, olaya bakılarak kuralın ne olduğu söylenemez, kurala bakılarak olayın ne olduğu söylenebilir). Siyaset bilimi ise sosyolojinin bir alt dalıdır, dolayısıyla ampirik bir bilim dalıdır. Siyaset bilimi incelediği konuya ampirik açıdan yaklaşır ve tümevarım yöntemini uygular. Anayasa hukuku ile siyaset bilimi arasında kısmi bir konu ortaklığı vardır. Ancak yöntem farklılığı vardır. Bu ikisi birbirlerinin yerine geçemez ve birbirlerine olan ihtiyacı kaldırmaz. Çünkü metodolojik yöntemleri farklıdır. Anayasa hukuku normatif, siyaset bilimi ise ampirik bir bilim dalıdır.

b) Anayasa hukuku-Siyasal Felsefe

Devlet kavramı hem anayasanın hemde siyasal felsefenin inceleme alanına girer. Ancak kullandıkları yöntem birbirlerinden farklıdır. Siyasal felsefenin yöntemi spekülattir. Siyasal felsefe, devlet ile ilgili değerleri araştırır. Daha iyi bir devlet düzeninin ne olduğunu tartışır.

c) Anayasa Hukuku-Siyasal Tarih

Yürürlükten kalkan anayasalar ile ilgili araştırmalar yapılabilir. Bu araştırma bir hukuki çalışmadır. (Mülga anayasanın kurallarına dayanarak inceleme koşuluyla). Örnek: 12 Eylül darbesinin incelenmesi bir siyasal tarih çalışmasıdır.

5. ANAYASA HUKUKU İLE HUKUKUN DİĞER DALLARI ARASINDAKİ İLİŞKİLER

Anayasa hukuku bir hukuk dalıdır. Hukuk ise iki dala ayrılır (Kamu H.-Özel H.). Anayasa hukuku bir kamu hukuku dalıdır. Anayasa hukuku ile diğer kamu hukuku dalları arasında konuların iç içe geçmesi söz konusu olmaktadır. Örneğin: Devletin temel organlarından birisi olan "yürütme" organı hem anayasa hukukunun hemde idare hukukunun inceleme alanına girer. Anayasa hukuku ile kamu hukukunun diğer dalları olan mali hukuk ve ceza hukuku arasında da çok sıkı ilişkiler vardır. Mali hukukun ilkeleri aynı zamanda anayasa hukukunda da incelenir. (Kanunsuz vergi olmaz ve dolayısıyla temsilsiz vergi olmaz ilkeleri hem anayasa hukukunda hemde mali hukukta incelenir.). Günümüzde eskidekilerden çok fazla ölçüde anayasa hukuku ile özel hukuk arasında da yakın ilişkiler ortaya çıkmıştır (mülkiyet, dernekler, aile, sözleşme hürriyeti vs.)

a) Hukukun Diğer Dallarının Anayasallaşması

Günümüzde anayasalar, diğer hukuk dallarının kuralları karşısında tartışmasız üstün durumdadırlar ve hukukun diğer dalları anayasal temeller üzerinde durmaktadır. Medeni hukukun, ticaret hukukunun, ceza hukukunun, iş hukukunun anayasal temelleri vardır. Anayasa ile diğer kanunlar arasındaki bu hiyerarşik ilişkilerin benzeri mahkemeler arasında da vardır. (Anayasa mahkemesi ile diğer mahkemeler arasındaki anlaşmazlıkta anayasa mahkemesinin hükümleri geçerli) Anayasa mahkemeleri kendi anlayışlarını hukukun değişik dallarına empoze eder bu duruma hukukun anayasallaşması denilir. Bu gün, hukukçular kendi uzmanlık alanlarını dikkate aldıkları gibi, anayasa kurallarını da dikkate almak zorundadırlar. Yüksek mahkemeler ise kendi içtihatları ile beraber anayasa mahkemesinin içtihatlarını da incelemelidir.

6. NİÇİN ANAYASA HUKUKU ÖĞRENMEK GEREKLİDİR

a) Anayasa hukuku, sadece anayasa mahkemesi üyelerini mi ilgilendiriyor? (Anayasa hukuku bütün hukukçuları ilgilendirir. Çünkü hukuk bir bütündür, ayrı dalları vardır ancak, bu dallar bağımsız değildir. Çünkü hukuk dalları geçerliliklerini anayasadan alırlar.

b) Anayasa hukuku sadece devletin temel organlarını işgal eden, cumhurbaşkanı, başbakan, bakanlar ve milletvekilleri gibi kişileri mi ilgilendiriyor? (Anayasa hukuku her şeyden önce devletin temel organlarını düzenlemektedir. Anayasalarda, temel hak ve hürriyetler bölümü vardır. Bu yüzden anayasa hukuku bütün insanları ilgilendirir.

BÖLÜM 3- ANAYASA KAVRAMI

1.ANAYASA KAVRAMININ TANIMI

Anayasa, anayasal nitelikteki hukuk kurallarının toplamıdır.

a)Anayasa, hukuk kurallarından oluşur

Anayasa,hukuk kurallarından oluşur ve bu sebeple anayasa bir hukuk belgesidir.Hukuk kuralının ne olduğu sorununun hukukun genel teorisi çözer.

-Hukuk Kuralı Nedir ?

Hukuk kuralları, devletin yetkili organları tarafından konulan, insan davranışlarını düzenleyen,uyulması bir müeyyideye bağlanan emir,yasak,izin veya yetkililerdir.

Bir cümlemin hukuk kuralı olabilmesi için ; normatif olmalı,konusu insan davranışı olmalı,devletin yetkili organları tarafından konulmalı ve bir müeyyideye sahip olmalıdır.Bir cümlemin hukuk kuralı olması için emir,yasak,izin veya yetki içermesi gerekir.Buna normatifik denir.Bir emir,yasak,izin veya yetkinin hukuk kuralı olabilmesi için insan davranışını düzenlemesi gerekir.Yani hukuk kurallarının konusu insan davranışlarıdır.İnsanların davranışlarını düzenlemeye yönelik olan emir,yasak,izin veya yetki içeren bir kuralın hukuk kuralı olabilmesi için bu emir,yasak,izin veya yetkileri devletin yetkili organı koymalıdır.Yani, hukuk kurallarının koyucusu devletin yetkili organlarıdır.Devletin yetkili organları tarafından konulan,insan davranışını düzenleyen,emir,yasak,izin veya yetkilerin cebir ile müeyyidelendirilmesi şarttır.Bir kuralın hukuk kuralı olabilmesi için ; devletin yetkili organları tarafından konulması,insan davranışlarını düzenlemesi, uyulması müeyyideye bağlanması ve emir,yasak,izin veya yetkilere sahip olması gerekir.Bu dört şart bir arada olmak zorundadır.

b)Anayasa, anayasal nitelikteki hukuk kurallarından oluşur

Anayasa hukuk kurallarından oluşur ancak bu hukuk kuralları anayasal nitelikteki hukuk kuralları olmak zorundadır.Hukuk kuralının, anayasa kuralı olmasında iki ölçüt vardır.(Maddi , Şekli)

1)Maddi anlamda anayasa

Maddi anlamda anayasaya göre, bir hukuk kuralının anayasa kuralı olabilmesi için devletin temel organlarının kuruluşunu ve işleyişini konu alması gerekmektedir.

Maddi anlamda anayasa,devletin temel organlarının kuruluşunu veya işleyişini belirleyen hukuk kurallarının bütünüdür.

2)Şekli anlamda anayasa

Şekli anlamda anayasaya göre bir hukuk kuralının anayasa kuralı olup olmadığına , içeriğine bakılmaksızın, o kuralın bulunduğu yere ve yapılış veya değiştirme şekline bakılarak karar verilir. Eğer bir kural, normlar hiyerarşisinde kanunlardan daha üstte yer alıyorsa,diğer kurallardan daha zor biçimde değiştiriliyorsa o kural bir anayasa kuralıdır.Şekli anlamda anayasaya göre bir kuralın konusu devletin temel organları olsa dahi bu şartları sağlamıyorsa bir anayasa kuralı değildir.

Şekli anlamda anayasa, normlar hiyerarşisinde en üstte bulunan,kanunlardan daha farklı veya daha zor usul ile değiştirilebilen hukuk kurallarının bütünüdür.

3)Hangisi doğru ? Şekli anlamda anayasa doğrudur.Çünkü maddi anlamda anayasanın tanımı oldukça belirsiz ve yazarların tercihlerine göre değişebilir.Devletin temel kuruluşu ile ilgili pek çok şey kanunlarda düzenlenmiştir.Maddi anayasaya göre bu kanunlar anayasa oluyor ve bu bizce mümkün değildir.Ayrıca anayasada devlet ile ilgili olmayan bir çok kural vardır.En başta temel hak ve özgürlükler..

Anayasa,normlar hiyerarşisinde en üstte bulunan ve dolayısıyla kanunlardan daha zor şekilde değiştirilebilen hukuk kurallarının bütünüdür.

-Normlar hiyerarşisi:Hukuk düzeninde anayasa,kanun,tüzük ve yönetmelik gibi yazılı hukuk kuralları vardır ve bu hukuk kuralları arasında altlık üstlük ilişkisi mevcuttur.Buna normlar hiyerarşisi denir.Bu hiyerarşide alt geçerliliğini üstten alır ve ona uygun olmalıdır.

2.ANAYASA TÜRLERİ

A.YAZILI ANAYASA-YAZISIZ ANAYASA

a)Yazılı anayasa

Yazılı anayasa,kuralları kağıt üzerinde harflerle ifade edilmiş,yani yazılı bir metne sahip olan anayasadır.

b)Yazısız anayasa(Teamüli Anayasa)

Yazılı anayasanın karşıtıdır.(Yani yazısızdır.). Teamüli anayasa kuralları, devletin temel organlarının kuruluşu ve işleyişi alanındaki örf ve adet hukuku kurallarıdır.En büyük örnek İngilteredir.

Bir kuralın örf ve adet hukuku kuralı(teamül kuralı) olabilmesi için, maddi, manevi ve hukuki şartı olması gerekir. Bir davranış kuralının örf ve adet hukuku kuralı olması için, o kuralın uzun süreden beri toplum tarafından uygulanması gerekir(maddi şart),toplumun kendilerinde o kurala uyma zorunluluğu hissetmesi(manevi şart) ve o kuralın hukuk düzeni tarafından müeyyidelendirilmesi gerekir(hukuki şart).

Bir kuralın yazısız anayasa kuralı olabilmesi için, devletin temel organlarını işgal eden kişi veya kurumların eski zamanlardan beri sürekli olarak o kuralı tekrarlaması,toplumda tekrarlanan bu kuralın bağlayıcı olduğuna dair bir inancın olması ve bu kuralın hukuk düzeni tarafından müeyyidelendirilmesi gerekir.

Yazısız anayasa(Teamüli anayasa),devletin temel organlarının kuruluşu ve işleyişi konusunda eski zamanlardan beri sürekli olarak tekrarlanan,toplumda o kuralın bağlayıcı olduğuna inanılan ve hukuk düzeni tarafından müeyyidelendirilmiş kuralların bütünüdür.

-Yazısız anayasa , gerçekten bir anayasa mı ?

Öncelikle ingiltere'de hiç anayasa yoktur. Şekli anlamda anayasaya göre, yazısız anayasa bir anayasa değildir.

B.YUMUŞAK ANAYASA-KATI ANAYASA

a)Yumuşak anayasa

Yumuşak anayasa,norm kanunlarla aynı usullerle ve aynı organlarca değiştirilebilen anayasadır. Yazısız anayasalar yumuşaktır.Yazılı anayasaların da yumuşak olabilmesi iki şekilde olabilir.Anayasa,ya açıkça kanunlarla aynı şekilde değiştirilebileceğini yazar; ya da değiştirme konusunda hiçbir hüküm içermez.(1921 Türk anayasası bir yumuşak anayasadır.)

Yumuşak anayasalar,kanunlar gibi alelade değiştirilebilir.Bu nedenle,yumuşak anayasa sisteminde anayasanın üstünlüğü diye bir şey yoktur.Bu sistemde anayasa ile kanunlar normlar hiyerarşisinde aynı basamakta yer alır.

b)Katı Anayasa(Sert Anayasa)

Katı anayasa,norm kanunlardan daha farklı organlarca veya daha zor usullerle değiştirilebilen anayasadır. Yazılı anayasaların hepsi katıdır.Birkaç istisna dışında yazılı anayasalar kendi değiştiriliş biçimlerini saptarlar.

Anayasa'ya katılık sağlamanın değişik yolları şunlardır:

aa)Özel meclis usulü:Anayasa değişikliğinin,sırf bu amaçla oluşturulmuş özel bir meclis tarafından yapılması anayasaya katılık sağlar.

bb)Üye Tamsayısının Salt Çoğunluğu Kuralı:Kanunların kabulü için genelde adi çoğunluk yeterlidir.(Bir kanunun kabul edilmesi için yapılan oturumda oy çokluğu gerekir.).Bir anayasanın değişikliği için üye tamsayısının salt çoğunluğu aranıyorsa o anayasa katıdır.

cc)Nitelikli çoğunluk kuralı:Anayasanın değiştirilebilmesi için,meclisin üye tamsayısının beşte üçü,üçte ikisi gibi çoğunluklar aranıyorsa o anayasa katıdır.

dd)Halkoylaması:Anayasa değişikliği için halk oylaması aranıyorsa o anayasa katıdır.Örnek:Anayasamızın 175.maddesi

ee)Değiştirilemeyecek maddeler veya ilkeler:Bir anayasanın bazı maddelerinin değiştirilmesi yasak ise o anayasa katıdır.Örnek:Anayasamızın ilk üç maddesinin değiştirilmesi yasaktır.

ff)Süre yasağı:Bir anayasanın kabul edilmesinden itibaren belli bir süre değiştirilmesi yasak ise o anayasa katıdır.Bunun sebebi ise yeni gelen anayasanın istikrar kazanmasıdır.

gg)Dönem yasağı:Bir anayasa kendisinin bazı dönemlerde veya durumlarda değiştirilmesini yasaklıyorsa o anayasa katıdır.Bunun sebebi ise ülke yönetiminin hassas olduğu durumlarda anayasa gibi önemli bir şeyin sıkıntıya sokulmamasıdır.

hh)Değişikliğin ikinci defa kabul edilmesi:Bazı anayasalar,anayasa değişikliğinin kesinleşebilmesi için kabul edilen değişikliğin belli bir süre sonra meclis tarafından tekrar kabul edilmesini şartını öngörmektedir.

ıı)Devlet başkanının mutlak veya güçleştirici veto yetkisi:Kanunlarda devlet başkanına veto yetkisi tanınmayıp,anayasa değişikliğinde tanınıyorsa o anayasa katıdır.Örnek:Anayasamızın 175.maddesi

ii)Federe devletlerin onayı:Federal devletlerde federal anayasanın değiştirilmesi usulüne federe devletler de dahil edilir.

Bir anayasa bu maddelerden en az birini içeriyorsa o anayasa katıdır.

Optimal katılık derecesi nedir?

-Anayasa tamamıyla katı olmamalıdır.Anayasalar değişmez,ebedi ve ezeli metinler değildir.Toplum ihtiyaçlarını karşılamadığında değişmesi gerekir.Anayasa tamamıyla da yumuşak olmamalıdır.Yumuşak bir anayasa bizzat anayasanın tanımıyla çelişir.Devletin temel organlarının kuruluş ve işleyişine belli bir istikrar kazandırılması gerekir ve bunu katı anayasa yapabilir.Katılığın optimal derecesini belirlemek çok zordur.Her ülkede çeşitli kriterler kullanılarak anayasalar katı hale getirilir.Anayasa sadece iktidar tarafından değiştirilmesin,muhalefetin de görüşü alınıp ve toplumun isteklerini yansıtan bir anayasa oluşmalıdır.Ancak iktidar partisi çok yüksek oylar kazanırsa,anayasa sadece iktidar tarafından değiştirilebilir.

3.ANAYASALARIN İÇERİKLERİ

a)Başlangıç:Bazı anayasaların başlangıç kısmı vardır,bazılarının yoktur.(1921 ve 1924 anayasaları).Günümüzde pek çok anayasanın başlangıç kısmı vardır.Kimi ülkelerin başlangıç kısmı uzun,kimi ülkelerin ki kısadır.Anayasaların başlangıç bölümünde ideolojik düşünceler açıklanır.Eğer bir anayasa,başlangıç kısmının anayasa metnine dahil olmadığını veya bağlayıcı olmadığını öngörmüş ise başlangıç kısmı bağlayıcı olmaz.Türk anayasasının başlangıç kısmı bağlayıcıdır.(176/1 md.)

b)Temel ilkeler(Genel hükümler):Birkaç madde ile 15-20 madde arasında değişir.Bu kısımlarda anayasalar,devletin şekline ve niteliklerine ilişkin ilke ve hükümleri belirler.Bu ilkelerden örnek olarak bazıları şunlardır.

*Cumhuriyet-Monarşi:Cumhuriyetlerde anayasalar devlet şeklinin cumhuriyet olduğunu genelde ilk maddelerde

belirtirler.(Türk anayasası m.1).Aynı şekilde monarşilerde de devlet şeklinin monarşi olduğunu belirtirler.

*Üniter Devlet-Federal Devlet:Üniter devletlerde anayasalar devletin üniter niteliğini ve bölünmezliğini ilk maddelerde belirtir.(Türk anayasası m.3) Aynı şekilde federal devletlerde anayasalar ilk maddelerinde devletin federal niteliğini belirtir.

*Egemenlik:Anayasalar ilk maddelerinde egemenlik konusundaki benimsediği ilkeleri belirler.

*Din-Devlet ilişkileri:Resmi Din-Laiklik İlkeleri:Bazı anayasalar temel ilkeler bölümünde devlet-din ilişkileri konusunda benimsediği ilkeleri belirtir.Modern anayasaların çoğunda resmi din veya laiklik ilkelerine yer verilmez.Bunların yerine din ve ibadet hürriyetini tanıy ve devletin vatandaşları arasında dini ayrımcılık yapmasını yasaklar.

**Resmi din:Bazı anayasalar resmi din ilkesini anayasalarına eklerler.Örnek israil

**Laiklik:Bazı anayasalar laiklik ilkesinden anayasalarında bahseder.Örnek:Türkiye

*Diğer ilkeler:Demokratik devlet ilkesi,hukuk devleti ilkesi gibi ilkelerden söz edilmiştir.

c)Temel hak ve hürriyetler:Anayasaların yer verdiği en önemli konulardan biridir ve modern anayasaların en uzun bölümü temel hak ve hürriyetler bölümüdür.Her anayasa insanların sahip olduğu temel hak ve hürriyetlerini anayasada sayıp tanımlamakta ve bunların korunması ve sınırlandırılması konusunda güvenceli bir sistem oluşturmaya çalışmaktadır.Anayasacılığın özü zaten,anayasa denen metinde vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini sayarak onları devlete karşı korumaktır.

d)Devletin temel organları:Modern anayasalarda üçüncü kısımda devletin temel organlarından bahsedilir.Bu kısımda devletin temel organları düzenlenir.Bu organlar yasama,yürütme ve yargıdır.Yasama kısmında yasama organlarının kuruluşu ve işleyişi,yürütme bölümünde yürütme organının yapısı ve çalışması,yargı bölümünde ise yargı organının oluşması ve temel ilkeleri,yüksek mahkemeler veya yüksek mahkemelerin kuruluşu düzenlenir.

Normatif çeşme olarak anayasa:Anayasalar,kanunlar ve yürütme organlarını düzenlerken bir yanda diğer bütün kurallara kaynaklık eden normatif bir çeşmedir.

e)Diğer Hükümler:Anayasalar,devletin temel kuruluşunun düzenlendiği ve vatandaşların hürriyetlerinin güvence altına alındığı metinlerdir.Gün geçtikçe çeşitli konular anayasalara girmektedir.Sosyal ve mali konular,ormanlar vs. Bunların düzenlenmesi diğer hükümler kısmındadır.

f)Anayasanın değiştirilmesi:Anayasalar en son bölümünde kendilerinin değiştirilme usul ve esaslarını düzenler.Günümüzde bütün yazılı anayasalar kendi değiştiriliş usullerini düzenler.Eğer bir anayasa kendi değiştiriliş usullerini belirtmiyorsa,o anayasanın kanunlar gibi değiştirilebileceği kabul edilir.

4.ANAYASACILIK HAREKETLERİ

Anayasacılık hareketleri 1700'lerin sonlarında ortaya çıkmıştır ve ilk anayasa 1787 ABD anayasasıdır.Anayasacılık hareketleri başlamadan önce devletin temel kuruluşlarına ilişkin bir çok yazılı hukuk kuralları vardı.Ancak bunlar,normlar hiyerarşisinin en üstünde bulunmayan ve kanunlardan daha zor bir usullerle değiştirilemeyen yazılı hukuk kurallarıydı.**Normlar hiyerarşisinde kanunların üstünde bulunan ve kanunlardan daha zor şekilde değiştirilebilen bir kanunun bulunması gerektiği düşüncesine "anayasacılık" denir.**

Anayasacılığın amacı,devlet iktidarını sınırlamak ve vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini güvence altına almaktır.Anayasacılığın amaç olarak gördüğü araç ise,kanunların üstünde yer alan ve kanunlardan daha zor değiştirilebilen yazılı,katı ve üstün bir kanun,yani anayasa yapılmasıdır.Anayasacılık bir ülkede yazılı,katı ve üstün bir anayasa yapılmasını gerektirir.Anayasa insanları korumak için yapılmıştır.Temel hak ve hürriyetleri sınırlandırmak anayasacılık düşüncesi ile bağdaşmaz.Bu sebeple,anayasa suç ve ceza ihdas edilmesi anayasacılık düşüncesine aykırıdır.(Anayasalar ceza kanunu olmadığından,anayasal suç yoktur.).

Geleneksel anayasacılık:Bahsettiğimiz anayasacılık. Modern Anayasacılık:Anayasa üstünlüğünün lafta kalmaması ve

kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenebilmesi görüşü.Uygun olmadığında iptal edilebilir.

Anayasacılık devletin temel kuruluşuna bir istikrar kazandırır.Çünkü anayasalar her zaman değiştirilemeyeceği için istikrarlı olacaktır.

-Anayasacılık ile ilgili bazı kavramlar

*Anayasacılıksız Anayasalar(Anayasacılığa karşı anayasalar):Anayasacılığın özüne uymayan ve devletin iktidarını genişletip,vatandaşın temel hak ve hürriyetlerini sınırlayan,genelde diktatörlerin oluşturduğu anayasaya "anayasacılıksız anayasa" denir.

*Anayasasız Anayasacılık:İngiltere'de yazılı anayasa yoktur,ancak ingiltere'de anayasacılık düşüncesini gerçekleştirmek ister.

*İtibari(Görünüşte) Anayasalar:Siyasi iktidarı örgütleyen ama sınırlandırmayan anayasalardır.Bu anayasalarda temel hak ve hürriyetler ile ilgili maddeler olur;ancak,bu maddeler ölü maddelerdir.Asla uygulanmazlar.Örnek olarak:1990 öncesi SSCB ve Doğu avrupa ülkeleri.

*Şekli Anayasa-Gerçek Anayasa Ayrımı:Lasalle'ye göre mevcut anayasalar,gerçekliği yansıtmayan kağıt yığındır.Gerçeklikte ise siyasi iktidar bu "şekli anayasa"dan değil,toplum içindeki,monarşi,aristokrat,burjuvazi,bankacılar,ordu ve halk gibi toplumsal güçlerin arasındaki kuvvet mücadelesi ve dengesinden kaynaklanır.Bu tür güçlerin arasındaki ilişkiden kaynaklanan anayasalara gerçek anayasa denir.

5.BAZI EK KAVRAM VE SORUNLAR

a)Üç değişik geçerlilik anlayışı

aa)Aksiyolojik geçerlilik anlayışı:Tabii hukukçular tarafından savunulan bu anlayışta,bir normun geçerliliği,gai bir kritere göre,yani o normun bitakim değerlere veya birtakım meta-pozitif ideallere uygunluğu ile tesbit edilir.Bu değer ve idealler,ahlaki,dini,siyasi vs.niteliktendirler.Bir normun geçerli olup olmadığını anlamak için, onun içeriğini belirleyen birtakım ideal ve değerlerle karşılaştırmak gerekir.Bu inceleme hukuk biliminin inceleme alanı dışındadır.

bb)Maddi geçerlilik anlayışı:Bu anlayışta,bir normun geçerliliği onun etkililiği ile değerlendirilir.Bir normun etkililiği ise, o normun emrettiği şey ile bu normun muhatapları tarafından izlenmesine ve itaat edilmesine bağlıdır.Böyle bir çalışma sosyoloji ve psikoloji biliminin inceleme alanına girer.

cc)Biçimsel geçerlilik anlayışı:Bu anlayışta,bir normun geçerliliği,o normun içeriğinden çıkan soyut veya olgusal nitelikte değil,onun belirli bir hukuk düzenine aidiyetiyle belirlenir.Bir norm,bir hukuk sistemi içinde yer alıyorsa,geçerlidir.Bu anlayışa göre her norm geçerliliğini bir üstteki normdan alır.Ve bu normlar geçerliliklerini en büyük norm olan temel normdan alır.

b)Anayasaüstülük Sorunu:Bazı yazarlara göre,insan onuruna saygı,milli egemenlik ilkesi gibi,pozitif kökeni olmayan,ama anayasaüstü bir değere sahip olan bazı hukuki prensipler vardır.Bu prensipler kabul edilirse,bu prensipleri asli kurucu iktidar dahi değiştiremez.Bu sorun,anayasaüstü olduğu iddia edilen prensiplere hukuk kuralı niteliğinin atfedilmesiyle başlar.

Anayasaüstülük sorunu ancak tabii hukukta kabul edilebilir,çünkü pozitif bir hukuki temele sahip değildir.Bu sorunun bilimsel olarak savunulması çok zordur.Çünkü tabii hukukun değerleri kişiden kişiye değişir.

c)Anayasa normları arasında hiyerarşi sorunu:Bazı yazarlara göre,anayasa normları arasında belirli bir hiyerarşi vardır.Örneğin Temel haklara ilişkin hükümler,ormanlarla ilişkin hükümlere göre daha üstündür.

Bu sorunun doğurduğu sonuç şudur:Hiyerarşide üst basamağa yerleştirilen anayasa hükümleri,anayasa değişikliklerine sınır

oluştururlar; yani bu hükümleri, anayasayı değiştirme iktidarı dahi değiştiremez. Bu tür anayasa hükümleri tali kurucu iktidarın değiştiremeyeceği hükümlerdir.

Anayasa normları arasında hiyerarşi yoktur. Hukuki hiyerarşi, normlar arasında geçerlilik ilişkisi olarak tanımlanır. Yani aralarında geçerlilik ilişkisi var ise, iki norm arasında hiyerarşi vardır. Örneğin anayasa ile kanun arasında hiyerarşi vardır, kanun geçerliliğini anayasadan alır. Anayasaya aykırı olamaz.

d) Uluslararası hukuk normlarının anayasaüstülüğü sorunu: Bazı yazarlara göre, uluslararası hukuk normları, bütün iç hukuk normlarından üstündür. Tali kurucu iktidar tarafından kabul edilen anayasa normları uluslararası hukuk normlarına uygun olmalıdır. Uluslararası hukukun iç hukuka üstünlüğü ilkesi, uluslararası hukukun sadece olağan kanunlara değil, anayasal kanunlara da üstün geldiği anlamına gelmektedir. Bu ilke doktrinlerde, sözleşmelerde ve yargı kararlarında teyit edilmiştir.

Uluslararası hukukun üstünlüğü ilkesi uluslararası hukuka aykırı bir iç hukuk normunun iç geçerliliğini etkilemez. Bu normlar uluslararası düzeyde uygulanmasa da, iç hukukta mevcut ve geçerli olacaktır. Bir norm uluslararası hukuk normuna aykırı diye iç geçerliliğini kaybetmez. İç hukuk bakımından anayasa ile uluslararası hukuk normları arasında hiyerarşi yoktur.

e) Anayasanın ruhu sorunu: Bazı yazarlar anayasanın metni ile beraber bir ruhunun veya özünün olduğunu inanır ve bunlardan birtakım prensipler çıkarır. Bu ruhtan türeyen prensipler anayasal, hatta anayasaüstü niteliktedirler. Yasama organı ve anayasayı değiştirme organı bu ruhun sınırlaması altındadır. Bu öz belli bir siyasal felsefenin gerçekleştirilmesini amaçlar. Anayasanın ruhu kavramı pozitif temeli olmadığını bilmek gerekir. Bu ilkeler anayasada ifade edilmemiştir. Bu ilkeler anayasa hükmünden doğrudan ya da dolaylı olarak çıkarılamaz. Anayasanın ruhu tabii hukuk anlayışına uygundur. Çünkü bu tür prensiplere hukuki değeri ancak tabii hukuk atfedebilir.

f) Anayasal Teamüllerin geçerliliği sorunu

Hukukun genel teorisinde örf ve adet veya teamül hukukun yazısız kaynağıdır. Hukukun genel teorisinde teamül, çok eski zamanlardan beri tekrarlanan ve kendine uyulması zorunlu olduğuna inanılan davranış kuralları olarak tanımlanır. Kanunun kendisine gönderme yaptığı medeni hukuk ve ticaret hukuku gibi alanlarda teamül belli koşullarda geçerlidir.

aa) Anayasal teamüllerin tanımı: Anayasa hukukunda teamül, anayasal organları işgal eden kişilerin davranışlarından oluşur. Ancak bu organları işgal eden kişilerin davranışlarının teamül olabilmesi için maddi ve manevi şartı sağlamaları gerekir.

-Maddi Şart (Uzunca bir süreden beri devamlı tekrar): Anayasal organların belirli bir davranışının teamül oluşturabilmesi için, her şeyden önce bu davranışın, uzunca bir süreden beri kesintisiz olarak tekrarlanıyor olması gerekmektedir. Bu süre kesin olarak belirlenemez.

-Manevi Şart (Bağlayıcılık inancı): Uzunca bir süreden beri kesintisiz olarak tekrarlanan davranış biçimlerinin teamül oluşturabilmesi için, bu uygulamanın bağlayıcı nitelikte olduğu yolunda anayasal organlarda genel bir inanç oluşmalıdır. Bu iki şartı taşıyan bir davranış anayasal teamül olur.

Anayasal teamül, anayasal organların, uzunca bir süreden beri kesintisiz olarak tekrarlanan ve kendisine uyulması zorunlu olduğuna inanılan davranışlardır.

bb) Anayasal teamüllerin hukuki sorunu:

-Yazısız anayasa sisteminde teamülün hukuki değeri sorunu

Anayasa hukuku doktrinde, yazısız anayasa sistemlerinde teamülün hukuki bir değere sahip olduğu kabul edilir. Böyle bir sistemde, anayasa yazılı olmadığı için, anayasanın katılığı ve anayasanın üstünlüğü söz konusu değildir.

-Yazılı anayasa sisteminde anayasal teamüllerin hukuki değeri sorunu

Anayasa hukukunun klasik teorisinde yazılı anayasa sisteminde teamülün hukuki değeri konusunda, teamüller gruplara ayrılmıştır. (Tamamlayıcı, Yorumlayıcı, anayasaya aykırı). Yazarların çoğusu tamamlayıcı ve yorumlayıcı teamülün

olabileceği görüşündedirler,ancak anayasaya aykırı teamül olamaz görüşüne de sahiplerdir.Çünkü anayasaya aykırı her uygulama geçersizdir ve hukuki değeri bulunmamaktadır.

Yazılı ve katı anayasa sisteminde anayasal değerde teamül olamaz.Böyle bir şeyin olması,yazılı ve katı anayasa kurallarının,teamül yoluyla değiştirilebileceği anlamına gelir.Böyle bir sistemde anayasa,ancak anayasanın belirlediği usüllerle değiştirilebilir.Anayasal teamül kavramı,yazılı ve katı anayasa kavramıyla uzlaşmaz.Yazılı ve katı anayasa sisteminde anayasal teamül olamaz.

-Anayasa hukukunda kanun değerde teamül olabilir mi ?:Teamüli kuralların kanun değerde geçerli olabilmesi için ,maddi ve manevi şartın yanında birde hukukilik şartını kazanması gerekir.Yani pozitif hukuk temeli olmalıdır.Teamüli kuralların kanun değerde olabilmesi için,bir üst normunun teamülü hukuk yaratıcı olay olarak kabul etmesi gerekmektedir.Bir teamülün kanun değerde olabilmesi için anayasa teamülü tanıyıp,atıfta bulunursa hukuk kuralı olarak kanun değerde geçerli olabilir.

-Türk hukuk sisteminde anayasal teamül olabilir mi ?:Türk anayasası yazılı ve katıdır.Anayasadaki bir hükmün değiştirilebilmesi için Türk anayasasının 175.maddesine uyulması gerekir.Bu usule uyulmadıkça ,teamül yoluyla veya herhangi bir yolla,o anayasa hükmü değiştirilemez.Bu sebeple Türk hukuk düzeninde anayasal değerde teamül olamaz.

Türk hukuk düzeninde teamül,ancak kanunların kendisine gönderme yaptığı durumlarda hukuken geçerlidir.Bu durumda teamül,normlar hiyerarşisinde kanunun altında bir yerde olur.Türk kamu hukukunda teamüle gönderme yapan bir kanun yoktur.Bu nedenle Türk hukuk düzeninde teamül sadece medeni hukuk ve ticaret hukukunda geçerlidir.

BÖLÜM 4- YORUM

1.YORUMUN TANIMI: Anayasanın yorumu,anayasa metninin,daha doğrusu bir anaysadaki bir madde veya fıkra hatta bir cümle metninin anlamının belirlenmesi faaliyetidir.

-Yorumun Konusu:Metindir:Hukuk kuralının yorumlanması ifadesi çok yaygın ama yanlış bir ifadedir.Çünkü yorumlanan şey,hukuk kuralı değil,hukuk kuralının metnidir.Hukuk kuralı,bir anayasa veya kanun maddesinin anlamıdır.Metinler canlı varlıklar olmadıkları için ne anlama geldiklerini söyleyemezler.Bu anlamı bizim bulmamız gerekir.Bir metnin ne anlama geldiğini o metni okuyan insan söyler.İşte o metni okuyan insanın,o metnin ne anlama geldiğini söylemesine yorum denir.

-Otantik yorum:Yorum,bir hukuki metnin kendisi değil,onun anlamıdır ve metinler kendi kendilerini yorumlayamazlar,bu yorum yorumcuya bağlıdır.Bir hukuki metnin,değişik yorumcular tarafından yorumlanması ihtimal dahilindedir.Örnek:1982 Anayasasını Cumhurbaşkanı başka bir şekilde,bakanlar kurulu başka bir şekilde yorumlayabilir.Ancak hukuk düzeninde bu değişik yorumlardan sadece bir tanesi geçerli ve bağlayıcıdır.İşte o bağlayıcı yoruma otantik yorum denir.Otantik yorum,hukuken kendisine itiraz edilemeyen ve pozitif hukukun kendisine hukuki sonuçlar bağladığı bir yorumdur.Örneğin:Türkiye’de Bakanlar Kurulu kararları konusunda otantik yorum yapma yetkisi Danıştaya;seçim alanında otantik yorum yapma yetkisi Yüksek Seçim Kuruluna aittir.

*Hakim kanunun ağzıdır:Hakimin görevi kanun yapmak değil,kanunu uygulamaktır.Hakimin görevi,yorum yaparak kanunu değiştirmek,kanun koyucunun koymadığı yeni bir kural koymak değil,kanunu uygulamaktır.Hakimin varlık sebebi,kanunu yargılamak değil,önündeki davada kendisine sunulan uyuşmazlıkta kanunu uygulayarak çözmektir.Hakim,kanunu yorum yoluyla değiştirmemeli,kanunu uygulamalıdır.Ağzın beyne itaati gibi,hakim de kanuna itaat etmelidir.

2.YORUM YÖNTEMLERİ

aa)Lafzi yorum:Lafzi yorum yönteminde,bir anayasa maddesinin anlamı,bu maddenin metninde kullanılan kelimelere,bu kelimelerin cümle içindeki yerlerine,söz dizimine ve noktalama işaretlerine bakılarak tesbit edilir.Kısaca lafzi yorum yönteminde,bir anayasa maddesinin anlamı,o maddenin gramatik açıdan yorumlanmasıyla ortaya çıkar.

Lafzi yorum metodu,anayasa metninin anayasa koyucunun iradesini,anayasa metnine tam olarak yansıttığı ve anayasa koyucunun niyetini ifade etmek için tamamen uygun ifadeler kullanıldığı varsayımına dayanır.Bu varsayım yanlıştır.Çünkü,zamanla,Anayasa metninde kullanılan kelimelerin anlamı,dilbilgisi kuralları ve hatta imla kuralları

değişebilmektedir.

bb) Tarihi yorum yöntemi: Tarihi yorum yöntemine göre, anayasa maddesinin metni yorumlanırken, anayasa koyucunun bu maddeyi koyarken izlediği amaç (anayasa koyucunun niyetleri) araştırılır. Bu araştırmada sadece anayasanın sözleri yeterli değildir, araştırılacak maddenin hazırlık çalışmaları da incelenmelidir. Tarihsel yorum yönteminin özündeki düşünce şudur: Bir metnin ne anlama geldiğini tesbit etmek için, onu yazanın niyetine bakılmalıdır. Bu metoda göre, bir anayasa hükmünün şimdiki anlamı aranmaz, anayasa koyucunun bu hükmü koyduğu zamandaki muhtemel iradesi, yani subjektif iradesi araştırılır. Bu yüzden bu metodun diğer adı da subjektif metoddur.

Toplumsal yaşamda sürekli değişim olur. Anayasanın yapıldığı dönem ile tarihsel yorumun yapılacağı dönem arasındaki zihniyet aynı değildir. Anayasa ortaya çıktığında geçmişindeki bağları söker, atar. Anayasa maddeleri çağdaş toplumun ihtiyaçları göz önünde bulundurularak yorumlanmalıdır.

cc) Sistematik yorum yöntemi: Bazen anayasanın sadece sözüne başvurulmasında şüpheli sonuçlar ortaya çıkar ve daha geniş araştırmalar yapılması gerekir. Bu durumda, bir anayasa maddesinin anlamı, maddenin içinde bulunduğu bağlama, diğer maddeler karşısındaki durumuna, anayasanın sistematigi, planı içindeki konumuna bakılarak tesbit edilir. Bu yorum yöntemine sistematik yorum denir. Bu tür yorumlarda anayasanın kısım başlıkları, bölüm başlıkları, maddelerin kenar başlıkları önemli bir rol oynar. Sistematik yorum yöntemi, tek tek hukuk kurallarının anlamlandırılmasından ziyade, tüm hukuk kurallarının tutarlı bir bütün oluşturacak şekilde yorumlanmasını önerir.

dd) Teleolojik (Amaçsal) yorum yöntemi: Amaçsal yorum metoduna göre, anayasanın metni ve hazırlık aşaması anayasanın yorumlanmasında ışık tutar; ama sadece bu yeterli değildir. Bunların yanında, anayasa maddesinin amacını ve özellikle zamanın ihtiyaçlarını dikkate almak gerekir. Çünkü hukuk yaşayan bir düzendir ve her neslin ve devrin ihtiyaçlarına cevap vermek zorundadır. Bu da anayasanın amacının dikkate alınmasını gerektirir. Kısaca anayasa maddeleri zamanın ihtiyaçlarına göre yorumlanmalıdır. Çünkü anayasalar yürürlüğe girdikten sonra, anayasa koyucusunun iradesine bağlı olmaktan çıkar.

Anayasanın yürürlüğe girdikten sonra kaynağı ile ilgisinin kesildiği görüşü teorik açıdan pek tutarlı değildir. Zira her norm, geçerliliğini koyucusunun hukuki yetkisinden alır. Anayasanın her gün, yeniden yorumlanması hukuk güvenliğini sarsar.

3. YORUMDA KULLANILAN ÇEŞİTLİ MANTIK KURALLARI

A. Kıyas: Belirli bir şey hakkında hüküm var ; ama bu şeyin dışında kalan diğer bir şey hakkında hüküm yok ise, hakkında hüküm bulunan şey ile hakkında hüküm bulunmayan şey birbirleri ile kıyaslanır. Bu iki şey arasında hükmün konuluş sebebi bakımından ortaklık varsa, hakkında hüküm olmayan şeyin, hakkında hüküm olan şeye tabi olduğu söylenir. **Kıyas, aralarında illet ortaklığı bulunan iki şeyden biri hakkında olan hükmün diğerine de uygulanmasıdır.**

aa) Kıyas yasakları

-İstinai hükümlerde kıyas yapılamaz: Yanin kıyaslanılan şey için konulmuş olan hüküm, bir başka hükmün istisnası niteliğinde ise, o hüküm kıyas yoluyla başka bir şeye tatbik edilemez. Çünkü ortada kıyasın yapılmasını gerektirecek bir mesele yoktur. Çünkü, kıyas, hakkında hüküm bulunmayan bir şeye uygulanacak hükmü tesbit etmek amacıyla yapılır. İstinai hükümler dar yorumlanması kuralı, istisnai hükümlerde kıyas yapılmasını yasaklar.

-Bir şeyi zikretmek, diğerini dışlamak ilkesinin geçerli olduğu durumlarda kıyas yapılamaz: Çünkü, kıyas yapıldığında, kanun koyucunun bir şey hakkında koyduğu hüküm, başka bir şeye tatbik edilmiş olur. Bu da bu ilke ile çelişir. Örnek: İşçiler grev hakkına sahiptir (ay md54/1). Bu maddedeki işçiler yerine memurları koyamayız. Çünkü kanun koyucu işçiler ibaresini ekleyerek bir şeyi zikredip, diğerini dışlamıştır.

-Sayma durumunda kıyas yapılamaz: Hükümde hükme bağlanana şeyler sınırlandırılarak sayılmış ise, bu hüküm, kıyas yoluyla uygulanamaz.

B.Aksiyle kanıt(Mefhum-u Muhalefet):Belirli bir şey hakkında bağlanan hükmün tersinin,kuralda hükme bağlanmayan şeyin tersine uygulanması demektir.Bir hukuk kuralı,bir durumun belirli özelliğini dikkate alarak o hukuki duruma belirli bir sonuç bağlamışsa,bu özelliğin dışında kalan bütün diğer durumlar,bu sonucun aksi hukuki sonuçlara tabi olur.

C.Evleviyet(Öncelik):Bir kuralın temelinde,çoğun içinde azın da bulunacağı veya bütün için doğru olan şeyin parçalar için de doğru olacağı,daha önemli bir durum için kabul edilen bir hükmün daha az önemli bir durum içinde uygulanması gerektiği fikri yatar. Örnek:Çimlere basmak yasaksa oturmakta yasaktır.Adam yaralamak yasaksa,öldürmekte yasaktır. Anayasa bir organa belirli bir şeyi yapma yetkisi verdiyse,o organ verilen yetkinin daha azını da yapmaya yetkilidir.

4.ÇEŞİTLİ YORUM İLKELERİ

A.Açıklık durumunda yorum yapılmaz:Anlamı açık ve kesin olan bir hükmün yoruma ihtiyacı yoktur.Sayfa 93teki kutucuğu oku.

B.Kanunun sözünden uzaklaşılmalıdır:Hakimin görevi kanunu uygulamaktır.Hakim,kanunun sözlerinden uzaklaşırsa kanun koyucu haline gelir.Sözden uzaklaşan yorum,yorum olamaz.94 teki kutucuğu oku.

C.İstisna,kaideyi koyan makam tarafından konulabilir:İstisna,kaidenin kapsamını daralttığı için,genel kuralın değiştirilmesi anlamına gelir.Bir kurala istisna getirme yetkisi, sadece ve sadece o kuralı koyma yetkisine sahip olan makama aittir.İstisna,normlar hiyerarşisinde kendisine istisna getirilen norm ile en az aynı düzeyde bulunan bir norm ile getirilebilir.

D.Yorum yoluyla istisna üretilmez:İstisnayı ancak kaideyi koyan makam koyabildiği için,yorum yoluyla istisna üretilmez.Yargı organı,uygulayacağı genel kurala yorum yoluyla istisna üretemez.Eğer yorum yoluyla istisna üretirse,bu istisnayı üreten kanun koyucu olur ve bu yasaktır.Çünkü kurucu ve kurulmuş iktidarların yetkisini gasp eder.Bir kaidenin,istisnasının olup olmadığı konusunda tereddüt ortaya çıkarsa,kaidenin istisnasının olmadığı sonucuna ulaşılır.Çünkü kaideye istisna getirme yetkisi,kaideyi koyan makama aittir.Bu makam,kendi koyduğu kaideye istisna getirmediyse ortada bir istisna yoktur.

E.İstisnalar dar yorumlanır:Kaideler geniş yorumlanır,istisnalar dar yorumlanır.Çünkü istisna kaidenin kapsamını daralttığı için kaidenin değiştirilmesi anlamına gelir.Kaideyi değiştirme yetkisi ,kaideyi genişletme yetkisi sadece ve sadece o kaideyi koyan makama aittir.Bir istisnanın yorumlanmasına ihtiyaç duyulursa,istisna geniş yorumlanmaz ve kapsamı genişletilmez.Bir hususun istisna kapsamına girip girilmediği konusunda tereddüt yaşıyorsa,o hususun istisnanın kapsamına girmediği,kaideye tabi olduğu sonucuna ulaşılır.

Bu ilke,istisnalarda kıyası yasaklar.Bu ilkeden istisnalarda kıyas yasaktır ilkesi türer.Kıyas yapıldığında bir kavramın anlamı genişler.Kıyas yapmak,genişletici yorum yapmak demektir.Bu nedenle istisnai hükümler kıyas yoluyla genişletilemez,dar yorumlanır.

F.Anayasal organların yetkisiz olması asıl,yetkili olmaları ise istisnadır:Bir şeyde kendiliğinden bulunmayıp,ona sonradan eklenen niteliğe sıfat-ı arıza denir.Bu ilkeye göre,baştan mevcut olmayan,ona sonradan eklenen niteliğin mevcut olup olmadığı konusunda bir tereddüt olursa,o niteliğin mevcut olmadığı sayılır.Anayasal organlar kendiliğinden mevcut olmayan,daha sonradan kurulmuş organlardır.Bu yüzden anayasal organların kendilerinden menkul,kendilerinden kaynaklanan yetkileri yoktur.Bunların yetkili olabilmesi için verilmiş yetkilere sahip olması gerekmektedir.Devletin bir organının belirli bir yetkiye sahip olup olmadığı konusunda bir tereddüt doğar ise,o organın o yetkiye sahip olmadığını varsaymak gerekir.

G.Yetkiler dar yorumlanır:Bir anayasal organa verilen bir yetkinin belirli bir şeyi içerip içermediği konusunda tereddüt ortaya çıkıyorsa, o yetkinin o şeyi içermediği kabul edilir.Çünkü anayasa hukukunda anayasal organların yetkisiz olmaları asıl,yetkili olmaları istisna olduğuna göre,istisnalar yorum yoluyla genişletilemez,yetkiler dar yorumlanır.

H.Yetki dar,hürriyet geniş yorumlanır:Devlet organlarının yetkileri yorumlanırken olabildiğince dar yorum,bireylerin temel hak ve hürriyetleri yorumlanırken olabildiğince geniş yorum yapılır.Bir devlet organının bir yetkili olup olmadığı konusunda tereddüt yaşıyorsa,yetkisiz olduğu kabul edilir.Bir bireyin bir hak ve hürriyete sahip olup olmadığı konusunda tereddüt yaşıyorsa, o bireyin o hak ve hürriyete sahip olduğu kabul edilir.Bir konuda kişinin özgür olup olmadığı konusunda bir tereddüt yaşıyor ise,o kişinin özgür olduğu kabul edilir.Kişinin hürriyetinin geniş,devletin yetkisinin dar yorumlanmasının sebebi,kişinin hür olmasının asıl,kişiyi devletin müdahale edebilmesi istisna olmasıdır.(İnsanlar devleti oluşturduğu için)

I.Hürriyet asıl,sınırlama istisnadır;hürriyet geniş,sınırlama dar yorumlanır:Kişilerin hak ve hürriyet sahibi olmaları için,kişilere hak ve hürriyetin devlet tarafından verilmesine gerek yoktur.Kişiler kendiliğinden bu hak ve hürriyetlere sahiptir.Kişilerin hür olması asıl,kişilerin hürriyetlerinin devlet tarafından sınırlanması istisnadır.Bir hürriyet ayrıca ve açıkça sınırlandırılmamış ise,o hürriyet sınırsızdır.

Kanunun yasaklamadığı her şey serbesttir.Kanunsuz suç ve ceza olmaz.Bir fiilin suç teşkil edebilmesi için o fiilin kanun tarafından yasaklanması gerekir,bir fiilin cezasının olabilmesi için o fiilin cezasının kanun tarafından belirlenmesi gerekir.Ceza hukukunda kıyas yasaktır.

İ.Sayılmış yetkiler dar,bakiye yetkiler geniş yorumlanır:Kamu hukukunda pek çok durumda bir kamu tüzel kişileri arasında yetki paylaşımı yapılır.Özellikle federal devletlerde,federal devlet ile federe devletler arasında yetki paylaşımı vardır.A ile B arasında yetki paylaşımı yapılacaksa, ya a'nın yetkileri sayılacaktır ya da b'nin yetkileri sayılacaktır.A'nın yetkilerinin sayıldığını kabul edersek,a'nın yetkileri sayılmış, b'nin yetkileri ise bakiyedir.Bu durumda a'nın yetkileri sadece sayılan yetkililerdir.B'nin yetkileri ise sayılmış yetkiler dışındaki bütün yetkililerdir.

J.İlga edilen kanunu ilga etmek,ilga edilmiş kanuna hayat vermez:Bir kanunu ilga eden kanun,başka bir kanunla ilga edilirse,ilk kanun tekrar yürürlüğe girmez.Mecelle'de bu durum giden geri gelmez ifadesiyle açıklanmıştır.Ölmüş bir normu diriltme yolu yoktur.Bir normu öldüren normu öldürmek,ölen norma hayat vermez.Eğer ilga edilmiş normun düzenlediği davranış tekrar emredilmek istenirse,eski norm ile aynı içerikte yeni bir norm çıkarılmalıdır.

-Hukuk kuralları arasında çatışma çözme kuralları

*Üst kanun alt kanunları ilga eder:Anayasa ile kanun çatışırsa,anayasanın üstünlüğü kabul edilir.

*Sonraki kanun önceki kanunları ilga eder:Normlar hiyerarşisinde aynı basamakta yer alan iki norm arasında çatışma olursa,tarih bakımından en yeni normun üstünlüğü kabul edilir.

*Özel kanun genel kanunları ilga eder:Aynı düzeyde ve aynı tarihli iki kanun arasında bir çatışma var ise,özel kanunun üstünlüğü kabul edilir.

SF 100-SF 101'deki yorum teorilerini oku.

BÖLÜM 5-KURUCU İKTİDAR

1.GENEL OLARAK

Kurucu iktidar,anayasa yapma ve değiştirme iktidarıdır.

Asli kurucu iktidar-Tali Kurucu iktidar ayrımı:Asli kurucu iktidar,yeni bir anayasa yapma,tali kurucu iktidar ise anayasayı değiştirme iktidarıdır.Ancak bu tanım çok kabacadır.

Kurucu iktidar-Kurulmuş iktidarlar ayrımı:Kurucu iktidar,anayasayı yapan ve değiştirebilen iktidardır.Kurulmuş iktidarlar ise, anayasanın tarafından kurulan iktidarlardır.Bu iktidarlar devletin temel organlarıdır.(Yasama,yürütme,yargı).Şema için sf. 103

Kurulmuş iktidarlar,kurucu iktidar tarafından apılan anayasayla kurulan devlet organlarıdır.

2.ASLİ KURUCU İKTİDAR:ANAYASANIN YAPIMI

A.Asli kurucu iktidarın ortaya çıkış halleri:Asli kurucu iktidar hukuk-dışı bir iktidardır.Hukuk boşluğu ortamında belirir.

-Asli kurucu iktidarın en yaygın ortaya çıkış şekli devrim ve hükümet darbesidir.Önce ülkenin mevcut düzeni devrimciler veya hükümet darbesi sonucu yıkılır,yönetimi ele geçiren darbeciler ve devrimciler,yeni bir anayasa hazırlarlar.(Örnek:1789 Fransız ihtilali,1917 Bolşevik ihtilali,1960 darbesi ve 1980 darbesi)

Devrim:Sosyal,ekonomik,siyasal ve hukuki düzenin şiddet yoluyla değiştirilmesidir.

Hükümet darbesi:Hükümetin,anayasal usüller dışında,şiddet yoluyla,birden bire,ama yine yöneticiler arasında el değiştirmesidir.Darbeye sosyal ve siyasal düzende genelde değişme olmaz.Genelde askerler yaparlar.

-Asli kurucu iktidarın ortaya çıktığı bir diğer durum ise savaştır.Birinci dünya savaşından önce mevcut olmayan devletlerin,birinci dünya savaşı sonrasında kurulmaları ve anayasa yaptıkları görülmüştür(Yugoslavya vb.). Bazen de var olan bir devletin savaş sonrası yeni bir anayasa yaptıkları görülür(1949 Alman anayasası).

-Asli kurucu iktidar,sömürge olan bir ülkenin bağımsızlığa kavuşması durumunda da ortaya çıkmaktadır.Sömürgeler savaş yoluyla veya barış yoluyla bağımsızlığa kavuşmuş ve yeni anayasalar hazırlamışlardır.

-Bazı hallerde birden çok devletin kendi istekleriyle birleşerek,yepyeni bir devlet kurdukları görülür.(Örnek ABD)

-Bazen de bir devlet,birden çok bağımsız devlete ayrılmaktadır.Bu durumda ayrılan devletler kendilerine yeni bir anayasa hazırlarlar.(SSCB'den ayrılıp bağımsız olan devletler)

Asli kurucu iktidar,hukuk boşluğundan ortaya çıkar.Asli kurucu iktidar hukuk boşluğunda yepyeni bir anayasa yaparak bu boşluğu doldurur.

B.ASLİ KURUCU İKTİDARIN SAHİBİ

Asli kurucu iktidarın sahibi,o dönemde en güçlü olanlardır.Örneğin 1960 darbesinde asli kurucu iktidar Milli birlik komitesidir.

C.ASLİ KURUCU İKTİDARIN ÖZELLİKLERİ

Hukuk Dışılık:Asli kurucu iktidar hukuk dışıdır.Bu iktidar bir devrim ve hükümet darbesi gibi durumlarda ortaya çıkar.Bu durumların olduğu dönemde bir hukuk boşluğu vardır.Asli kurucu iktidarı bağlayıcı hukuk kuralı yoktur.Asli kurucu iktidar,ilga ettiği anayasa bağlı kalmadan,sıfırdan bir anayasa yapar.

Sınırsızlık:Asli kurucu iktidar sınırsızdır.Çünkü,bu iktidar olağanüstü ortamlarda ortaya çıkıp,hükümeti devirip ve anayasayı ilga eder.Böyle bir iktidarı sınırlandırıcı bir güç olamaz,eğer var ise o iktidar asli kurucu iktidar olamaz.Asli kurucu iktidar o dönemin en güçlülerininindir.

D.ASLİ KURUCU İKTİDARIN BİÇİMLERİ:ANAYASA YAPMA USÜLLERİ (Şema için sf 107)

1.Monarşik Usüller

Hükümdarların en üstün güç sayıldığı ülkelerde ve dönemlerde uygulanmıştır.Böyle bir ülke veya dönemde,asli kurucu iktidar ya tamamen hükümdarıdır,ya da hükümdar yetkilerinin bir kısmını meclisler ile paylaşmıştır.Asli kurucu iktidar sadece hükümdara ait ise,anayasa,hükümdarın bahsettiği bir ferman,hükümdar ile parlamento arasında bölüşülmüşse bunların anlaşmasını yansıtan bir misak şeklinde olacaktır.

a)Ferman:Bu biçimdeki anayasalar,hükümdarın tek taraflı iradesinin ürünüdür ve hükümdar ferman tipindeki anayasayı halkına bahşeder.Hükümdar tebaasına anayasa vermeye karar verinceye kadar tam anlamıyla mutlak ve sınırsız yetkiye sahiptir.Ferman,hükümdarın tek taraflı işlemi,bir ihsanı,bir lütfudur.Örnek olarak:1876 Kanun-u Esasisi. Ferman tipi anayasalar,mutlak monarşinin zayıfladığı dönemde olur.

-Fermanın bağlayıcılığı:Ferman hükümdarın tek taraflı bir işlemi,bir lütfu olduğu için hükümdarı bağlamaz.İstedığı zaman kaldırır ve değiştirir.Ancak ferman üzerinde bir değişiklik yapıncaya kadar veya fermanı kaldırmaya kadar hükümdar fermana bağlıdır.

b)Misak:Hükümdarın iradesi karşısında ona kendisini kabul ettirebilen bir temsili organ veya meclis vardır.Hükümdarın iradesinin yanında başka bir irade de söz konusudur.Hükümdarla karşısındaki kişiler arasında bir işbirliği vardır.Bu nedenle misak tek taraflı değildir,iki taraflıdır.Misak,hükümdar ile karşısındakiler arasında yapılan bir sözleşmedir.Bu sözleşmelerde tarafların gücü hemen hemen birbirlerine eşittir.Ancak bazı üstünlükler,hala hükümdara aittir.Sözleşmenin konusu şudur:Hükümdar bir takım hak ve yetkilerinden vazgeçmekte,karşısındakiler ise hükümdara itaat vaat etmektedirler.Böylece hükümdar tahtını sağlamlaştırken karşısındakiler de kendilerini güvence altına almaktadırlar.Misak tarihsel açıdan bir geçiş usulüdür.Monarşi zayıflamış,milli egemenlik veya halk egemenliği görüşleri kısmen artmaya başlamıştır.Örnek olarak 1808 Sened-i İttifak.

-Misakın Bağlayıcılığı:Misak her iki taraf açısından bağlayıcıdır.Çift taraflı bir sözleşme olduğu için hükümdar istediği zaman misaktan dönemez.Her iki tarafın ortak rızası ile dönülebilir.

2.Demokratik Usüller

Demokrasilerde asli kurucu iktidarın,kaynağını bir kişinin iradesinden alamayacağı,demokratik bir sistemde asli kurucu iktidarın,ulusa ya da halka ait olabileceği kabul edilir,2 tip egemenlik anlayışı vardır.

-Milli egemenlik teorisine göre,egemenlik millettir.Millet ise,kendisini oluşturan bireylerden ayrı bir hukuki kişiliktir.Millet,egemenliğin sahibi olduğuna göre,yurttaşlar egemenliğin kendileri tarafından kullanılması gerektiğini ileri süremezler.Fiziki bir varlığı olmayan millet,kendi adına konuşacak sözcülere ihtiyaç duyar.Böylece milli egemenlik teorisi,temsili sisteme yol açar.Temsili sistemin anayasaların yapılmasına uygulanması,kurucu meclis usulünü ortaya çıkartmıştır.Bu teoriye göre anayasa temel kanundur.

-Halk egemenliği teorisine göre,egemenlik halkındır.Halk,somut olarak belli bir zamanda milleti oluşturan vatandaşlar topluluğudur.O halde anayasa yapma yetkisi de halka,yani demokrasi veya yarı-doğrudan demokrasi yöntemleriyle yapacaktır.Anayasanın kabulü için yapılan referanduma kurucu referandum denir.Bu teoriye göre anayasa bir sözleşmedir.

Milli egemenlik teorisi→Temsili demokrasi sistemi→Kurucu Meclis Usülü→Temel Kanun tipi anayasa

Halk egemenliği teorisi→Yarı-Doğrudan demokrasi sistemi→Kurucu referandum usülü→Sosyal sözleşme tipi anayasa

a)Kurucu meclis(Konvansiyon):**Anayasayı yapmak için halk tarafından seçilmiş özel bir meclis demektir.**

Kurucu meclisler,kendi usüllerini kendileri belirler.Asli kurucu iktidarı kullanan bu meclisler,kendilerinden önce var olan hiç bir norma bağlı değildirler.Kurucu meclisler görevleri bakımından ikiye ayrılır.

-Fransız tipi kurucu meclis:Bu kurucu meclislerin çifte görevi vardır.Anayasayı hazırlayıp,kabul ederler hemde yasama organının rolünü üstlenirler.Bu tip kurucu meclislerin asıl görevleri olan anayasayı hazırlama görevini aksatma gibi tehlikesi vardır.

-Amerikan tipi kurucu meclis:Sadece anayasayı hazırlar,yasama yetkilerini kullanamaz.

Kurucu meclisler,geçici meclislerdir;anayasanın hazırlanması ve kabulünden sonra görevleri sona erer.Kurucu meclisler,milli egemenlik ilkesine dayanır ve temsili demokrasi ilkesinin anayasanın yapılması alanına uygulanmasından başka bir şey değildir.Örnek 1789 ABD anayasası bu şekilde kabul edilmiştir.

b)Kurucu referandum:Teorik temelini halk egemenliği ilkesi oluşturur.Kurum pratikte,yarı-doğrudan doğruya demokrasi araçlarından biri olan referandumun anayasaların kabulüne uygulanması görünümündedir.Kurucu referandum usulü,kurucu meclis usulünün demokratikliğinden zamanla kuşkuya dūřulmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.Kurucu referandum usulü,halk tarafından kabul edilmeyen metnin,anayasa olamayacağı dūřüncesine dayanır.Kurucu referandum usulünde anayasa,halkın seçtiği meclis tarafından hazırlanır ve halkoylaması ile anayasanın kabul edilip edilmeyeceği belirlenir.Bu yöntemle kabul edilmiş anayasalar gücünü halktan alır.

Plebisit:Belli bir dönemde iktidarı fiilen ellerinde bulunduranların,hazırladıkları anayasa tasarısını,baskı ve korku atmosferi altında,bir tartışma ortamı yaratmaksızın,blok halinde evet ya da hayır ile sonuçlandırılabilcek bir halk oylamasına sunmalarıdır.Referandum,demokratik bir usüldür ancak plebisit anti-demokratik bir usüldür.Diktatörlerin kendilerine meşruiyet kazandırmak için başvurdukları halk oylamasıdır ve genelde evet sonucu ortaya çıkar.

Asli kurucu iktidar,hukuk-dışı,sınırsız,sahibi hukuken belirlenemeyen,hukuk boşluğu ortamında beliren,monokratik veya demokratik biçimleri olan,yeni bir anayasa yapma iktidarındır.

Asli kurucu iktidar devamlı bir iktidar değildir.Asli kurucu iktidar ortaya çıktıktan sonra bir anayasa yapar.Anayasayı yaptıktan sonra asli kurucu iktidar ortadan kalkar.Eğer başka bir anayasa değişikliği yapılması isteniyorsa bunu tali kurucu iktidar yapar.Bir zaman diliminde hem asli hemde tali kurucu iktidar olamaz.

3.TALİ KURUCU İKTİDAR:ANAYASALARIN DEĞİşTİRİLMESİ

Tali kurucu iktidar,bir anayasayı yine o anayasada öngörölmüş usüllerle değiştirme iktidarındır.

A.ANAYASA DEĞİşİKLİĞİ KAVRAMI

aa)Anayasa değişikliği Nedir ?

Anayasa değişikliği,çoğunlukla anayasanın bir veya birkaç maddesinin değiştirilmesi,yürürlükten kaldırılması veya anayasaya daha önceden mevcut olmayan yeni hükümlerin eklenmesidir.Anayasa değişikliğinden etkilenen hükümler sayıca az olabildiği gibi sayıca fazla da olabilir.

bb)Anayasanın bütünüyle değiştirilmesi anayasa değişikliği midir ? (Tali kurucu iktidar anayasayı bütünüyle değiştirebilir mi ?)

Bazı anayasalar, bazı maddelerinin değiştirilmesini yasaklamaktadır.Böyle bir ülkede,anayasa bütünüyle değiştirilemez.Ancak bazı ülkelerin anayasalarında,değiştirilmesi yasak olan hükümler yoktur.Böyle ülkelerin anayasaları bütünüyle değiştirilebilir.

Anayasada değiştirilmesi yasak olan hükümler olmadıkça,anayasa değişikliği yoluyla tali kurucu iktidar yepyeni bir anayasa metni kabul edebilir.Bu olay tali kurucu iktidarın olayıdır.Çünkü anayasa,anayasanın öngördüğu usüllerle değiştirilmiştir.Bir hukuk boşluğu doğmayıp,bir anayasa ilga edilmediği için asli kurucu iktidar ortada yoktur.

B.ANAYASALARIN DEĞİşTİRİLMESİ İHTİYACI(TALİ KURUCU İKTİDARIN GEREKLİLİĞİ)

Anayasalar ebedi değildir.Bu bakımdan anayasalar zamanla değişecektir.Anayasa değişikliği kaçınılmazdır.Bununla beraber anayasanın istikrarı gereklidir.Anayasa ikide bir değiştirilmemelidir.Anayasa,devletin temel kuruluşuyla,hukuki ve siyasal statüsüyle ilgilidir.Anayasalar kural olarak değiştirilebileceğini kabul eder,ancak istikrarını da korumak amacıyla,kendilerinin değiştirilebilmeleri için kanunlardan daha zor usüller öngörmektedirler.

C.TALİ KURUCU İKTİDARIN SAHİBİ

Tali kurucu iktidarının sahibi anayasada belirtilmektedir. Tali kurucu iktidarın sahibi, anayasanın yetki verdiği organdır. Anayasayı değiştirme yetkisi genellikle normal yasama organının nitelikli çoğunluğuna verilmektedir. Bazı durumlarda tali kurucu iktidarı yasama organı, devlet başkanı ve halk bölüşür.

D. TALİ KURUCU İKTİDARIN ÖZELLİKLERİ

-Tali kurucu iktidar hukuki nitelikte bir iktidardır. Tali kurucu iktidarın kim tarafından hangi usüller dahilinde kullanılacağını tesbit eden hukuk kuralları, bizzat anayasa tarafından konulmuşlardır.

Tali kurucu iktidar sınırlı bir iktidardır. Tali kurucu iktidar anayasa tarafından düzenlendiğine göre, anayasa tarafından sınırlandırılması mümkündür. Anayasalar tali kurucu iktidara sınırlar belirler.

E. TALİ KURUCU İKTİDARIN SINIRLARI

1. Maddi (İçeriksel) Sınırlar: Birçok anayasa bazı hükümlerinin değiştirilmesini yasaklar. Değiştirilmesi yasaklanan hükümler tali kurucu iktidarın maddi sınırlarıdır. Maddi sınırların oluşturulmasının sebebi devletin temel nitelikleri olan bazı prensipleri koruma isteğidir.

aa) Maddi sınırlara örnekler

-En çok rastlanan maddi sınır, "devletin şeklinin cumhuriyet" olduğunu yolundaki hükmün değiştirilme yasağıdır.

-Bazı anayasalar devletin monarşik şeklinin değiştirilmesini yasaklar.

-Bazı federal devletlerde de "devletin federal yapısı"nın değiştirilmesi kesinlikle yasaktır

-Bazı devletlerde de devletin üniter yapısının değiştirilmesi yasaktır. Örnek: Türkiye

-Bazı ülkelerde ise anayasalar devletin ideolojik temellerinin değiştirilmesini yasaklar. Türkiye

-Bazı anayasalar, ülkenin toprak bütünlüğüne ilişkin anayasal değişiklik yapılmasını yasaklar. Türk.

bb) Maddi sınırlara ilişkin çeşitli sorunlar

-Maddi sınırların bağlayıcılığı ve Müeyyidesi Meselesi: Anayasanın değiştirilemeyecek hükümleri, tali kurucu iktidarı bağlar. Tali kurucu iktidar, anayasaya aykırı anayasal değişiklik yapmamalıdır. Eğer tali kurucu iktidar, anayasaya aykırı anayasal değişiklik yaparsa, bu değişikliğin geçersiz olup olmadığına ülkenin anayasa mahkemesinin karar vermesi gerekir. Ülkemizde anayasa mahkemeleri, anayasa değişikliklerini esas bakımından denetleyemez. Bu sebeple, ülkemizde tali kurucu iktidara getirilen maddi sınırların yargısal bir müeyyidesi yoktur.

-Değiştirme yasakları aşılabılır mı ?

Eğer değiştirme yasağı getiren hüküm, kendisinin de değiştirilmesini, yasaklamış ise, haliyle bu hüküm de değiştirilemez. Eğer anayasanın bazı hükümlerini yasaklayan hüküm, kendisinin değişikliğini yasaklamamış ise, bu hüküm değiştirilebilir. Önce değiştirilemeyecek hükümleri öngören hüküm değiştirilir, sonrasında değiştirilmesi yasak olan hükümler değiştirilir.

Türk anayasasında 4. madde ilk 3 maddenin değiştirilemeyeceğini öngörmüştür. Fakat kendisini değiştirilemez hükümler arasına almamıştır. İstenirse Türkiye'de de ilk üç madde değiştirilebilir.

-Anayasa değişikliği usulünü düzenleyen anayasa maddesi, anayasa değişikliği usulüyle değiştirilebilir mi ?

Anayasa değişikliği usulü anayasanın yine bir maddesi tarafından düzenlenmektedir. Bu maddenin değiştirilmesi yasaklanmamış ise, tali kurucu iktidar bu maddede belirlenen usulü kullanarak, bu maddeyi değiştirebilir. Yani yeni bir anayasa yapma usulü getirebilir. Yeni usulün getirilmesi safhasında önce eski usul uygulanmalıdır.

dd) Anayasada öngörülenlerin dışında maddi sınır yoktur

Tali kurucu iktidar sadece ve sadece anayasa tarafından öngörülmüş olan sınırlarla bağlıdır.

2.Zamansal sınırlar

a)Süre yasağı:Bazı anayasalar anayasanın değiştirilmesini,anayasanın yürürlüğe girmesinden itibaren belli bir süre içinde yasaklamaktadır.Bu yasağın amacı,yeni yapılan anayasaya ilk yıllarında bir istikrar kazandırmak ve yeni kurulan rejimin yerleşmesine imkan tanımaktır.

b)Dönem yasağı:Bazı anayasalar kendilerinin belirli dönemlerde değiştirilmesini yasaklar.Bunun sebebi ise,ülke yönetiminin hassas olduğu zamanlarda anayasa değişikliği gibi önemli bir konuda değişiklik yapılmamasıdır

3.Biçimsel sınırlar:Katı anayasaların hemen hepsi kendi değiştirilme koşullarını belirler.T.K.İ bu koşullara uymak zorundadır.

F.TALİ KURUCU İKTİDARIN BİÇİMLERİ:ANAYASAYI DEĞİŞTİRME USÜLLERİ

Eğer bir anayasa değiştiriliş usüllerini belirtmemiş ise,o anayasanın kanunlar ile aynı usüller ile değiştirilebileceği anlamına gelir.Anayasayı değiştirme usülleri üç safhada incelenebilir.(Teklif,Karar,Onay)

1)Teklif Safhası

aa)Teklif yetkisi:Anayasalar,anayasa değişikliği teklif etme yetkisini çeşitli organlara vermektedir.Bazı anayasalar sadece yasama organına,bazı anayasalar yasama organı ve yürütme organına,bazı anayasalar ise yasama ve yürütme organlarının yanında halka da yetki verir.

bb)Teklif yetersayıları:Bazı anayasalar,anayasa değişikliği teklif etme yetkisini yasama organı üyelerine vermiştir,ancak bu yetkinin kullanımı için salt çoğunluk aranır.

2.Karar Safhası

Karar safhası,anayasa değişikliğinin karar ve reddine dair bütün işlemleri içerir

aa)Karar yetersayıları:En önemli şart,anayasa değişikliğinin hangi çoğunlukla kabul edileceğidir.Türk anayasası 3/5 çoğunluk arar.

3)Onay Safhası

Anayasa değişikliği sürecinin son safhasıdır.Artık görüşülüp ve meclis tarafından karara bağlanmış olan değişikliğin yayınlanıp,yürürlüğe girmeden önceki son aşamasıdır.

Onay safhasını öngören anayasalar,anayasa değişikliğini onaylama yetkisini ya halka ya da devlet başkanına vermektedir.

aa)Onay yetkisinin devlet başkanına verilmesi:Devlet başkanının vetosu

-Bazı ülkelerde devlet başkanı anayasa değişikliğini onaylamak istemezse yapabileceği tek şey değişikliği meclise iade etmek ve bir kez daha görüşülmesini istemekten ibarettir.Meclis aynı çoğunlukta anayasa değişikliğini aynen kabul ederse devlet başkanı mecburiyetten anayasa değişikliğini onaylar ve yayımlar.

-Bazı anayasalar ise devlet başkanı tarafından geri gönderilmiş anayasa değişikliğinin kabulü için daha yüksek bir nitelikli çoğunluk şartı öngörür.

-Bazı anayasalar da devlet başkanına anayasayı onaylayıp onaylamamak konusunda sınırsız bir yetki vermektedir.Bu ülkelerde devlet başkanının beğenmediği anayasa değişikliği yürürlüğe giremez.

bb)Onay yetkisinin halka verilmesi:Kurucu referandum

Bazı anayasalar,anayasa değişikliğinin onayı için halka yetki verir.

aa)Mecburi halkoylaması:Anayasa değişikliği,anayasa gereği,doğrudan doğruya ve otomatik olarak halkoylamasına sunulur.

bb)İhtiyari(isteğe bağlı) halkoylaması:Devlet başkanının,belirli sayıda parlamento üyesinin veya belirli sayıda seçmenin isteğiyle yapılan halk oylamasıdır.

-Devlet başkanının istemiyle yapılan referandum(Türk anayasası 1982)

-Belirli sayıda parlamento üyesi istemiyle yapılan referandum

-Halkın teşebbüsüyle yapılan referandum:Bazı ülkelerde meclisin kabul ettiği anayasa değişikliğinin kesinleşmesine engel olmak üzere bir referandum yapılmasını belirli bir sayıda seçmen isteyebilir.Bu durumda halk vetosundan bahsedilir.Şema için sf.129 incele.

Tali kurucu iktidar,hukuki ve sınırlı nitelikte olan,sahibi hukuken belirlenebilen,anayasayı,yine o anayasanın öngördüğü usullerle değiştirebilen iktidardır.

	ASLİ KURUCU İKTİDAR	TALİ KURUCU İKTİDAR
Konusu	Yeni bir anayasa yapma	Mevcut anayasada değişiklik yapma
Ortaya çıkış halleri	Devrim,Hükümet darbesi savaş vb.	Normal dönemler
Sahibi	Fiilen en güçlü olanlar	Anayasanın yetki verdiği organlar
Hukuki niteliği	Hukuk dışıdır	Hukukidir
Sınırsızlık özelliği	Sınırsızdır	Sınırlıdır
Biçimleri(Usülleri)	Önceden belirlenemez	Anayasa tarafından belirlenen usül

4.FONKSİYONLARI BAKIMINDAN ASLİ KURUCU İKTİDAR İLE TALİ KURUCU İKTİDAR ARASINDA ÖZDEŞLİK

Asli kurucu iktidar ile tali kurucu iktidar arasında kaynakları bakımından fark vardır.Tali kurucu iktidar ile asli kurucu iktidarın fonksiyonları özdeştir.Tali kurucu iktidar,asli kurucu iktidar tarafından konulmuş olan anayasayı değiştirebilmektedir.Tali kurucu iktidar asli kurucu iktidar tarafından kurulmuş olsa da yetkisi bakımından asli kurucu iktidar gibi kurucu iktidardır.

BÖLÜM 6-DEVLET KAVRAMI

1.DEVLET TERİMİ

2.DEVLET KAVRAMININ TANIMI

Üç unsur teorisi-Devlet konusunda pek çok tanım yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir.Bu teoriye göre devlet insan,toprak ve egemenlik unsurlarının bir araya gelmesiyle oluşmuş bir varlıktır.

Devlet,belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olan belirli bir insan topluluğunun oluşturduğu bir varlıktır.

Devletin birinci unsuru olan insan topluluğuna hukukta millet denir.Millet birbirlerine birtakım bağlarla bağlanmış olan insanlardan oluşmuş bir topluluktur.Devletin ikinci unsuru olan toprak unsuruna hukukta ülke denir.Ülke,belirli bir insan

topluluğunun devamlı olarak üzerinde yaşayabileceği ve egemenlik kurabileceği bir toprak parçasıdır.Devletin üçüncü unsuru olan iktidar unsuruna egemenlik denir.Egemenlik,en üstün iktidar demektir.

Devletin kurulabilmesi için bu üç unsur birlikte olmalıdır.Bu üç unsurdan birisi bile olmaz ise devlet kurulamaz.Eğer varolan bir devletin üç unsurundan birisi yok olursa o devlette yok olur ve genelde egemenlik unsuru yok olur.

Devlet,unsurlarına indirgenmemelidir.Devlet bu unsurlardan ayrıdır ve onlardan bağımsızdır.Devlet sadece ülke,sadece millet,sadece egemenlik değildir.Devlet,kendini oluşturan insanlardan ayrı bir hukuki varlığa sahip olan bir tüzel kişidir.

Bu üç unsur aynı derecede önemlidir.Çünkü ülke olmaz ise insan topluluğu ne kadar çok olursa olsun devlet teşkil edemez.

Devlet,belirli bir insan topluluğunun,belirli bir toprak parçası üzerinde egemen olmasıyla oluşan,hukuki kişiliğe sahip devamlı bir teşkilattır.

Her devlet bir teşkilata sahiptir.Devletler genelde teşkilatlarını yasama,yürütme,yargı olmak üzere üçe ayırıp düzenler.Devlet hukuki kişiliğe sahiptir.Devlet bir tüzel kişidir.Dolayısıyla hak ve borç sahibi olabilir ve hukuki işlemler yapabilir.Devlet devamlıdır.Egemenlik kurma vakası kesin olmalı ve az çok uzunca bir süre devam etmelidir.

3.DEVLETLERİN KURULMASI VE SONA ERMESİ

Devletlerin kurulabilmesi için,insan topluluğu ve ülke unsurları dışında birde egemenlik unsuru gereklidir.Bir nüfus üzerinde hiçbir devletin söz sahibi olmadığı bir toprak parçasında bir egemenlik kurarak devlet kurabilirler.Ancak günümüzde sahipsiz toprak pek yoktur.Bu yüzden devlet kurmanın iki yolu vardır.

1.Barişçi yol:Kendi devletini kurmak isteyen insanlar,baglı oldukları devletten bir toprak parçası talep ederler.Mevcut devlet bu talebi kabul ederse yeni bir devlet kurulur.Ancak hiçbir ülke,kendi topraklarında başka bir devletin daha kurulmasını istemez ve bu yol pek işe yaramaz.

2.Kuvvet kullanımı yolu:Devlet kurmak isteyen insanlar barişçi yollardan ziyade kuvvet kullanımıyla bir devlet kurmak isterler.Bağlı oldukları devlete karşı ayaklanıp,silahlı mücadeleye başlayıp,mevcut devleti yenerek yeni bir devlet kurulur.Yeni bir devlet,belli bir insan topluluğunun,belli bir toprak parçası üzerinde,egemenliklerini tesis etmesi ile kurulur.

Devletler millet,ülke,egemenlik olmak üzere üç unsura sahiptir.Bu unsurlardan birisinin bile kaybı devletin varlığını yok eder.Genelde devletler yok olurken egemenliklerini kaybederek yokolurlar.

4.DEVLETİN HUKUKİ KİŞİLİĞİ İLKESİ

Devlet,devletin kurulması için gerekli unsurların dışında kendine has bir varlıktır.Devlet,gerçek kişilerin bir araya gelmesiyle oluşmuştur.Ancak,devlet gerçek kişilerin dışında ayrı bir hukuki kişiliğe sahip bir varlıktır.Bu tür kişiliğe tüzel kişilik denir.

a)Devletlere tüzel kişilik tanınmasının tarihsel sebebi

Devletin tüzel kişiliği olmaz ise, devletin işlem yapabilmesi için devlet başkanının gerçek kişiliği kullanılır.Devlet başkanının(tarihsel olarak hükümdarın) ve kamu görevlilerinin yaptığı eylemlerden doğan hak ve borçlar hükümdarın şahsı üzerine doğar.Bu işlemlerden dolayı bir dava açılacaksa hükümdara karşı açılması gerekmektedir.Ancak,monarşide kral hep hukuken sorumsuzdur.

Hükümdarın ve kamu görevlilerinin yaptığı eylemlerden doğan hak ve borçların hükümdarın gerçek kişiliği yerine,devletin üzerine doğması için ,devlete bir tüzel kişiliğe sahip olduğu kabul edilmiştir.

b)Devlete hukuki kişilik tanınmasından kaynaklanan sonuçlar

1.Siyasi sonuç(İktidarın Kişiselleşmesinin Önlenmesi)

2.Hukuki sonuçlar(Hukuki işlem yapabilir,Malvarlığına sahip olabilir,hak ve borca sahip olabilir,davacı ve davalı olabilir.)

5.DEVLETİN DEVAMLILIĞI İLKESİ

Devlet ebed müddettir.Nesiller değişir,ama devlet aynı devlettir.İç egemenlikteki değişimler ne kadar büyük olursa olsun,devletin varlığını etkilemez.Devletin devamlılığı ilkesinden kaynaklanan dört adet alt ilke vardır.

1.Uluslararası antlaşmaların devamlılığı ilkesi:Belirli bir dönemdeki yöneticilerin devlet adına akdettikleri uluslararası antlaşmalar,o yöneticilerin değişmesiyle birlikte devam eder.Çünkü bu antlaşmalar devletin tüzel kişiliği tarafından yapılmıştır.Örnek:Lozan

2.Hukukun devamlılığı ilkesi:Belirli bir dönemdeki yasama organının yaptığı kanunlar,yürütme organının yaptığı düzenleyici işlemler,o yasama organını ve yürütme organını işgal eden kişiler değişmesine rağmen devamlıdır.Çünkü o işlemler devletin tüzel kişiliği ile yapılmıştır.Örn.Lozan

3.Borçların devamlılığı ilkesi:Belirli bir dönemde,devlet adına yetkili organların yaptığı sözleşmelerle alınan gerek iç,gerekse dış borçlar,gerek hükümet,gerekse rejim değişikliklerinden sonra varlıklarını sürdürmeye devam ederler.Örnek:Lozan

4.Kamu alacaklarının devamlılığı ilkesi:Bir devletin diğer devletten alacakları ve keza bir devletin vergi gibi kamu alacakları,o devletin yerine geçen devlete geçer.

6.DEVLETİN FAALİYET ALANI

A.LİBERAL GÖRÜŞ:Devlet;savunma,güvenlik,adalet hizmetlerinden ibarettir.Devlet, ekonomiye,sağlığa,eğitime müdahale etmemelidir.Bu devletin adı jandarma devlettir.

B.Müdahaleci Görüşler

a)Sosyalist görüş:Ekonomik hayat tamamen devletin elinde olmalıdır.Bu görüş,özel mülkiyete karşıdır.Tüm üretim faaliyetleri ve araçları devletin olmalıdır.

b)Sosyal demokrat görüş:Devlet,sağlık,eğitim,ekonomik olarak sosyal adaleti sağlamalıdır.Adalet ve güvenlikte ed devlet müdahil olmalıdır.

7.DEVLETİN KÖKENİ HAKKINDA TEORİLER

-Aile Teorisi:Aynı kandan gelen aileler aşiretleri,aşiretler de devleti oluştur.Birey-devlet ilişkisi,baba-oğul ilişkisi gibidir.Babaya oğlun itaati gibi krala da mutlak itaat vardır.Devlette ataerkil yapı mevcuttur.Bu teori osmanlı imparatorluğu gibi örnekleri açıklayamaz.

-Biyolojik Teori:Devlet,insan organizması gibidir.Doğar,büyür,ölür.İnsan nasıl organlardan meydana geliyorsa devlette organlardan meydana gelmiştir.Beyin(Hükümet),Akyuvarlar(Polis ve Jandarma). Ancak,devlet insan gibi üreyemez.Organizma ölünce yok olur.Devletler ölse de millet ve ülke unsurları yaşamaya devam eder.

Kuvvet ve Mücadele Teorisi:Devletin temelinde sömürü ve baskı vardır.Hukukta bu sömürü ve baskının devamını sağlayan kurallar bütünüdür.Devlet vergiler ve siyasetle halkı gaspedir.Devlet,güçlerin sömürü sistemidir.Bu teoriye eleştiri olarak sırf sömürü ve baskıyla yüzyıllarca istikrarla işleyen devletlerin var olamayacağı söylenmiştir.

Ekonomik Teori(Marksist Devlet Teorisi):Devlet, ekonomik olaylara,sosyal ve siyasal olaylara hakim olması sonucuyla oluşmuştur.Devlette üst sosyal ve alt sosyal kurumlar vardır.Üstte hukuk,ahlak,sanat altta ise üretim biçimleri bulunur.Alt kuruma hakim olanlar üst kurumu yönetirler.Üretim araçlarının mülkiyeti için devleti bir zorbalık amacı olarak kullanırlar.Proleterya devrim ve şiddetle burjuvaziyi yenecektir.Proleterya diktatörlüğü kurulacak,sosyalist bir toplum oluşacaktır.En sonunda ise komünist topluma geçilecektir.Sınıf farklılıkları kalkıp herkes kendi ihtiyaçlarını karşılayacaktır.Nihayetinde devlete ihtiyaç kalmayacaktır.Bu teori karl max'a aittir.Teoride öngörülenin aksine ileriki yıllarda

sınıf savaşları değil milletler savaşı çıkmıştır,işçi ayaklanmaları olmamıştır,en sonunda sosyalist devlet denemesi olan SSCB dağılmıştır.

Sosyal Sözleşme Teorisi:

T.Hobbes:Doğal dönemde insanlar kavga ve karmaşa içindeydi.İnsan insanın kurdudur.İnsan bencildir.İnsanlar bu kötülük ve bencillikten kurtulup barış ve düzeni sağlamak için kendi aralarında yaptıkları bir sözleşmeyle mutlak,en üstün bir egemeni yani devleti oluşturdular.Egemenlik devredilemeyen,bölünemeyen ve en üstün unsurdur.Egemenin görevi insanların güvenliğini ve kanun önünde eşitliğini sağlamaktır.Hobbes'e göre devlet otoriter ve mutlakiyetçidir.Devlet şekli monarşi olmalıdır.

J.Locke:Doğal yaşamda insanlar suçluları cezalandırmada ferdi davranıyorlardı.Bunun sonucunda kaos oluşuyordu.İnsanlar suçta ve cezada ortak bir adalet oluşsun diye sadece cezalandırma haklarından vazgeçerek bir sözleşme oluşturdular.Bu sözleşme devletin temelini oluşturmuştur.Diğer haklarından vazgeçmedikleri için devlet suç işlemekle bireylere müdahale edemez.Liberal ve özgürlükçü fikirleriyle demokrasiye temel oluşturmuştur.

J.J.Rousseau:Doğal yaşamdaki insanlar arası barış ve mutluluk madenlerin,mülkiyetin gelişmesiyle bozulmuştur.Daha fazlasına sahip olmak için birbirleriyle mücadele etmişlerdir.Yeniden barış ve eşitliğin tesisi için insanlar bir sosyal sözleşme kurmuşlardır.Böylece devlet oluşmuştur.Halk egemenliğini savunmuştur.Halkın bizzat yönetimde söz sahibi olması,doğrudan demokrasinin uygulanması gerektiğini belirtmiştir.

BÖLÜM 7- DEVLETİN UNSURLARI

1.DEVLETİN BEŞERİ UNSURU:MİLLET

Birbirlerine çeşitli maddi ve manevi bağlarla bağlanmış ve ortak bir geçmişleri olan insan topluluğuna millet denir.Bir devletin kurulabilmesi için gerekli olan ilk şey “insan topluluğu”dur.İnsanlar olmaksızın bir devlet kurmak mümkün değildir.On kişilik bir topluluk, belli bir toprak parçasında,belli bir nüfus teşkil edip ve egemenliğini sürdürebiliyorsa orada devlet vardır.Ancak on milyon kişilik bir insan topluluğunun egemenliği yok ise devletleri yoktur.(Örnek :Romanlar)

a)Objektif Millet Anlayışı

Bu anlayışa göre millet objektif bağlarla birbirine bağlanmıştır ve bu bağlar maddidir(Irk,dil,din)

1.Irk birliği:Ortak atalardan türeyen,aynı kandan gelen insanlar nerede yaşarlarsa yaşasınlar aynı millettendir.Millet olmak için ırk birliği güçlü bir faktördür,ancak karma ırklı devletler de vardır.

2.Dil birliği:Millet,aynı dili konuşanların oluşturduğu bir topluluktur.Bu görüşün bir gerçeklik payı vardır.Çünkü birbirlerini anlamayan insanlar arasında nasıl bir bağ kurulacaktır.Ancak bu görüş yüzde yüz doğru olamaz.Çünkü,dünyada birden fazla resmi dilin bulunduğu ülkeler vardır.

3.Din birliği:Din birliği,milleti tek vücut yapan bir faktördür.Bu teoriye göre,bir arada yaşayan insanlar aynı dine mensup ise millettirler.Ama bu teoride tam doğru olamaz.Araplar ve Türkler aynı dinden olmalarına karşın kendilerini aynı millettendir görmeyip,ayrı ayrı devletler kurmuştur.

b)Sübjektif Millet Anlayışı

Sübjektif anlayış'a göre,millet birtakım sübjektif bağlar ile birbirlerine bağlanmışlardır.Ve bu bağlar manevi niteliktedirler,bir takım duygu ve düşüncelerden oluşur.Milleti birarada tutan mazi,istikbal,ülkü birliği gibi manevi unsurlar sübjektif bağlardır.Geçmişte yaşanan ortak acılar ve zaferler milleti birbirine bağlar.Geleceğe dair büyük amaçlar ve hedefler insanları birleştirir.

Millet unsurunu oluşturan bireylerle devlet arasındaki ilişkiye vatandaşlık denir.

2.DEVLETİN TOPRAK UNSURU:ÜLKE

Devletin ikinci unsuru ülke unsurudur.Bir devletin kurulabilmesi için insan topluluğundan sonra,ülke gereklidir.Ülke olmadan devlet kurulamaz.Mevcut olan bir devlet ülkesini kaybederse yıkılır.

Ülkelerin Kısımları:Ülke egemenliğine tabi olan ve üzerinde milletin yerleşmiş bulunduğu üç boyutlu maddi çevredir.Ülke,kara sahası,su sahası ve hava sahası olmak üzere üç kısımdır.

1.Kara sahası:Bir ülkenin kara sahasına kara ülkesi de denir.Kara ülkesi,devletin egemenliği altındaki toprak parçasıdır.Ülke üç boyutlu olduğuna göre,kara sahası da üç boyutludur.Kara ülkesi,toprak ve toprak altından oluşur.Kara sahası,ülkenin en temel kısmıdır.Kara sahası olmadan ülke olamaz.Kara sahası olmadan sadece deniz veya sadece hava devleti kurulamaz.Bir devlet muhakkak kara ülkesine sahip olmalıdır.

2.Su sahası:Ülkenin su sahasına su ülkesi de denir.Bir devletin su sahası,egemenliği altındaki su sahasıdır.Ülke üç boyutlu olduğu için su sahası da üç boyutludur.Yani su sahası terimine su altı da dahildir.Su sahası,deniz,boğaz,kanal,akarsu gibi çeşitli unsurları da sağlar.Devlet,kıyısında bulunan deniz üzerinde çeşitli miktarlarda egemenlik hakkına sahiptir.Egemenlik hakkı bakımından denizler üçe ayrılmaktadır.

aa)Birinci alanda devlet tam egemendir.Bu alana karasuları girer.Karasuları,bir kıyı devletin kara ülkesini çevreleyen ve uluslararası hukuka uygun olarak açıklara doğru belli bir genişliğe(12mil) uzanan kıyı devletine ait deniz kuşağına verilen addır.

bb)İkinci alanda kıyı devleti tam değil,sadece belirli egemenlik haklarına sahiptir.Bu alan 200 mile kadar çıkabilen bir alanı kapsar.Bu alana balıkçılık bölgesi veya kıta sahanlığı denir.

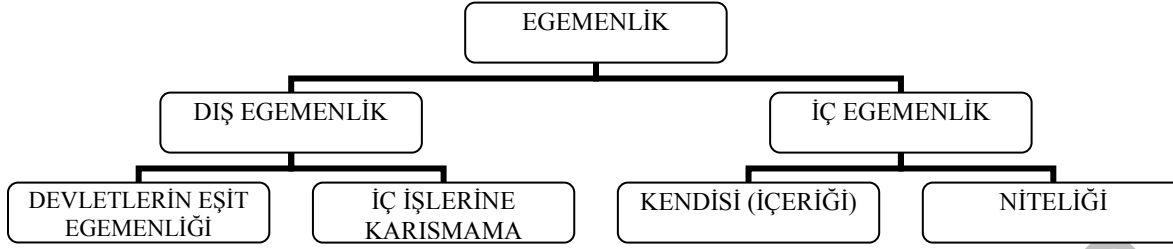
cc)Üçüncü alan karasuları ve kıta sahanlığı dışında kalan deniz alanını kapsar.Aynı zamanda açık deniz adı verilir.Açık deniz hiçbir devletin ülkesine dahil değildir.Açık deniz üzerinde hiçbir devlet egemenlik hakkına sahip değildir.Açık denizde seyreden gemi üzerinde uyuğunda bulunduğu devletin egemenlik hakkı vardır.Buna bayrak yasası denir.

3.Hava sahası:Bir devletin hava sahası,devletin kara ülkesi ve su ülkesi üzerinde yer alan bütün hava sahasını kapsamaktadır.Buna ulusal hava sahası da denir.Devlet ulusal hava sahasında tam egemendir.Hava sahasının dış sınırı ülkenin karasularının bittiği çizgidir.Hava sahası'da üç boyutludur ve üst sınırı vardır.Bu üst sınır,uzayın başlangıcına kadardır.

3.DEVLETİN İKTİDAR UNSURU:EGEMENLİK

Bir devletin kurulabilmesi için millet ve ülkenin yanında egemenlik unsurunda bulunması gerekmektedir.Devletin oluşabilmesi için bir insan topluluğunun,bir toprak parçasında,egemen olması gerekmektedir.Bodin'e göre egemenlik,emredilmeden ve zorlanmadan emretme ve zorlama gücüdür.

A.EGEMENLİĞİN DEĞİŞİK ANLAMLARI

1.Dış egemenlik:Devletlerin bağımsızlığı ilkesi

Dış egemenlik,uluslararası ilişkiler alanında söz konudur.Bir devletin dış egemenliğinin olduğu şöyle anlaşılır: diğer devletlerden aşağı konumda olmaması,başka devletlere tabi bulunmaması ve dış ilişkilerinde diğer devletlerle eşit olması anlaşılır.Dış Egemenlik bağımsızlıktan başka bir şey değildir.

a)Devletlerin egemen eşitliği ilkesi:Her devletin egemen olmasının doğal sonucu olarak devletlerin egemen eşitliği ilkesi ortaya çıkmıştır.Bu ilke,uluslararası hukuk bakımından bütün devletlerin aynı hukuksal statüye sahip oldukları anlamına gelir.Devletler arasındaki güç farkı ne olursa olsun,her devlet uluslararası hukukta hak ve ödevler bakımından birbiri ile eşittir.

b)İçişlerine karışmama ilkesi:Devletlerin egemen olmasının uluslararası hukuk bakımından ikinci sonucu ise devletlerin birbirinin içişlerine karışmamasıdır.Bu ilkenin sonucu olarak,her devletin kendi siyasal,ekonomik,sosyal sistemini kendisinin belirlemeye hakkı vardır.

2.İç egemenlik

Devletin kendi ülkesi içinde söz konusu olan egemenliğine iç egemenlik denir.İç egemenlik de kendi içinde iki değişik anlamda kullanılmaktadır.Birinci anlamda egemenlik,devlet iktidarının kendisini yani içeriğini ifade eder.İkinci anlamda ise egemenlik terimi,devlet iktidarının en üstün olma,sınırsız olma,bölünmez ve devredilmez olması gibi birtakım niteliklerini belirtir.

a)Devlet iktidarının kendisi anlamında egemenlik:İç egemenlik birinci anlamıyla,devlet iktidarının kendisini(içeriğini),açıkcası kapsadığı yetkileri ifade etmek için kullanılır.

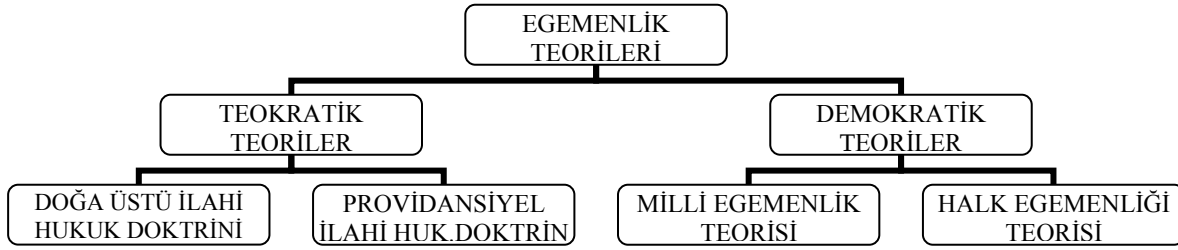
b)Devlet iktidarının nitelikleri anlamında egemenlik:İkinci anlamda ise egemenlik terimi,devlet iktidarının bazı niteliklerini belirtir.Devlet iktidarının başlıca nitelikleri şunlardır:Egemen iktidar,asli bir iktidardır.Egemen iktidar,başka bir iktidardan türememiştir;başka bir iktidar tarafından kurulmamıştır.Egemen iktidar en üstün iktidardır.Egemen iktidar'a diğer bütün iktidarlara tabi olduğu,ama kendisinin kendisinden başka hiçbir iktidara tabi olmadığı iktidardır.Egemen iktidar sınırsız iktidardır.Sınırlanmış bir iktidar egemen değildir.Egemen iktidar tek ve bölünmez bir bütündür.Bir devlette birden fazla egemenlik olamaz.Devletin temel organlarını işgal eden kişiler,egemenden aldıkları yetkiyle ve egemen adıyla kullanırlar.Egemen iktidar devredilemez.Egemenliğin devri,devletin sonu demektir.

Egemen iktidar tektir.Devletin temel organlarındaki kişiler egemenin verdiği yetkiyle ve egemenin adıyla yetkilerini kullanırlar.

Egemenlik bölünemez.Egemen iktidar bölünemez,egemenliğin kullanımı değişik organlara verilemez.Egemenliğin bölünmezliği ilkesi,kuvvetler ayrılığını reddeder.

Egemenliğin devredilmezliği ilkesi:Egemenliğin devredilememesine denir.Egemen kendi kendi bağlamaz.Egemenliğini kullanmaktan vazgeçmez.

B.EGEMENLİĞİN SAHİBİ HAKKINDA TEORİLER

1. Teokratik egemenlik teorileri

Bu teorilere göre egemenlik tanrıya aittir. Bütün iktidarlar tanrıdan gelir. Egemenliğin sahibi tanrı olmakla birlikte, tanrı bu egemenliğini bizzat ve bilfiil kullanamayacağına göre, Tanrı adına bu egemenliği yeryüzünde kullanacak insanlara ihtiyaç vardır. Bu insanların kim olacağı ve nasıl belirleneceği konusunda iki farklı doktrin vardır.

aa) Doğa üstü ilahi hukuk doktrini: Bu doktrine göre, egemenlik hem tanrıdan gelir, hemde egemenliği yeryüzünde çeşitli ülkelerde kullanacak kişileri bizzat ve doğrudan tanrı seçer. Bu doktrine göre kralları tanrı seçer. Krallar egemenliklerini tanrıdan alır. Ve krallar Tanrıya karşı sorumludurlar.

bb) Providansiyel ilahi hukuk doktrini: Bu doktrine göre de egemenlik tanrıya aittir. Ancak, egemenliği kullanacak kişi doğrudan tanrı tarafından seçilmemiştir. Bu kişiler tanrının görünmez yön vermesi altında insanlar tarafından veya beşeri olaylar neticesinde seçilir. Bütün iktidarlar, tanrıdan halk aracılığıyla gelir sözü bu doktrini açıklar. Bu teorilerin tanımı gereği metafizik niteliktedirler ve doğruluğunun ispatı objektif açıdan mümkün değildir.

2. Demokratik egemenlik teorileri

Bu teorilere göre egemenlik tanrıya değil insana aittir. Yani egemenliğin kaynağı beşeridir. Demokratik egemenlik teorileri kendi içerisinde ikiye ayrılır.

aa) Milli egemenlik teorisi: Bu teoriye göre egemenlik millete aittir. Millet ise kendisini oluşturan bireylerden ayrı ve onların üzerinde yer alan manevi bir varlıktır. Bu anlamda millet ile halk aynı anlama gelmez. Halk, belli bir zamanda milli topluluğu oluşturan vatandaşlar kitlesine verilen addır. Millet ise sadece bir ülke üzerinde belli bir dönemde yaşayan bireyleri değil, aynı zamanda geçmişte yaşayanları ve gelecekte yaşayanlarda millet kapsamına dahildir. Bu anlayışa göre egemenlik hem geçmiştekilerin hem şimdikilerin hemde gelecektekilerindir.

- Milli egemenlik teorisinden çıkan sonuçlar

1. Seçmenlik bir hak değil, bir görevdir. Buna görev-seçmenlik denir. Millet, kendini oluşturan kişilerden soyut bir varlıktır. Hem geçmişteki hemde gelecektekileri kapsar. Geçmiş ve gelecektekiler oy kullanamayacakları için bir temsilciye ihtiyaç duyarlar bu temsilciler seçmenlerdir. Seçmenler, milletin kendilerine verdiği görevi kullanırlar.

2. Seçmenlik bir görev olduğuna göre, seçmenler oy kullanmak zorundadırlar. Buna mecburi oy ilkesi de denebilir. Bu ilkeye göre oy verme zorunlu hale getirilebilir.

3. Seçmen, kendi iradesini değil, milletin iradesini açıkladığına göre, milletin iradesini açıklamaya en yetenekli olan kişiler seçmen olmalıdır. Oy verme hakkı, her vatandaşa değil, millet adına bu işi layıkıyla yapabilecek kişilere verilmelidir. Bu ilke sınırlı oy ilkesi ile uyum içindedir.

4. Bu teori, temsili demokrasi rejimini gerektirir. Millet, kendisini oluşturan kişilerin dışında soyut bir varlıktır ve geçmişte yaşayanları, şu an yaşayanları ve gelecekte yaşayanları da kapsar. Bu yüzden milletin kendi adına konuşacak temsilcilere ihtiyacı vardır. Temsilci seçildikten sonra da millet adına hareket eder. Milli egemenlik ilkesi, halk koynlaması, halk teşebbüsü, halk vetosu gibi yarıdoğrudan demokrasi araçlarıyla bağdaşmaz.

5. Milli egemenlik teorisi, emredici vekalet yasağını gerektirir. Bir temsilci bir defa seçildikten sonra, seçmenlerin adına değil milletin adına hareket eder. Dolayısıyla temsilci, kendisini seçen seçmenlerin emirleriyle bağlı olmamalıdır. Temsilcilerin

aldığı vekalet genel ve serbest vekalettir.M.E.G teorisi temsilcilerin azli usûlü ile bağdaşmaz.

6.Milli egemenlik ilkesinin gerçeliği olduğu sistemde,seçmen çoğunluğunu frenleyecek birtakım tedbirler alınabilir.Kuvvetler ayrılığı ilkesi ile uyum içindedir.

7.Milli egemenlik teorisi aynı nedenli iki-mecilsli parlamentolarla da bağdaşır.Halk tarafından seçilmeyen ikinci meclis,çoğunluğun iradesini dengeler.

8.Aynı sebeple, milli egemenlik teorisi kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi sistemi ile uyum içindedir.Anayasa yargısı,geçmiş ve gelecek kuşakların iradesine aykırı belirli bir andaki çoğunluğun iradesini frenleyebilir.

bb)Halk egemenliği teorisi:Bu teoriye göre egemenlik halka aittir.Halk,belirli bir anda yaşayan vatandaşlar topluluğu denir.Bu teoriye göre,egemenlik halka,yani halkı oluşturan tüm bireylere aittir.Bu nedenle egemenlik bölünebilir.Her birey oransal olarak egemenliğe sahiptir.J.J.Rousseau'ya göre 10000 vatandaşın bulunduğu bir devlette her vatandaş 1/10000 egemenliğe sahiptir.

Halk egemenliği teorisinden çıkan sonuçlar

1.Halk egemenliği teorisine göre seçmenlik bir haktır.Çünkü her vatandaş,egemenliğin bir parçasına sahiptir.

2.Seçmenlik bir hak olduğuna göre,seçimlerde oy kullanmak isteğe bağlıdır.Buna ihtiyari oy ilkesi denir.Halk egemenliği teorisine göre,oy verme zorunlu hale getirilemez.Oy vermeme cezası bu ilkeye aykındır.

3.Halk egemenliği teorisine göre,her vatandaş egemenliğin bir parçasına sahip olduğuna göre,her vatandaş seçimlerde oy kullanabilmelidir.H.E teorisi genel oy ilkesini getirir.

4.Halk egemenliği teorisi temsili demokrasi ile bağdaşmaz.Halk egemenliği teorisi,doğrudan demokrasi ve yarı-doğrudan demokrasi sistemlerini gerektirir.Bu teoriye göre,egemenlik halktadır ve bir başkasına devredilemez.Halk egemenliği teorisi,temsili demokrasiyi reddeder.Bu teoriye göre her vatandaş egemenliğini doğrudan kullanabilir.Bu yüzden halk oylaması,halk teşebbüsü,halk vetosu gibi yarı-doğrudan demokrasi araçları bu teoriyle bağdaşır.

5.Halk egemenliği teorisi,emredici vekalet sistemini gerektirir.Egemenlik halka ait olduğuna göre,halkın temsilcileri halkın emirlerine bağlıdır ve bu emirleri yerine getirmek zorundadır.Temsilcilerin azli ilkesi bu teori ile bağdaşır.

6.Halk egemenliği teorisi,kuvvetler ayrılığı teorisi ile bağdaşmaz.Halk egemenliği teorisine göre,egemenlik halka aittir.Egemenlik parçalara ayrılamaz ve değişik parçalara verilemez.H.E teorisi kuvvetler birliği teorisini savunur,meclis hükümeti sistemini gerektirir.Meclis hükümeti halka aittir.

7.Halk egemenliği teorisi parlamentoların iki meclisli olmasına karşıdır.

8.Halk egemenliği teorisi kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi gibi çoğunluk iradesini sınırlandıran kurum ve usullere karşıdır.Anayasa yargısı,halk egemenliği teorisi ile bağdaşmaz.

MİLLİ EGEMENLİK VE HALK EGEMENLİĞİ TEORİLERİ SONUÇLARI ARASINDAKİ FARKLAR

	MİLLİ EGEMENLİK TEORİSİ	HALK EGEMENLİĞİ TEORİSİ
1.SEÇMENLİK	GÖREV	HAK
2.SEÇİMLERE KATILMA	ZORUNLU	İSTEĞE BAĞLI

3.OY HAKKI	SINIRLI OY(BAĞDAŞABİLİR)	GENEL OY
4.DEMOKRASİ TİPİ	TEMSİLİ DEMOKRASİ	DOĞRUDAN VE YARIDOĞR.
A)REFERANDUM VS.	BAĞDAŞMAZ	BAĞDAŞIR
B)TEMSİLCİLERİN AZLI	BAĞDAŞMAZ	BAĞDAŞIR
5.VEKALET	TEMSİLİ VEKALET	EMREDİCİ VEKALET
6.KUVVETLER AYRILIĞI	BAĞDAŞIR	BAĞDAŞMAZ
7.PARLAMENTO	İKİ MECLİSLİLİK(BAĞDAŞIR)	TEK MECLİSLİLİK
8.ANAYASA YARGISI	BAĞDAŞABİLİR	BAĞDAŞMAZ

DEMOKRATİK EGEMENLİK TEORİLERİNİN ELEŞTİRİSİ

Demokratik egemenlik teorileri,teokratik egemenlik teorilerine göre daha tutarlıdır.Milli egemenlik teorisindeki millet kavramı oldukça belirsizdir.

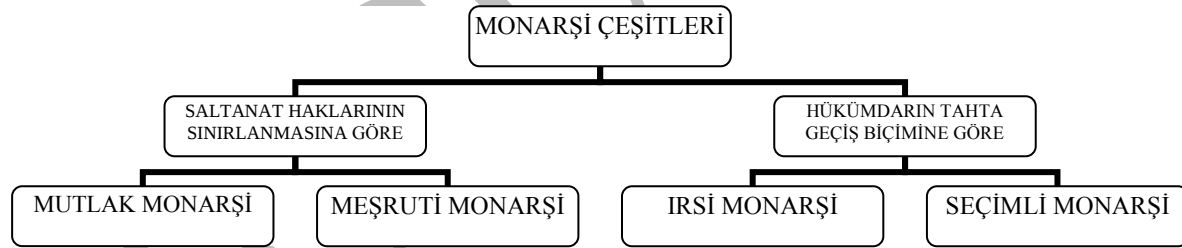
Egemenlik seçmen topluluğuna aittir.

BÖLÜM 8-DEVLET ŞEKİLLERİ I

(MONARŞİ VE CUMHURİYET)

I.MONARŞİ

Monarşi,devlet başkanlığının irsi olarak intikal ettiği devlet şeklidir.

A.Saltanat haklarının sınırlandırılmasına göre monarşi çeşitleri

1.Mutlak monarşi:Hükümdarın saltanat haklarının kanuni bir sınırlandırılmaya tabi tutulmadığı monarşi türüdür.Bu monarşi türünde,hükümdar bütün iktidarı elinde toplar ve hükümdarı sınırlandırabilecek hiçbir güç yoktur.Mutlak monarşi ile despotizmi birbirinden ayırt etmek gerekir.Mutlak monarşide,önceden konulmuş ve tesbit edilmiş kurallara göre yönetim icra edilirken,despotizmde ise despotun keyfi istekleri doğrultusunda yönetim icra edilir.Dünyada gerçek anlamda bir mutlak monarşi kalmamıştır.

2.Meşruti Monarşi:Hükümdarın saltanat haklarının kanuni bir sınırlandırmaya tabi tutulduğu monarşidir.Bu tür monarşide hükümdarın yanında,devlet iktidarında pay sahibi olan bir parlamento vardır.Meşruti monarşide hükümdar devletin tek organı değildir.Onun yanında parlamento gibi çeşitli organlar vardır.Bu organlar ve hükümdar yetkilerini anayasadan alır.Günümüzde bu sistemi uygulayan ülkelere örnek olarak Belçika,Hollanda verilebilir.

B.Hükümdarın tahta geçiş biçimine göre monarşi

1. İrsi monarşi: Hükümdar, tahta belirli bir hanedanın mensubu olmak ve veraset sırasında belirli bir yerde bulunmak ve belirli bir takım şartları yerine getirmek suretiyle otomatik olarak çıkar. Bu konuda bir takım kurallar geçerlidir:

-Veraset kuralları: İrsi monarşilerde hükümdar olabilmenin ilk şartı hanedana mensup olmaktır. Ama hangi üyenin tahta çıkacağı konusunda monarşiden monarşiye değişen kurallar vardır. Hükümdarın ölümünden sonra kimin hükümdar olacağını belirleyen kurallara veraset kuralları denir. Bu konuda başlıca sistem ve kurallar şunlardır:

Direkt hat sistemi: Bazı monarşilerde usul-furu sistemi uygulanır. Buna göre, hükümdar ölünce yerine çocuğu geçer. Birden fazla çocuk varsa saltanat en büyük çocuğa geçer. Bazı monarşilerde sadece erkek çocuğun hakkı vardır. Bu durumda tahta en büyük erkek çocuk çıkar.

Civar sistemi: Bu sisteme göre, kardeşten kardeşe veya amcadan yeğene saltanat geçebilir. Bu sisteme göre saltanat ailenin en yaşlı üyesine geçer. Bu sisteme ekber evlat sistemi denir.

Baba soyundan-Ana soyundan intikal: Bazı monarşilerde saltanat baba soyundan geçerken, bazılarında ana soyundan geçer. Birinci sisteme göre kız çocukların saltanat hakkı yok.

Fetret yasağı: Kral ölünce fetret olmaz. Yani, saltanat kesintiye uğramaz; devlet başsız kalmaz. Saltanat boşluk kabul etmez. Veraset ilkeleri gereği saltanat kime geçiyorsa saltanat o kişiye otomatik olarak ve kendiliğinden geçer.

Din şartları: Bazı monarşilerde kralın belirlenmesinde belirli bir dinden veya mezhepten olma gibi şartlar aranmaktadır.

Evlenme izni: Bütün monarşilerde hanedan üyelerinin evlenmeleri izne bağlıdır. Eğer bir hanedan üyesi izin almadan evlenirse tahta çıkma hakkı düşer.

Yaş: Kral olmanın tek şartı veraset kurallarını yerine getirmektir. Kral olmanın şartı yoktur. Veraset şartını yerine getiren kişi, küçük çocuk olsa dahi kral olur. Ancak, bu kral rüşt yaşına ulaşana kadar kralın görev ve yetkilerini bir naip yerine getirir.

Tacın otomatik intikali: Kral ölünce veya tahttan feragat edince, taht, veraset kuralları geçince saltanata hakkı olan kişiye kendiliğinden ve derhal geçer. Yeni kral tac giyme töreni sırasında göreve başlar. Ancak krallık sıfatı, eski kral öldüğü andan itibaren başlar.

Niyabet: Kralın fonksiyonlarını yerine getiremeyecek durumda bulunduğu döneme denir. Kral, ya küçüktür, ya ortada yoktur ya da ağır bir şekilde yoktur. Niyabet döneminde kralın yetkilerini kullanan kişiye naip denir. Ve naip tek bir kişidir. Bazı sistemlerde kral naibini kendisi seçer, bazı sistemlerde parlamento seçer, bazı sistemlerde naibin nasıl seçileceği bellidir.

2. Seçimli monarşi: Bu monarşi tipinde hükümdar saltanat hakkını seçimle kazanır. Hükümdarı devletin ileri gelenleri seçer. Ancak seçimli monarşi, yine de bir monarşidir. Çünkü seçilen kral, ömür boyu görevde kalır ve öldükten sonra oğlu tahta geçer. Böylece seçimli monarşi irsi monarşiye dönüşür. Seçimli monarşinin olması için, ya hükümdar seçimle başa gelmeli, ya tahta geçebilecek kimse olmamalı ya da tahta geçme hakkına sahip birden fazla kişinin bulunduğu durumlar olmalıdır.

2. CUMHURİYET

Cumhuriyet kavramı iki şekilde tanımlanır: Dar anlam, geniş anlam

a) Dar anlamda tanım: Cumhuriyet monarşinin tersidir. Eğer devlet başkanı, görevine veraset usulü ile geliyorsa o devlet monarşidir; eğer başka bir usülle geliyor ise o devlet cumhuriyettir. Monarşi olmayan her devlet cumhuriyettir. Veraset yok ise cumhuriyet vardır. Hukuken cumhuriyet, monarşinin tersidir.

Cumhuriyet, devlet başkanlığının irsi olarak intikal etmediği devlet şeklidir.

b) Geniş anlamda tanım: Cumhuriyet=Demokrasi. Bu tanımlı savunanlar, cumhuriyeti, demokratik düzenin temel prensiplerini içine alan geniş bir kavram olarak düşünmektedir.

Bu anlayışta,cumhuriyet hem monarşinin tersidir,hemde demokrasinin eş anlamlısıdır.Cumhuriyet,tamamen seçime bağlı bir yönetim şeklidir.Cumhuriyet sisteminde,yöneticiler ömür boyu görevlerinde kalmamalıdır.Cumhuriyet,milli egemenliğin en iyi yansıtıldığı yönetim şeklidir.

c)Hangi yaklaşım doğru?(Ampirik veriler):Cumhuriyet monarşinin tersidir tanımı doğrudur.Monarşinin ve cumhuriyetin tanımında despotizm,demokratiklik gibi unsurlar kullanılamaz.Çünkü bu özellikler monarşinin de özelliği olabilir.Yani bir monarşi,anti-demokratik olabileceği gibi,demokratikte olabilir.Bu önermenin doğruluğunu kanıtlamak kolaydır.Örnek:Suudi arabistan anti-demokratik bir monarşidir.Kanada ise demokratik bir monarşidir.

Cumhuriyet ile demokrasi arasında bir bağıntı yoktur.Bir cumhuriyet demokratik olabileceği gibi,anti-demokratikte olabilir.Keza monarşi ile de demokrasi arasında bir bağıntı yoktur.Bir monarşi demokratik olabileceği gibi,anti demokratikte olabilir.

KÜÇÜKKURU

Bölüm 9-DEVLET ŞEKİLLERİ II: ÜNİTER DEVLET-BİLEŞİK DEVLET

I.ÜNİTER DEVLET: Tek devlet veya basit devlet de denir. Türkiye, İngiltere, Fransa gibi ülkeler üniter devlettir.

a.Tanım: **Devletin, ülke, millet ve egemenlik unsurları ve keza yasama, yürütme,yargı organları bakımından teklik özelliği gösteren devlet şekline üniter devlet denir.**Üniter devleti,**devletin unsurlarında ve organlarında teklik özelliğiyle tanımlayabiliriz.**

1.Devletin Unsurlarında Teklik:Üniter devlette,tek ülke,tek millet,tek egemenlik vardır.

a)Üniter devlette,devletin ülkesi tek ve bölünmez bir bütündür.Buna ülkenin bütünlüğü veya ülkenin bölünmezliği de denir. Ülkenin bir kısmına ayrılma hakkı tanınmamıştır.

b)Üniter devlette,millet unsuru tek ve bölünmez bir bütündür.Buna milletin bölünmezliği ilkesi denir.Milleti teşkil eden insanlar arasında din,dil vb. ayrımlar yapılmaz. Bu yüzden,üniter devletlerde azınlıkların varlığı tanınmaz.Millet unsuru tek olduğu için de üniter devletlerde tek dil mevcuttur.Üniter devlette yaşayıpta farklı diller konuşan kişiler resmi işlerini üniter devletin resmi dili ile yapmak zorundadır.

c)Üniter devlette egemenlik tek ve bölünmez bir bütündür.Buna egemenliğin bölünmezliği ilkesi denir.Tek olan egemenliğin sahası bütün ülkedir.Bu egemenliğe tabi olan da bütün ülkedir.Egemenliğin kaynağı bakımından ayırım yapılamaz.Yasama,yürütme ve yargı yetkileri,egemenliğin sahibi adına kullanılır ve bu egemenlik bahsettiğimiz gibi tek ve bölünmezdir.

b.Üniter devletin idari teşkilatı

1.Üniter Devletin Merkezi İdaresi:Başkent Teşkilatı ve Taşra Teşkilatı

Üniter devletin merkezi idaresi başkent teşkilatı ve taşra teşkilatı olmak üzere ikiye ayrılır.Merkez idarenin başkent teşkilatında Devlet başkanlığı,başbakanlık,bakanlar kurulu ve bakanlıklar bulunur.Büyükçe bir ülkede sadece başkent teşkilatıyla ülkenin yönetimi mümkün değildir.Bu yüzden üniter devletlerde başkent teşkilatının yanında taşra teşkilatı da vardır.Taşra teşkilatı tüm ülkeye yayılmıştır.Bu teşkilata merkezi idarenin taşra teşkilatı denir.Örneğin,Ülkemizde iller ve ilçeler merkezi idarenin taşra teşkilatına bağlı kuruluşlardır.

Üniter devletin merkezi idaresi kendi içinde başkent ve taşra teşkilatı olarak ikiye ayrılrsa da,merkezi idare bir bütündür.

Merkezi idare bir bütündür. Çünkü, 1)Başkent ve taşra teşkilatı aynı tüzel kişilik içinde yer alır;bu da devletin tüzel kişiliğidir. Taşra teşkilatında yer alan il ve ilçelerin devletin tüzel kişiliğinden ayrı bir tüzel kişiliği yoktur.

2)Üniter devletin başkent ve taşra teşkilatlarının gelir ve giderleri tek bir bütçede toplanır.Üniter devlette taşra teşkilatında yer alan il,ilçe gibi birimlerin kendilerine has gelirleri ve bütçeleri yoktur.

3)Üniter devletlerde taşra teşkilatı merkezin bir uzantısı konumundadır. Taşradaki görevliler halk tarafından seçilemezler; doğrudan doğruya başkent tarafından atanır; başkent tarafından görevlerinden alınırlar.

4)Üniter devletlerde,başkent teşkilatının,taşra teşkilatı üzerinde hiyerarşi yetkisi vardır. Hiyerarşi yetkisi,emir ve talimat verme, işlemleri denetleme, değiştirme ve iptal etme,disiplin cezası verme gibi çok önemli yetkiler içeren yetkililerdir. Bu yüzden,taşra teşkilatı görevlileri,başkentten aldıkları emir ve talimatlara bağlıdır.

Bu nedenlerle üniter devletlerin merkezi idaresi ikiye ayrılmasına rağmen bir bütündür ve bütün yetkiler esas itibarıyla başkent teşkilatında toplanır.

Adem-i Temerküz(Yetki genişliği):Merkeziyet ilkesini saf bir şekilde uygulamanın bir takım sakıncalar doğurduğu bilinmektedir.Bu sakıncaların giderilmesi için adem-i temerküz ilkesi ortaya atılmıştır.Adem-i Temerküz,üniter devletlerde,merkezi idarenin taşra teşkilatının başındaki amirlerin belli konularda başkent teşkilatına danışmadan,başkentten emir ve talimat beklemeksizin,kendi başlarına başkent adına karar alabilmesini öngören bir ilkedir.

2.Üniter devlette yerel yönetimler

Bir üniter devlette bütün kamu hizmetlerinin merkezi idare teşkilatı tarafından yürütülmesi gereksiz ve yararsızdır.

Bu yüzden üniter devletlerde,insanların sırf belirli bir yerde oturmalarından kaynaklanan ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere,merkezi idarenin dışında, kendine has tüzel kişilikleri bulunan, belli bir özerkliğe sahip olan,karar organları orada oturan seçmenler tarafından seçilen kuruluşlar kurulmuştur.Bunlara mahalli idareler denir.

Mahalli idarelerin başlıca özellikleri 1)Mahalli idareler,merkezi idarenin sahip olduğu kamu tüzel kişiliği dışında ayrı bir tüzel kişiliğine sahiptir. 2)Mahalli idarelerin hepsi belli bir ölçüde özerktirler.Mahalli idareler, merkezi idarenin hiyerarşisine tabi değildir. 3)Mahalli idarelerin,merkezi idareden ayrı, kendilerine has malvarlıkları ve bütçeleri vardır. 4)Mahalli idarelerin karar organları (belediye meclisleri köy ihtiyar heyetleri) ve keza çoğunlukla baş yöneticileri(belediye başkanı ve muhtarlar) seçimle iş başına gelir. 5)Mahalli idarelerin kendisine has personeli vardır. Bu personel merkezi idarenin hiyerarşisine tabi değildir.

Üniter devletlerde mahalli idarelerin olması,bu devletlerin üniter niteliğine ve keza bu devlette idarenin bütünlüğü ilkesine aykırı değildir. Çünkü:

1)Mahalli idarelerin yasama ve yargı yetkileri yoktur.Sadece bir takım idari yetkileri vardır.Mahalli idareler idari kuruluşlardır 2)Mahalli idarelerin varlığı ve yetkileri, kendilerinden değil, merkezi iradenin iradesinden kaynaklanmaktadır. Merkezi idare,mahalli idareleri kanunla kurar ve kanunla sonlandırır.Merkezi idare,mahalli idarelere verdiği yetkiyi kanunla verir ve kanunla geri alır.Anayasayla güvence altına alınan bir şekilde mahalli idarelere yetki transferi yapılmadıkça,yerel yönetimlere ne kadar çok yetki verilirse verilsin,ortada bir üniter devlet modeli vardır.3)Mahalli idareler,merkezi idare karşısında belirli bir derecede özerk olsalarda,merkezi idarenin mahalli idareler üzerinde idari vesayet yetkisi vardır.Merkezi idare,belirli şartlar altında, mahalli iradelerin işlemleri üzerinde sınırlı bir denetim yetkisine sahip olabilmektedir.

İşte yukarıdaki nedenlerden dolayı üniter devletlerde mahalli idarelerin bulunması bu devletlerin üniter niteliğini bozmamaktadır.

II.BİLEŞİK DEVLET

Bileşik devlet,iki veya daha çok devletin sıkı veya gevşek bağlarla birleşmelerinden meydana gelmiş bir devlet çeşididir. Bu tür devletlerde,devletin temel organlarına sahip ayrı ayrı devletler vardır.Bileşik devletlerde birden fazla anayasa,birden fazla hukuk düzeni yürürlüktedir.Bileşik devletler kendi içerisinde devlet birlikleri ve devlet toplulukları olmak üzere ikiye ayrılır.

a.Devlet Birlikleri:İki ayrı devletin,ayrılıklarını az çok koruyarak birleşmesinden meydana gelen devlet şeklidir.Kendi içerisinde şahsi birlik ve hakiki birlik olmak üzere ikiye ayrılır.

1.Şahsi birlik:İki veya daha fazla monarşik devletin başına aynı hükümdarın geçmesiyle oluşur.Yani aynı şahıs iki farklı devletin kralı olursa şahsi birlikten bahsedilir(Örnek olarak 1714-1737 yılları arasında İngiltere ve Hannover arasında şahsi birlik oluşmuştur).Günümüzde örneği yoktur.Şahsi devleti oluşturan iki devlet arasındaki tek ortak yön kralların bir olmasıdır.Diğer tüm alanlarda, tüzel kişilik, yasama,yürütme,yargı,dış ve iç işleri vs. bakımından bu iki devlet birbirinden ayrıdır.

2.Hakiki birlik:Birden fazla devletin,iç işlerinde bağımsızlıklarını koruyarak dış ilişkileri bakımından bir devlet oluşturacak şekilde birleşmelerinden meydana gelir. Hakiki birliği oluşturan devletlerin kendi hukuk düzenleri, kendi yasama,yürütme ve yargı organları vardır.Her devlet kendi içinde egemen bir devlettir. Ancak,birliği oluşturan devletler dış ilişkilerinde bağımsız değildir.Dış ilişkileri birlik tarafından yürütülür. Bu devletlerin uluslararası hukuk bakımından ayrı birer kişilikleri yoktur ve bu devletlerde hükümdarlık ortaktır.Örnek olarak,Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Norveç-İsveç birliği verilebilir.

b.Devlet Toplulukları: İki veya daha fazla devletin bir araya gelmesiyle oluşturdıkları bileşik devletlerdir. Bu devletlerin arasındaki bağ,devlet birliklerine göre daha sıkidır. Devlet toplulukları kendi içerisinde konfederasyon ve federasyon olmak üzere ikiye ayrılır.

1.Konfederasyon

Konfederasyon,birden fazla bağımsız devletin uluslar arası hukuki kişiliklerini muhafaza etmek şartıyla belli bir amaçla,özellikle ortak savunmalarını sağlamak üzere kurdukları bir devlet topluluğudur.

Konfederasyon bir uluslar arası antlaşma ile kurulur.Konfederasyon üyeleri istedikleri zaman konfederasyondan ayrılabilir. Konfederasyona üye olan devletler iç ve dış ilişkileri bakımından bağımsız bir devlet olmaya devam eder. Konfederasyonun tüzel kişiliği yoktur.Konfederasyon,konfedere devletleri zorlama gücüne sahip değildir. Konfederasyonun tek organı diyet adı verilen meclistir.Diyet meclisinin kararları her konfedere devlet tarafından onaylanması gerekir.Günümüzde konfederasyon yoktur.

2.Federasyon(Federal Devlet)

Günümüzde birçok federal devlet vardır. Almanya,ABD,Rusya,İsviçre,Kanada vd.

a.Tanım:**Federasyon,uluslar arası kişiliğe sahip bir merkezi devlet(federal devlet) ile uluslar arası kişiliğe sahip olmayan bölgesel devletlerin(federe devletlerin) aralarında güvenceli bir yetki paylaşımı yaparak oluşturdıkları devlet topluluğuna denir.**

1)Federasyon,merkezi bir devlet(federal devlet) ile bölgesel devletlerin(federe devletlerin) bir araya gelerek oluşturdıkları bir topluluktur.Federasyonda federal devlet ve federe devlet olmak üzere iki tür devlet vardır.

2)Federe devletler,bölgeseldir.Federe devletler arasındaki yetki paylaşımı mülki düzeydedir.Yani,federasyonun kurucu birimleri olan federe devletler coğrafi olarak tanımlanır.3)Federal devletin uluslar arası kişiliği varken federe devletin yoktur. 4)Federal devlet ile federe devletler arasında yapılan yetki paylaşımı güvencelidir.Bu güvencenin sağlanması için yetki paylaşımı anayasa ile yapılmalı,anayasa değişikliklerine federe devletlerin katılması,yetki uyuşmazlıklarının yargısal çözümünün öngörülmüş olması gereklidir.

b.Federasyon-Konfederasyon Karşılaştırması
Federasyon ile konfederasyon arasında şu farklar vardır:

aa)kaynak:Konfederasyon uluslararası antlaşma ile kurulurken,federasyon anayasayla kurulur.
bb)Üye devletler arasındaki bağın niteliği: Konfederasyonlar,uluslar arası antlaşma ile kurulduğu için konfedere devletler arasındaki bağ akdi niteliktedir.Konfederasyona üye devlet istediği zaman konfederasyondan ayrılabilir. Federasyonu oluşturan üye devletlerin arasındaki ilişki anayasal niteliktedir.

Cc)Ayrılma hakkı:-Konfederasyona üye devletlerin arasındaki bağ akdi olduğu için, konfedere devletlerin konfederasyondan ayrılma hakkı vardır. Federasyondaki bağ anayasal nitelikte olduğu için bir federe devletin federasyondan ayrılma hakkı hukuken yoktur. Federasyondan ayrılma hakkı hukuk-dışı bir olaydır.Bir kurucu iktidar olayıdır. Bir federe devletin federasyondan ayrılması için fiilen karar verilmesi gerekir.Bu ayrılma savaş yoluyla olduğu gibi barış yoluyla da olabilir.

dd)Zorlama gücü:Konfederasyonun üye devletler üzerinde zorlama gücü yoktur.

Federasyonda,federal devlet federe devletlerden üstte olduğu için zorlama gücüne sahiptir.

Ee)Dış ilişkiler:Konfederasyonu oluşturan konfedere devletler uluslar arası hukuk bakımından kişiliklerini korur.Konfederasyona üye devletlerin her biri egemen bir devlettir. Konfedere devletler dış ilişkilerinde bağımsız.

Federasyonlarda,federe devletlerin uluslar arası hukuk bakımından kişilikleri ve egemenlikleri yoktur.Uluslararası hukuk bakımından sadece federal devletin hukuki kişiliği vardır.Federe

devletler kendi içlerinde bağımsız olsalar da dışişlerinde federal devlete bağımlıdırlar.

Ff)Vatandaşlık:Konfederasyonda kişiler yalnızca üye devletlere vatandaşlık bağıyla bağlıdır.Federasyonda ise iki tür vatandaşlık vardır. Kişiler hem federal devlete,hem de federe devletlere vatandaşlık bağıyla bağılıdırlar.Ancak uluslar arası hukukta sadece federal devlet vatandaşlığı dikkate alınır.

Federasyon-Konfederasyon Karşılaştırması

	Konfederasyon	Federasyon
Kaynak	Uluslar arası antlaşma ile kurulur.	Anayasayla kurulur.
Bağın Niteliği	Üye devletler arasındaki bağ akdidir.	Anayasal niteliktedir.
Ayrılma hakkı	Vardır	Yoktur
Uluslararası Kişilik	Üye devletlerin de var	Sadece federal devletin var
Dış ilişkilerde	Üye devletler bağımsızdır	Federe devletler federal devlete bağlıdır.
Zorlama gücü	Konfederasyonun üye devletler üzerinde zorlama gücü yoktur.	Vardır.
Vatandaşlık	Sadece üye devletin vatandaşlığı var	İki tür vatandaşlık var. Federal vatandaşlık ve federe vatandaşlık

c.Federal Devlet-Üniter Devlet Karşılaştırması

aa)Devlet sayısı:Üniter devlette tek,federal devlette federal ve federe olmak üzere iki tür.

Bb)Hukuk düzeni sayısı: Üniter devlette tek bir hukuk düzeni vardır.Ülkenin her yerinde aynı yazılı kanunlar yürürlükte. Federasyonda federal devletin de federe devletin de hukuk düzeni vardır.Federal devlette 2 farklı hukuk düzeni vardır.

Cc)Yasama,yürütme,yargı organları sayısı: Üniter devlette bu organlar tek,federasyonda federe devletin de federal devletinde yasama,yürütme ve yargı organları vardır.

Dd)Yetki paylaşımı:Üniter devlette,merkezi idare ile mahalli idare arasında kanunla yapılır.

Federasyonda federe devlet ile federal devlet arasındaki yetki paylaşımı anayasayla yapılmıştır.

F1:Fdr1 F2:Fdr2	Üniter Devlet	Federal Devlet
Devlet Sayısı	Tek	Federal ve Federe Devlet
Hukuk Düzeni	Tek	Federal ve Federe Hukuk Düzeni
Y.Y.Y Organları	Tek(Y.Y.Y)	Çift(F1 ve F2)
Yetki paylaşımı	Merkezi idare ile mahalli idareler arasında kanunla.	Federal devlet-federe devlet anayasa ilepaylaştı

Bölüm 10-FEDERASYON(FEDERAL DEVLET)

Federasyonda federal devlet ve federe devletler olmak üzere iki tür devlet yapısı vardır.

1-Federal devlet:Üstü üste gelen iki ayrı devlet düzeyi vardır.Üst düzey federal devlettir(tekli Alt düzey federe düzeyidir(Birden fazladır). Federal devletin gerek iç hukuk gerekse uluslar arası hukuk düzeyinde tüzel kişiliği vardır. Federe devletin vatandaşı aynı zamanda federal devletin de vatandaşıdır.Federal devletin federe devletlerin milletleri üzerinde egemenliği vardır.

*Federal devlette yasama organı olan meclis ikili yapıdadır. 1.meclis→ Federal devletin tüm halkını temsil eder. 2.Meclis→Federe devletleri temsil eder.Toprak büyüklüğü ve nüfusu ne olursa olsun her federe devlet 2.mecliste eşit üye ile temsil edilir.

*Yürütme organının federal devlet olmasından kaynaklanan bir özelliği yoktur.

*Her federal devlette federal yüksek mahkeme vardır.

2-Federe devletler:Federasyonun alt düzeyinde bulunan ve federal devleti oluşturan devletlerdir. Federasyonda en az iki tane federe devlet olmalıdır. Her federe devlet diğeriyle eşittir ve her federe devlet kendi iç işlerinde bağımsızdır. Her federe devletin kendine has hukuk düzeni vardır.Her federe devlet kendi temel organlarını kendisi belirler.

!!! : Federe devletlerin iç hukuklarında kişilikleri olsa da uluslar arası hukuk alanında federal devletten ayrı bir kişiliği yoktur. Bunun için federe devletler başka ülkelerle antlaşma yapamazlar.Her federal devletin yazılı anayasası vardır.

*Federal hukuk,federe hukuklardan üstündür.

*Federal Sistemin özünü federal devlet ile federe devlet arasındaki yetki paylaşımı oluşturur. Bu paylaşım güvencelidir. Bu paylaşımın güvenceli olması için yetki paylaşımı yazılı ve katı anayasayla yapılmış olmalıdır.Anayasa değişikliklerine federe devletlerde katılmalıdır.Yetki uyumsuzluklarının yargısal çözümü olmalıdır.

Yetki Paylaşımı Usulü

1.Federal devletin yetkileri sayılır.Geriye kalan bütün yetkiler federe devletlere aittir. Federal devletlerin yetkisi genel ve bu sistem federe devletin lehinedir.

2-Federe devletin yetkileri sayılır.Kalan yetkiler federal devlete aittir. Bu sistem federal devletin lehinedir ve federe devletin yetkileri geneldir.

-*Federasyonlar ayrılma ve birleşme olmak üzere iki yolla kurulur.

Korporatif Federalizm:Yetki,bölgeler arasında değil etnik gruplar,cemaatler,kültürel topluluklar arasında paylaşılır.Korporatif federalizm etnik sorunları çözememiştir,aksine çatışmaları arttırmıştır.

Federalizmin avantajları ve Dezavantajları

Bölgesel Devlet:İçinde bölgesel yasama yetkisi dahil bazı önemli yetkilere sahip özerk bölgelerin bulunduğu üniter devlettir.Örn:İspanya)

Bölgesel Devlet-Üniter Devlet Karşılaştırması

*Bölgesel devlette kendi yasama meclislerine ait bölgeler varken üniter devlette yoktur.

*Bölgesel devlette bölgelere yetkiler anayasa ile,üniter devlette kanun ile verilmiştir.

Bölgesel Devlet-Federal Devlet Karşılaştırması

*Bölgesel devlette bölgelerin yargı yetkisi yoktur.Federe devletlerin yargı yetkisi vardır.

*Bölgesel devletteki yetki paylaşımı federasyondaki kadar güvenceli değildir.

*Bölgesel devletlerde bölgelere ülke yönetimine ayrı bir varlık olarak katılamazlar.

Federasyonda,ikinci mecliste her federe devlet ayrı bir varlık olarak temsil edilir.

*Bölgesel devlette özerk bölgelerine kendilerine has anayasaları yoktur.Federasyonda her federe devletin kendine ait anayasası vardır.

Bölüm 11-HÜKÜMET SİSTEMLERİ

a.Kuvvetler Ayrılığı Teorisi

Yasama,yürütme ve yargı kuvvetlerinin üç ayrı organa verilmesi gerektiğini savunan ve devlet iktidarını üçe bölerek sınırlandırmayı amaçlayan teoriye kuvvetler ayrılığı teorisi denir.

Yasama,yürütme ve yargı kuvvetleri birbirinden bağımsız kuvvetlerdir.Kuvvetler ayrılığı teorisi devlet iktidarını kendi içinde üçe bölüp sınırlandırmayı amaçlar.Böylece vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini devlete karşı korur.

Bu teori denilince akla ilk montesquieu gelir.Ancak bu teorinin kökenleri İngiltere'ye dayanmaktadır.John Locke bu teoriyi ilk dile getiren kişi olmasına karşın bu teoriyi ilkeleştiren ve kurucusu olan kişi Montesquieu(Monteskiyö diye okunur)'dür.

Montesquieu'ye göre,Yasama,yürütme ve yargı birbirlerinden ayrı ve bağımsız kuvvetlerdir.Yasama ve yürütme aynı elde toplanırsa,o sistemde hürriyet yok olur.Yürütme kuvveti monarkın,yasama kuvveti ise kurulun elinde olmalıdır.Yargı kuvveti ise mahkemelerin elinde olmalıdır.

Montesquieu'ye göre:

Yasamanın görevi,bir yasayı koyma,düzenleme veya ilga etmektir.Yürütmenin,savaş-barış ilanları,diplomatik ilişkiler,iç ilişkiler,asayiş,güvenlik ve ülkeyi istiladan korumaktır.Yargının görevi,suçluların cezalandırılması ve özel hukuka göre eşit kişiler arasındaki anlaşmazlıkları çözmektir.

b.Kuvvetler Birliği Sistemleri

Yasama ve yürütmenin aynı elde birleştiği sistemlere denir.Yürütmede birleşme ve yasamada birleşme olmak üzere ikiye ayrılır.

aa.Yürütmede birleşme:Mutlak monarşi(Yasama ve yürütme hükümdarın elinde toplanmıştır.) ve Diktatörlüklerde

(Yasama ve yürütme,hatta yargı kuvvetleri tek bir kişinin elindedir.Anti-demokratik bir sistemdir.Diktatörlükler kendi içerisinde ikiye ayrılır.Totaliter[Anti plüralizm,Toptancı ideoloji,Kütlesel tek parti,yaygın terör] ve Otoriter[Zihniyete dayanır.])

bb.Yasamada birleşme

1.Meclis hükümeti(konvansiyonel) sistem

Yasama organı hem kanun yapmaktadır hemde kanunları uygulamaktadır.Egemenliğin tekliği ve bölünmezliği ilkesine dayanır.Yasama yetkisi halk tarafından seçilmiş meclise aittir ve bu meclis sürekli çalışır.Yürütme yetkisi ise meclis içinden seçilen bir gruba verilir.Bu sistemde devlet başkanı yoktur.Bu sistem uygulamada diktatörlüğe dönüşmektedir.

1920-1923 arasında ülkemizde bu sistem uygulanmıştır.

c.Kuvvetler ayrılığı sistemleri

aa.Sert Kuvvetler Ayrılığı(Başkanlık Hükümet Sistemi):Yasama ve yürütme kuvvetleri birbirinden mutlak bir şekilde ayrılmış iki farklı organa verilir.

1.Asli Özellikler

*Yürütme organı tek kişiliktir.Başkan,aynı zamanda devlet başkanıdır.Kabine yoktur.Yürütme birimlerinin başındakiler bakan değil başkan yardımcılardır(sekreter).

Başkan sekreterin görüşlerini alabilir ama bu görüşler başkanı bağlamaz.

*Başkan halk tarafından belirli bir süreliğine seçilir ve görev süresi bitmeden yasama organı tarafından görevden alınamaz ve başkan halka karşı sorumludur.

2.Tali Özellikler:

Yasama ve yürütme organları birbirlerini feshedemezler.Bir kişi aynı anda hem yasama hem yürütme organında görev alamaz.Başkan ve sekreterleri yasama organının toplantılarına katılıp görüş bildiremezler.Başkanın kanun teklif etme yetkisi bulunmamaktadır.

3.Başkanlık Sisteminde Karşılıklı Etkileşim Araçları

*Atamalar:Başkanın elindedir.Fakat bazı önemli atamalarda senato onayı gereklidir.

*Uluslar arası antlaşmaların onaylanması:Antlaşma yetkisi başkana aittir.Fakat antlaşmaların geçerli olması için senatoda 2/3 çoğunlukla kabul edilmesi gerekmektedir.

*Suçlama:Başkanın cezai sorumluluğuna yol açabilecek yasama meclisi soruşturmasıdır.

*Bütçe:Başkanın kullanacağı bütçeyi kongre onaylar.

*Veto:Başkan beğenmediği kanunları veto edebilir.

*Mesaj:Başkanın ocak ayında senatoya mesaj gönderme hakkı vardır.Bu mesajında çıkarılması istendiği kanunları telkin edebilir.

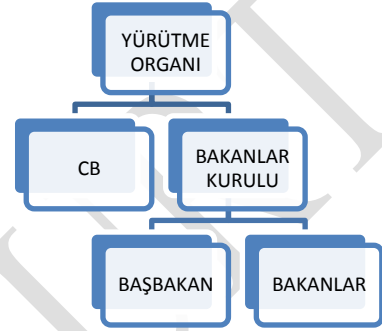
**Başkanlık sisteminin güçlü yanları:İstikrarlı yönetime yol açar.Hükümet krizleri çıkmaz. Devlet tek bir kişi tarafından daha güçlü yönetilir ve yönetim daha demokratiktir.

**Başkanlık sisteminin zayıf yanları:Rejim krizleri çıkabilir.Bu sistem kilitlenebilir.Başkan da yasama organı da halk tarafından seçildiklerini öne sürerek meşru olduklarını söylerler(çift meşruluk sorunu).Ya hep ya hiç ilişkisi olduğundan siyasal kutuplaşmaya neden olur.İktidar kişiselleşebilir.

Yarı Başkanlık Sistemi:CB'nin halk tarafından seçildiği parlamenter rejim.

bb.Yumuşak kuvvetler ayrılığı(Parlamenter Hükümet Sistemi):Yasama ve yürütme kuvvetleri iki ayrı organa verilmişse de organlar birbirinden tam olarak bağımsız değildir.Karşılıklı etkileşim halindedirler. Örnek:Türkiye,İngiltere,İtalya,Almanya vd.

1.Asli Özellikler:

Cumhurbaşkanı,yasama organı karşısında sorumsuzdur.Bakanlar kurulu ise sorumludur. Yürütme organı yani meclis(ler) ve başbakan, yasama organı tarafından seçilir.Hükümet, yasama organının güvenine dayanır.

2.Tali Özellikler:Yasama ve yürütme organları birbirlerini fesh edebilir.Fesih yetkisi genelde devlet başkanının imzasıyla kullanılır.Bir kişi hem yasama hemde yürütme organında görev alabilir.Yürütme,yasamanın çalışmalarına katılabilir.

3.Parlamenter Hükümet Sistemlerinde Karşılıklı Etkileşim Araçları

*Kanun Yapma:Yürütme organı da kanun önerme yetkisine sahiptir.

*Bütçe:Yürütme hazırlar,yasama onaylar

*Uluslararası Antlaşmalar:Yürütme yapar,yasama onaylar

*Denetim:Yasama,yürütmeyi denetleyebilir.

Parlamentar hükümet sisteminin güçlü yanları:
Yasama organı ile yürütme organı arasında çıkan kriz güvensizlik oyu veya fesihle çözülebilir.Esnektir.Kutuplaşmaya yol açmaz. Devlet başkanı tarafsız olduğundan parlamento ile hükümet arasındaki krizde arabuluculuk yapabilir.

Parlamentar hükümet sisteminin zayıf yanları:
İstikrarsız ve zayıf hükümetlere yol açar. Hükümetlerin ömrü kısadır.Koalisyon hızlı karar alamaz.Düşük nitelikli demokrasiye yol açar.Sorumluluğun teşhisi güçtür.

#NOT:Başkanlık sistemi ile parlamenter sistem birbirlerinin tersi hükümet sistemleridir.

*Rasyonelleştirilmiş Parlamenterizm: Zayıf ve istikrarsız hükümetlere güç kazandırmayı amaçlar.Hükümetin kurulmasını kolaylaştırmalı,düşürülmesini ise zorlaştırmalıdır.Blok oylama,giyotin usulü,teşrii zorunluluk hali vs.

Başkanlık Sistemi-Parlamentar Sistemi Karşılaştırması

	Farklılıklar	Başkanlık Sistemi	Parlamentar Sistem
Çi	1.Yürütme Organının Yapısı	Tek Başlı	İki Başlı
Z	2.Yürütme Organının Kaynağı	Halk(D oğrudan seçim)	Parlament o
E	3.Yürütmeni n yasamaya karşı sorumluluğu	Yok	Var
L	1.Yürütmeni n yasamayı	Yok	Var

İ	li	2.Aynı kişinin yasama+yürütme organlarında yer alması	Mümkün Değil	Mümkün
		3.Yürütmeni n yasamanın çalışmalarında katılması	Mümkün değil	Mümkün

Başkanlık ve Parlamentar Sistemin Güçlü ve Zayıf Yanları Tablosu

	B.S	P.S
1.İSTİKRAR	Yüksek	Düşük
2.ETKİNLİK	Yüksek	Düşük
3.HESAP SORULABİLİRLİK	Yüksek	Düşük
4.ÖNCEDEN BELİRLENEBİLİRLİK	Yüksek	Düşük
5.SİSTEMİN TIKANMASI HALİ	Yüksek	Düşük
6.KATILIK/ESNEKLİK	Katı	Esnek
7.İKTİDARIN KİŞİSELLEŞMESİ İHTİMALİ	Yüksek	Düşük
8.DEVLET BAŞKANININ İLİMLAŞTIRICI İHTİMALİ	Yok	Var

Bölüm 12-DEMOKRASİ KAVRAMI

I.DEMOKRASİ TEORİLERİ

a.Normatif Demokrasi Teorisi:Halkın,halk tarafından halk için yönetilmesine demokrasi denir.Normatif anlamda demokrasi olması gerekeni yansıtır.Bu teoriye göre bir rejimin demokratik rejim olabilmesi için,söz konusu rejimin o ülkede yaşayan tüm vatandaşların arzularına tam olarak uymaları gerekir.Bu teoriye göre, dünyadaki hiçbir rejim demokratik değildir.Demokratik

rejimler,normatif anlamda demokrasinin şartlarını yerine getirmek isterler.Bu teori hiçbir zaman gerçek olmamıştır,belki de gelecekte de olamayacaktır.

b.Ampirik Demokrasi Teorisi:Normatif demokrasi teorisine kabataslak yaklaşan gerçek demokrasileri esas alır.Bu teoriye göre demokratik rejimler ,çokça yurttaş grubunun uzun zaman boyunca arzularına cevap verebilmelidir.Bu teoriye göre,bir rejimin demokratik bir rejim olarak tanımlanması için aşağıda işlenecek şartları taşıması gerekmektedir.Bu şartların oluşturduğu demokratik rejim ilkindir.Bu şartlar minimum şartlardır.

1.Etkin siyasal makamlar seçimle işbaşına gelmelidir.

2.Seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır: Demokrasi,seçimle iktidara gelmeyi ve seçimle iktidardan gitmeyi öngörür.Bir seçimi kazanan devamlı iktidar olamaz.Yöneticiler belirli periyotlarla değişmelidir.Ezeli ve ebedi değildir.

3.Seçimler serbest ve adil olmalıdır:Seçimlerde genel oy,eşit oy,gizli oy,açık sayım ve döküm gibi ilkeler olmalıdır.

4.Birden çok siyasal parti olmalıdır: Bu unsur demokratik rejimleri demokratik rejim olmayanlardan ayıran en önemli unsurdur.Modern demokrasi partiler demokrasisidir.

5.Muhalefetin iktidar olma şansı mevcut olmalıdır : Bugünün muhalefeti yarının iktidarındır ve iktidarın el değiştirmesi ,demokrasinin vazgeçilmez kuralıdır. Tek partili rejimler,uydu partiler kurarak demokratik gözükmeye çalışırlar.Ama demokratik değildir.

6.Temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmış olmalıdır: Düşünce

Hürriyeti,Basın hürriyeti,söz hürriyeti gibi hürriyetler tanınmamışsa seçmenler gerçek anlamda bir seçim yapamazlar.Vatandaş alternatifleri de bilmelidir.

Bu şartlar rejimi demokratik yapan en temel şartlardır.Bu şartların yanında başka şartlar da olursa demokrasi gelişir.

Demokrasi,etkin siyasal makamların,düzenli aralıklarla tekrarlanan,birden fazla siyasal partinin katıldığı,muhalefetin iktidar olma şansının bulunduğu,serbest seçimlerle belirlendiği ve temel kamu haklarının tanınmış ve güvence altına alınmış olduğu bir rejimdir.

II.DEMOKRASİ ANLAYIŞLARI:ÇOĞUNLUKÇU VE ÇOĞULCU DEMOKRASİ ANLAYIŞI

A.Çoğunlukçu demokrasi anlayışı

Bu anlayış çoğunluk prensibine dayanır.Devlet,halkın çoğunluğunun iradesiyle yönetilmelidir ve çoğunluğun kararı her şeyin üstündedir. Bu cümleler ile bu anlayışı özetledik.

Demokrasinin özü çoğunluğun yönetimidir.Bir toplumu yönetme hakkı çoğunluğundur.Bu anlayışa göre,çoğunluğun yönetme hakkı mutlaktır ve bu hak sınırlandırılmamalıdır. Çoğunluğun hakları ile azınlığın hakları arasında denge yoktur.Çoğunluğun yönetme hakkı sınırsızdır.Azınlığın yönetme hakkı yoktur.Bu anlayış köklerini rousseau'nun genel irade görüşlerinden almaktadır.Genel irade,sınırsız,mutlak,devredilemeyen,temsil edilemeyen ve bölünemeyen bir niteliktedir.

Bu anlayışı destekleyenlere göre,çoğunluğun kararını sınırlandırıcı ve ılımlaştırıcı araçlar(kuvvetler ayrılığı,azınlık hakları vs.) demokrasi ile bağdaşmaz.Çünkü,çoğunluğun kararı sınırlandırılmaz.

-Eleştiriler:Çoğunluk her zaman doğru karar verememektedir ve bu yüzden çoğunluğun kararı her zaman doğru ve isabetlidir anlayışı yanlıştır.Bu anlayışla,çoğunluğun desteği ile temel hakları sınırlandıran hatta yok eden totaliter rejimler(Nasyonel Sosyalizm,Komunizm vb.) kurulabilir.Bu totaliter rejimler anayasacılığın özü ile terstir.

B.Çoğunlukçu demokrasi anlayışı

Bu anlayışa göre,Toplum çoğunluk tarafından yönetilir,ama çoğunluğun yönetimi ile azınlıkta kalanların hakları arasında bir denge kurulmalıdır.Çoğunluğun yönetme hakkı mutlak değildir;azınlığın temel hakları ile sınırlıdır.

Çoğunluğun iradesini sınırlayıcı kurumlara ve tedbirlere ihtiyaç vardır.Azınlıkta kalanların hakları çoğunluğa karşı korunmalıdır. Zaten,toplum iradesinin gerçek anlamda çıkabilmesi için,çeşitli görüşler özgürce ifade edilebilmeli ve tartışılabilmelidir.

Modern anayasalarda,azınlığın hakları korunur.Azınlığın haklarını koruyan tedbirler ve kurumlar oluşturulur. Bu tedbirlerden en önemlisi, yazılı ve katı anayasadır. Anayasalarda,temel hak ve özgürlükler sayılmıştır. Anayasalar,kanunlar kadar kolay değiştirilemediği için temel hak ve özgürlükler korunmuştur. Kuvvetler ayrılığı,çift meclis gibi tedbirler bu anlayış ile bağdaşmaktadır. Çünkü çoğunluğun yönetim hakkını kısıtlanmaktadır.

-Eleştiri:Bu anlayış bazı dönemlerde kötüye kullanılmıştır.Usûlüne uygun ve adil seçimlerle iktidara gelen bazı siyasal partiler kapatılmış veya yönetme hakları sınırlandırılmıştır.

*Milan demokrasi anlayışı:Bu anlayışa göre, demokrasi kendisini savunmalıdır. Bir demokrasi,kendi değerlerini korumak için siyasal ifade hürriyetini ve siyasal örgütlenme haklarını sınırlandırabilir.

Milan demokrasi,demokratik düzeni tehdit eden veya kaldırmaya çalışan akımlar karşısında,kendisini korumak için bu akımları savunanların siyasal ifade hürriyetini ve siyasal örgütlenmelerini kısıtlayan,liberal demokrasinin farklı bir yorumudur.

1982 anayasasında bu anlayışın izleri vardır.Bu anlayışla birçok parti kapatılmıştır. 1998'de RP(Refah Partisi) kapatılmıştır.2008'de %47 ile iktidara gelen AKP(Adalet ve Kalkınma Partisi)'ye kapatma davası açılmıştır.AKP anayasa mahkemesindeki oylamada bir oy farkıyla kapatılmaktan kurtulmuştur. Oysa,RP ve AKP,adil ve serbest bir seçimle belirli bir oy alan partilerdir,ancak demokrasi bu partilerin bazı anlayışlarını tehdit olarak algılamıştır.

III.DEMOKRASİ MODELLERİ:ÇOĞUNLUKÇU VE UZLAŞMACI DEMOKRASİ MODELLERİ

A.Çoğunlukçu demokrasi modeli

Bu modelin özü,hükümet halkın çoğunluğuna hizmet etmeli görüşüdür. Bu modelde, yönetme hakkı halkın çoğunluğundadır ve bu model azınlığı dışlar .Çoğunluk,hükümeti kurar ve azınlık muhalefet olur. Azınlığın,gelecekte iktidar olma şansı mevcuttur.

Bu model,ırksal,kültürel,dinsel ve dilsel bütünlük olan toplumlarda görülür. Örneğin,İngiltere,Yeni Zelanda vb.

a.Çoğunlukçu demokrasi modelinin özellikleri

- 1.Hükümetler,tek parti ile oluşturulur.
- 2.Hükümet,meclis karşısında üstündür.
- 3.İki-Parti sistemi vardır.
- 4.Çoğunluk seçim sistemi vardır.
- 5.Hükümet karşısında sendika vb. yoktur.
- 6.Üniter ve merkeziyetçi devlet yapısı vardır.
- 7.Yasama iktidarı tek bir meclistedir.

8.Anayasa yazısız ve yumuşaktır.(Hükümet rahat hareket eder.)

9.Anayasa yargısı mevcut değildir.

10.Merkez Bankası yürütmenin denetiminde.

B.Uzlaşmacı demokrasi modeli: Bu modelin özü,hükümet mümkün olduğunca çok kişinin çıkarına hizmet etmeli görüşüdür. Halkın azınlığı, çeşitli yollarla yönetime katılmalıdır. Uygulanan politikada tüm vatandaşların rızası olmalıdır ve çoğunluk ile azınlık arasında geniş bir anlaşma olmalıdır.Bu model azınlığı kucaklar .

a.Uzlaşmacı demokrasi modelinin özellikleri

1.Yürütme iktidarı,geniş koalisyon hükümetleri içinde paylaşılır.

2.Yürütme ve yasama arasında bir denge var.

3.Sendika ve işçi örgütleri vardır.

4.Federal ve adem-i merkeziyetçi yönetim var.

5.Çok parti sistemi vardır.

6.Nispi seçim sistemi vardır.

7.Yazılı ve katı anayasa vardır.

8.Merkez Bankası bağımsızdır.

9.Kanunların anayasaya uygunluğunun yargısal denetimi(Anayasa Yargısı) vardır.

10.Birinci ve ikinci meclislerin yetkisi ya eşittir ya da çok yakındır.

Bu model, dinsel, dilsel, tarihsel, kültürel açıdan bölünmüş ülkelerde görülür.(İsviçre,İspanya,Belçika,Kanada vb.)

Bu ülkeleri biraz açıklamakta yarar vardır.

İsviçre: Bu ülkede birçok kanton vardır.Ve bu kantonların dili ve ırkı birbirlerinden farklıdır. İtalyanların oluşturduğu İtalyanca kantonlar, Almanların ve Avusturyalıların oluşturduğu Almanca konuşulan kantonlar,Fransızların oluşturduğu Fransızca konuşulan kantonlar bu ülkede mevcuttur. Bu arada Almanların ve Avusturyalıların Almancaları arasında lehçe farkı vardır.

İspanya:Bu ülkede,katalonya ve bask bölgesi vardır.Katalonya halkına Katalan,bask bölgesi halkına bask denir. Katalanlar ve Basklar , İspanyol değildir. İspanyol kültürü ve İspanyolca dışında,kendilerine özgü kültürleri ve dilleri vardır.Katalanların konuştuğu dile,Katalanca;Baskların konuştuğu ile Baskça denir. Bu diller İspanyolcaya benzememektedir. Hatta bu aralar,Katalanlar İspanya'dan ayrılmak istemişlerdir.

Belçika:Bu ülkede de birçok ırk ve birçok dil mevcuttur.

Kanada:Bu ülkede de birçok ırk ve birçok dil mevcuttur. Hatta,halkını Fransızların oluşturduğu Quebec(Kubek) bölgesi bağımsızlık referandumundan bağımsızlık isteyenlerin oyu %49dur.

Bu bilgiler ışığında bu ülkelerde bu rejimlerin görülmesinin gayet doğal olduğu söylenebilir.

Bölüm 13- EGEMENLİĞİN KULLANILMASI BAKIMINDAN DEMOKRASİ TİPLERİ: DOĞRUDAN,TEMSİLİ,YARI-DOĞRUDAN)

I.DOĞRUDAN DEMOKRASİ

Doğrudan demokrasi,halkın egemenliğini bizzat ve doğrudan doğruya kullandığı demokrasi tipidir.

Bu demokrasi tipine örnek olarak, Eski Yunan ve İsviçre'nin bazı kantonları örnek verilebilir. Bu demokrasi tipi,günümüzde ütöpik

durumdadır ve günümüzde geniş çaplı olarak uygulanamaz. Çünkü, Milyonlarca kişiden oluşan bir halkı, bir meydanda toplamak mümkün değildir. Bu tip, tarihsel ve ütöpik bir değere sahiptir.

Bu demokrasi tipinin kökeni, Halk Egemenliği ve Egemenliğin devredilemezliği teorisidir. Bu demokrasi tipinde, ne parlamento, ne hükümet ne de yargı organı vardır. Yönetilenler aynı zamanda yöneticilerdir.

II. TEMSİLİ DEMOKRASİ

Temsili demokrasi, halkın egemenliğini kendi seçtiği temsilcileri aracılığıyla kullandığı demokrasi tipidir.

a. Genel Olarak

Bu demokrasi tipinin kökeni, Milli Egemenlik Teorisidir. Bu demokrasi tipine örnek olarak, Almanya, İngiltere, Türkiye, ABD vb. verilebilir. Bu demokrasi tipinin ilkeleri şunlardır;

“Temsili vekalet ilkesi “Bütün milletin temsili ilkesi” Emredici vekalet yasağı “Azil yasağı

Egemenliğin Kullanılmasının Devri ve Seçim:

Temsili demokraside, temsilcileri halk seçer ve seçilenler egemenliği halk adına kullanırlar.

Millet, kendisini oluşturan bireylerin dışında soyut bir varlıktır. Millet, hem geçmişte yaşamış olanları, hem şuan yaşayanları, hemde gelecekte yaşayacak olanları kapsar. Bu yüzden milletin kendi adına konuşacakları temsilcilere ihtiyacı söz konusudur.

Temsili demokraside, egemenliğin sahibi millettir; egemenliğin kullanan ise milletin seçtiği temsilcilerdir. Yani, egemenliği millet kullanamaz, milletin seçtiği temsilciler milletin nam ve hesabına kullanırlar.

Temsili Demokrasi köken olarak Milli Egemenlik Teorisine dayanır. Temsili demokraside, egemenliğin kullanılmasının devri söz konusudur. Temsili demokrasilerde egemenliğin kullanılmasının devri seçim ile olur.

Saf Temsili Demokrasi

Bugün dünya ülkelerinin hemen hemen hepsinde temsili demokrasi uygulanmaktadır. Ancak, birçok temsili demokraside referandum gibi araçlarla halkın zaman zaman kararların alınması sürecine katılması usulü vardır. Halkın zaman zaman doğrudan yönetime katılmasına yarı-doğrudan demokrasi denir. Referandum gibi araçlarla halkın yönetime katılmasının mümkün olmadığı temsili sistemlere saf temsili demokrasi denir. Örnek olarak, Anayasa değişikliği hariç olmak üzere Türkiye verilebilir.

b. Temsil Kavramı

Anayasa hukukunda Temsil kavramı özel hukuktan alınmıştır. Özel hukukta bir kişi başka bir kişinin nam ve hesabı adına bazı işlemleri yapar. Temsil kavramının siyasal alana uygulanması sonucu, millet temsil olunandır ve milletin seçtikleri temsilcilerdir. Bu durumda da temsilcilerin yapmış olduğu işlemler, milletin nam ve hesabına hüküm ve sonuç doğurur.

-Temsil kavramından çıkan sonuçlar

1. Temsilcilerin işlemlerinin halkın onayına ihtiyacı yoktur: Temsilcilerin açıkladığı irade, doğrudan millettten çıkan irade gibi olduğuna göre, temsilcilerin iradesi ile milli irade aynı hukuki güç ve niteliktedir. Dolayısıyla temsilcilerin işlemlerinin halk tarafından onaylanmasına gerek yoktur.

2. Temsilcilerin işlemleri bir başka makam tarafından denetlenemez: Temsilciler tarafından beyan edilen irade, milletin iradesiyle aynı değer ve güçte olduğu

için;temsilcilerin yaptığı bir işlemi denetleyecek daha yüksek güce sahip bir makam yoktur. Denetlenirse milletin egemenliği söz konusu olmaz. Bu nedenle,temsil teorisi anayasa yargısına karşıdır.

Buna karşılık,görevli veya memurların işlemlerinin denetimi mümkündür.Çünkü,bu kişiler milletin iradesini açıklamazlar;sadece onu yerine getirirler. Bunlar üzerinde siyasal denetim,yargısal denetim mümkündür.Görevli veya memurlar,hiyerarşik bir sistem içerisinde denetime tabi tutulabilir.

Millet ile temsilcileri arasında bir temsil ilişkisi vardır. Bu ilişkinin niteliğini özel hukuktaki ve anayasa hukukundaki niteliğini açıklanacaktır.

aa)Özel hukuktaki durum:Özel hukukta temsil kanuni temsil ve iradi temsil olmak üzere ikiye ayrılır.

Kanuni temsil,kanuna;iradi temsil, ise temsil olunanın iradesine dayanır. İradi temsilin en yaygın örneği vekalet sözleşmesidir. Vekalet ilişkisinde vekilin işlemleri doğrudan müvekkilden çıkıyormuş gibi kabul edilmektedir.

bb)Anayasa hukukundaki durum: Anayasa hukukunda vekalet kavramı kullanılmıştır. Vekalet kavramı iradi temsilden türemiştir.

Millet ile temsilcileri arasındaki temsil ilişkisi vekalet gibidir.Millet ile milletvekilleri arasındaki ilişki vekalet ilişkisidir.

Vekalet ilişkisinin niteliği konusunda iki farklı görüş vardır.Emredici Vekalet Teorisi ve Temsili Vekalet Teorisi.Birinci görüşe göre, bu vekalet ilişkisi aynen özel hukuktaki gibidir. Yani emredicidir. İkinci görüşe göre, millet ile vekilleri arasındaki ilişki emredici değildir.

C.EMREDİCİ VEKALET TEORİSİ

Temsili hükümet sistemlerinde 1789'dan önce seçmenler ile temsilcilerinin arasında emredici nitelikte bir vekalet vardır. Bu teoride,yasama meclisi milletvekillerinden oluşur ve her milletvekili bir seçim çevresinden seçilmiştir. Dolayısıyla,her vekil kendi çevresinin vekilidir düşüncesi öne sürülmüştür.Millet ile vekilleri arasında bir vekalet sözleşmesi yapılmış varsayılır. Emredici vekalet teorisi özel hukuktaki vekalet ilişkisinin özelliklerini taşımaktadır.

a.Emredici Vekalet Teorisinin Özellikleri

1.Emir ve Talimat Verme Yetkisi: Özel hukukta müvekkil,vekiline emir ve talimatlar verebiliyorsa,seçmenlerde seçtikleri vekile emir ve talimatlar verebilir. Vekil,seçmenin emir ve talimatlarına bağlıdır.Ayrıca,bunları yerine getirmek zorundadır.

2.Vekalet Yetkisini Aşma Yasağı: Özel hukukta vekil, vekalet yetkisinin dışına çıkamıyorsa, milletvekili de seçmenin verdiği yetki dışına çıkamaz.Yani,seçmenin emir ve talimat vermediği durumlar için oy kullanamazlar.

3.Azil Yetkisi: Özel hukukta müvekkil vekili azledebilir.Aynı durum seçmenler ile vekil arasında vardır. Seçmenler beğenmedikleri vekili istedikleri zaman azledebilir.

4.Hesap Verme Zorunluluğu: Özel hukukta vekil müvekkile hesap vermek zorundadır. Milletvekili de seçmenlere hesap vermek zorundadır.

5.Vekilin Sorumluluğu İlkesi:Özel hukukta vekil, vekalet görevini en iyi şekilde yapmak zorunda olduğu gibi;özensizliği durumda oluşacak zararları tazminle yükümlüdür. Aynı ilişki vekil ile seçmenler arasında vardır.

6.Milletvekillerinin Maaşının Seçmenleri Tarafından Ödenmesi:Özel hukukta vekilin ücretini müvekkil öder.Vekile de seçmenler ücret öder.

Eleştiriler-Vekillerin seçmenlerin emir ve talimatlarına bağlı olması, milli birliği bozucu etkiye sahip olabilir. Yerel çıkarlar, ulusal çıkarlardan üstün gelebilir. a) Teorik eleştiriler: Bu teori, milli egemenlik teorisi ile bağdaşmaz. Milli egemenlik teorisine göre egemenlik bölünmezdir ve millete aittir. Seçim çevrelerine ve seçmenlere değil. b) Pratik eleştiriler: 1. Vekillerin seçmenlerin emir ve talimatlarına bağlı olması, milli birliği bozucu etkiye sahip olabilir. Yerel çıkarlar, ulusal çıkarlardan üstün gelebilir.

2. Modern siyasal hayat çok karmaşıktır. Seçmenlerin her konuyu önceden görüp, vekile nasıl davranacağı konusunda emir ve talimat vermeleri pratikte mümkün değildir.

3. Emredici vekalet teorisini uygulayabilmek için vekili her gün izlemek gerekir. Nasıl oy kullandığını ve meclisteki durumu da incelenmelidir. Bu pratikte mümkün değildir.

4. Bu sistem vekillerin verimli çalışmasını pratikte imkansız kılar. Vekil başkent ile seçim çevresi arasında mekik dokumak zorunda kalır.

D. TEMSİLİ VEKALET TEORİSİ

1789'dan beri temsili vekalet teorisi geçerlidir. Bu vekalet teorisine göre de, millet ile milletvekili arasındaki ilişki temelde bir vekalet ilişkisidir. Ancak bu vekalet siyasal bir niteliktedir. Bu vekalet özel hukuktaki vekaletten birçok bakımından farklıdır.

a. Temsili vekalet teorisinin özellikleri

1. Bütün milletin temsili ilkesi: Bu teoriye göre, milletvekilleri seçim çevrelerinden seçilmekte. Ama milletvekili seçildiği seçim çevresini değil, bütün milleti temsil etmektedir. Egemenlik, millettir. Millet, kendisini oluşturanlardan soyut bir varlıktır. Millet geçmişte yaşamışları, şimdi yaşayanları ve gelecekte yaşacakları kapsamaktadır.

Milletvekillerinin egemenliği kullanması konusundaki vekalet, vekilin seçildiği çevre tarafından değil; bütün millet tarafından verilmiştir. Buna bütün milletin temsili ilkesi denir.

Milletvekilleri bütün milleti temsil ettikleri için seçim bölgesindeki seçmenler tarafından görevden alınamazlar; seçildiği seçim bölgesindeki seçmenlerin emir ve talimat verme gibi hakları yoktur. Bir milletvekili seçildikten sonra, o milletvekilinin seçim çevresinin ülke topraklarından çıkıp komşu bir devlet tarafından ilhak edilmesi veya seçim çevresinin o ülkeden ayrılarak bağımsız bir devlet kurması durumunda milletvekilinin milletvekilliği sona ermez. Sadece milletvekili ile seçim çevresi arasındaki bağ kopar; bütün milletin temsilcisi haline gelir.

2. Kolektif Vekalet İlkesi (Milletvekillerinin bütününe verilmiş vekalet): Temsili vekalet teorisine göre, vekalet, milletvekillere bir bütün olarak verilmiştir. Çünkü, egemenlik bölünemez.

3. Genel Vekalet: Temsili demokrasi sisteminde parlamento millettir, belirli birtakım işleri yapmak için değil, milleti temsil etmek için genel bir vekalet almıştır. Millet kendisini her konuda her alanda temsil ettirmek için bu vekaleti vermiştir.

4. Emredici Vekalet Yasağı: Temsili vekalet teorisine göre, milletin milletvekillere verdiği vekalet emredici nitelikte değildir. Temsili demokrasilerde emredici vekalet yasağı vardır. Temsili demokrasi sistemi, emredici vekaleti kabul etmez. Parlamenta verilen vekalet, millet tarafından bir bütün halinde verildiği için emredici vekaletten söz edilemez. Milletvekilini bağlamaya yönelik tüm sözleşmeler geçersizdir.

5. Azil Yasağı: Temsili vekalet teorisine göre, milletvekilleri kendisini seçen çevreler tarafından azledilemezler. Temsili demokraside

vekilere verilen vekalet, millet tarafından bir bütün halinde verildiği için herhangi bir seçim çevresindeki seçmenler seçtikleri milletvekilini azledemezler. Vekalet ancak kolektif olarak geri alınabilir.

6. Sorumsuzluk: Temsili vekalet teorisinde milletvekilleri seçmene karşı sorumlu değildir. Yani, milletvekilleri seçmene hesap verme durumunda değildir. Temsili sistemde milletvekili parlamentodaki oy, söz ve düşünce açıklamalarından dolayı sorumsuzdur.

7. Serbestlik: Temsili vekalet sisteminde, milletvekillerinin parlamento da tam bir serbestliğe sahiptir.

8. M. vekillerinin Maaşlarının Genel Bütçeden Ödenmesi: Vekiller, bütün milleti temsil ettiği için maaşları da genel bütçeden ödenmelidir.

III. YARI-DOĞRUDAN DEMOKRASİ

A. YARI-DOĞRUDAN DEMOKRASİNİN TANIMI

Yarı-doğrudan demokrasi, egemenliğin kullanılmasının halk ile temsilcileri arasında paylaştığı bir demokrasi tipidir.

Yarı-doğrudan demokrasi, doğrudan demokrasi ile temsili demokrasinin karışımıdır. Bu sisteme göre egemenliğin kullanımı temsilcilere verilmiştir. Ancak bazı durumlarda, referandum gibi araçlarla seçmenler de egemenliğin kullanılmasına doğrudan doğruya katılırlar. Yarı-doğrudan demokrasi, halkın egemenliğin kullanılmasına zaman zaman doğrudan katılabildiği temsili demokrasidir.

B. YARI-DOĞRUDAN DEMOKRASİNİN ARAÇLARI

1. Referandum

Referandum, parlamento tarafından kabul edilen veya edilecek olan bir kanun metninin halkın onayına sunulmasıdır.

Referandumun değişik çeşitleri vardır.

a) Yapılış Zamanı Bakımından

aa) Ön referandum: Kanunun parlamento tarafından yapılmasından önce kanun konusu olan konunun seçmen topluluğuna sorulmasıdır. Kanun koyucu, halkın görüşünü öğrenmek için başvurur

bb) Sonraki referandum: Kanunun parlamento tarafından yapılmasından sonra düzenlenen referandumdur.

b) Bağlayıcılığı Bakımından

aa) İstişari referandum: Referandum neticesinin yasama meclisini hukuken bağlamadığı referandum şeklidir. Referanduma bir danışma niteliğinde başvurulur. Ön referandum, istişari referandumdur. İstişari referandumu, parlamento dikkate alıp almama konusunda serbesttir.

bb) Tasdiki referandum: Referandum neticesinin hukuken bağlayıcı olduğu referandumdur. Bu usüle göre, referandumda kabul oyları çoğunlukta ise kanun onaylanmıştır ve hukuken bağlayıcı bir kanun haline gelir. ;ret oyları çoğunlukta ise kanun yürürlüğe girmez.

c) Başvuruluşu bakımından

aa) Mecburi referandum: Bazı konularda anayasa gereği yapılması zorunlu olan referandum türüdür.

bb) İhtiyari referandum: Belli makamların isteğine bağlı olarak başvuru referandum türüdür. Kanunun parlamento tarafından kabul edimlesinden sonra belli bir süre içinde belli makamların istemesi durumunda kanun referanduma sunulur. Türkiye’de Anayasanın değişikliği usulünde, belli bir durumda, cumhurbaşkanının isteğine bağlı bir referandum hali vardır.

d) Konuları bakımından

aa)Kurucu referandum:Yeni bir anayasanın kabul edilmesi veya mevcut anayasada değişiklik yapılması konusunda düzenlenen referandum türüdür.1982 anayasasının kabul edildiği referandum bir kurucu referandumdur.

bb)Teşrii referandum:Olağan kanunlara ilişkin yapılan referandumdur.

-PLEBİSİT:Plebisit bir referandumdur ve biçimsel olarak bir referandumdan farkı yoktur. Ancak,plebisit ile referandum arasında anlam,amaç ve fonksiyon bakımından çok büyük farklar vardır.Referandum demokratik bir usüldür.Plebisit ise anti-demokratik bir usüldür.Referandum özgür bir ortamda yapılırken;plebisit korku ve baskı atmosferi altında yapılmaktadır. Plebisitte %90'ı geçen evet oyları görülür. Plebisite en güzel örnek Napolyonun kabul ettirdiği anayasadır.

2.HALK VETOSU

Halk vetosu,parlamento tarafından usûlüne uygun olarak kabul edilen kanunun halkın insiyatifiyle düzenlenen bir referandum neticesinde reddedilerek yürürlüğe girmesinin engellenmesidir.

Halk vetosu iki aşamada gerçekleşir. İlk aşamada,kanunun kabulünden sonra söz konusu kanuna karşı olan seçmenler tarafından belirli sayıda imza toplanır. Belirli sayıda imza toplandıktan sonra ikinci aşama gerçekleştirilir.İkinci aşama ise,Kanunun kabul edilip edilmemesi konusunda bir halk oylaması yapılmasıdır. Bu oylamada,seçmenlerin çoğunluğu tarafından ret oyu çıkarsa kanun onaylanmaz;yani kanun halk tarafından veto edilmiş olur.Örnek olarak İsviçre verilebilir.

3.HALK TEŞEBBÜSÜ

Referandum ve halk vetosu istenmeyen kanunu engelleyebilir.Ama,halkın istediği kanunun çıkmasını sağlayamaz.Halkın istediği

ama parlamentonun istemediği kanunun çıkarılmasını sağlayıcı yarı-doğrudan demokrasi aracı “halk teşebbüsüdür”.

Bu usûlde,belli sayıda seçmen imza toplayarak belli bir konuda kanun yapılmasını isterler. İmza sayısı,yeterli sayıya ulaşırsa,parlamento söz konusu kanunu müzakere etmek zorundadır. Bu usûlde seçmenler kanun teklifinde bulunmuş olur.Halk teşebbüsü,tasarısız teşebbüs ve tasarılı teşebbüs olmak üzere ikiye ayrılır.

a)Tasarısız teşebbüs:Teşebbüste bulunanlar sadece hangi konuda ve hangi yönde kanun çıkarılmasını istediklerini belirler.Kanun metni hazırlamazlar.

b)Tasarılı teşebbüs:Teşebbüste bulunanlar, çıkarılmasını istedikleri kanunun metnini de kaleme alırlar.Bu metin ya halk oylamasına sunulur ya da parlamentoya sunulur.

4.TEMSİLCİLERİN AZLI

Halkın çalışmasından memnun kalmadığı temsilcilerini görevden almasına imkan veren bir usüldür.Bu usûlde de imza toplanmalıdır.Yeterli sayıya ulaşırsa, temsilci görevden alınır ve yerine yeni bir temsilci seçilir.İki tip temsilci azli vardır(bireysel ve kolektif)

1.Geri Çağırma:Bireysel azil usûlüdür. ABD'nin bazı eyaletlerinde uygulanır.Sadece söz konusu temsilci azledilir.

2.Azil Hakkı:Kolektif azil usûlüdür. İsviçre'nin bazı kantonlarında uygulanır. Kanton meclisindekilerin tümü azledilir.

C.YARI DOĞRUDAN DEMOKRASİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ(Y.D. D=Yarı doğrudan demokrasi;Y.D.D.A=Yarı doğrudan demokrasi araçları)

1.Y.D DEMOKRASİNİN LEHİNE GÖRÜŞLER

- a) Y.D.D.A demokrasi ilkesi ile uyum içerisindedir.
- b) Y.D.D,halkın demokratik eğilimini sağlar
- c) Y.D.D.A,parlamentoların zorbalıklarını engeller
- d) Y.D.D.A siyasal partilerin zararlı etkilerini engeller.
- e) Y.D.D.A istikrar ve barış sağlayıcıdır.

2.Y.D DEMOKRASİNİN ALEYHİNE GÖRÜŞLER

- a)Halk karar almaya ehil değildir.
- b)Y.D.D parlamentonun değerini düşürür.
- c)Y.D.D.A parti programlarının bütünlüğünü bozabilir.
- d)Y.D.D.A masraflıdır,yavaştır,halkı bıktırır.
- e)Y.D.D hürriyetler bakımından tehlikeli olabilir.
- f)Y.D.D.A istikrarı bozabilir.
- g)Referandumun doğasında plebisite dönüşme eğilimi vardır.

Bölüm 14-SEÇİMLER

I.OY HAKKI -----A.BAZI KAVRAMLAR

Oy-Bir kişinin seçilmesi veya bir metnin kabul edilmesi veya reddedilmesi konusunda açıklanan irade beyanıdır.Oy,oy hakkına sahip kişinin oy pusulasını sandığa atması ile kullanılır.Oy,saf temsili demokrasi sistemlerinde sadece seçimde kullanılır;yarı-doğrudan seçim sistemlerinde seçim ve referandum gibi yarı-doğrudan demokrasi araçlarında kullanılır.

Seçim-Temsilci olacak kişilerin veya yöneticilerin,oy hakkına sahip kişiler tarafından oy kullanılarak belirlenmesi işlemi.

Oylama-Bir kanun metninin oy hakkına sahip kişiler tarafından oy kullanılarak kabul veya reddedilmesi işlemidir.

Oy hakkı-Saf temsili demokrasi sisteminde sadece seçme hakkını içerir.Yarı-doğrudan demokrasilerde ise hem seçme hakkını hemde oylama hakkını içerir.

OY HAKKI

-Oy Hakkının Şartları

Olumlu Şartlar:Vatandaşlık,Yaş,Seçmen Listesinde Yazılı olmak

Olumsuz Şartlar:Liyakatsizlik,Ehliyetsizlik

-Oy Hakkının İlkeleri

- 1.Genel Oy 2.Eşit Oy 3.Gizli Oy 4.Kişisel Oy
- 5.Bireysel Oy 6.Açık Sayım ve Döküm İlkesi
- 7.Tek Dereceli Seçim veya Doğrudan Oy İlkesi
- 8.Mecburi Oy ve İhtiyari Oy İlkeleri
- 9.Serbest Oy veya Seçmenliğin Serbestliği ilke
- 10.Seçim uyumsuzluklarının yargısal çözümü ilk

B.OY HAKKININ ŞARTLARI

1.OLUMLU ŞARTLAR

a.Vatandaşlık:Oy hakkına sahip olabilmenin ilk koşulu vatandaşlıktır.Oy verme hakkı siyasal bir haktır.Anayasaların bu hakkı sadece kendi vatandaşlarına tanıması gayet doğaldır.

b.Yaş:Oy hakkına sahip olmak için,belirli bir yaşa ulaşmak gerekmektedir.Bu yaş koşuluna siyasi rüşt denir.Günümüzde siyasi rüşt ile medeni rüşt birçok ülkede eşittir.18 yaş.

c.Seçmen Listesine Yazılı Olmak:Seçmen listesi,oy hakkına sahip her seçmenin kayıtlı olduğu listedir.Oy hakkına sahip seçmen ya kendi başvurusu ile ya da re'sen bu listeye eklenir. Seçmen listesine kayıtlı olmayanlar oy kullanamaz.Seçmen listesi,seçmen listesine kayıtlı olmayanların oy kullanımını engeller. Ayrıca,bir seçmenin birden fazla oy kullanmasını engeller.

2.OLUMSUZ ŞARTLAR

a.Ehliyetsizlik:Ehliyetsizlik kişinin medeni hukuk bakımından fiil ehliyetinden yoksun olması hali için kullanılmaktadır.Fiil ehliyeti olmayan kişiler medeni haklarını kullanamayacakları gibi siyasal haklarını da kullanamazlar.Bu kişilere mahcur denir. Mahcurlar oy kullanamaz.Bu şartın konulmasındaki neden şudur:Kendi işlerini idareden aciz kişilerin devlet yönetimine karışmalarına engel olmak

b.Liyakatsizlik:Bazı ülkelerde fiil ehliyetinden mahrum olanların yanında liyakatsizlik olarak tanımlanabilecek bazı durumlarda bulunan kişilere de oy hakkı tanınmamaktadır. Bazı fiileri ve bazı suçları işleyen kişilerin ahlaki bakımdan liyakatsiz olduğu düşüncesi ile bu kişilerin devlet yönetimine engel olunması isteği bazı ülkelerde vardır.Liyakatsizlik sebepleri genel olarak şunlardır;Yüz kızartıcı suçtan mahrum olmak,belli bir suçtan belli bir süreyi aşan bir şekilde mahkum olmak vb.

Bazı kişiler seçme hakkına sahip olmalarına rağmen oy kullanamaz.1982 anayasasına göre er,erbaş ve askeri öğrenciler,ceza evinde bulunan mahkumlar oy kullanamaz.

C.OY HAKKININ İLKELERİ

1.Genel Oy İlkesi: Bu ilke kısıtlı oyun tersidir.

-Kısıtlı Oy:Oy hakkının servet,vergi,yetenek, cinsiyet ve ırk şartlarına bağlı olarak tanınması.

a)Servete bağlı oy:Sadece belirli bir serveti olanların oy hakkından yararlanırlar.

b)Vergiye bağlı oy:Sadece devlete belirli miktarda vergi verenlerin oy hakkından yararlanırlar.

c)Yeteneğe bağlı oy:Sadece belirli bir eğitim ve öğretim düzeyine sahip kişiler oy hakkından yararlanırlar.Bu ilkeyi savunanlara göre,belirli bir

eğitim ve öğretim düzeyine sahip kişiler ülke yönetimini anlayabilir.

d)Cinsiyete bağlı oy:Sadece erkek olanların oy hakkından yararlanması.Dünyada çok uzun yıllar sadece erkekler oy kullanmıştır.

e)Irka bağlı oy:Sadece belirli ırka mensup kişiler oy kullanma hakkına sahiptir.

2.Eşit Oy İlkesi:Her seçmenin bir oy hakkına sahip olması demektir.Bu sistemde her oy birbirine eşittir.Bu ilkenin tersi çoğul oy ilkesidir.

-Çoğul Oy,bazı nitelikleri taşıyan seçmenlere birden fazla oy hakkı tanır.Çoğul oy sistemlerine örnek;

a)Çok Oy:Bir seçmenin,bir seçimde,birden fazla seçim çevresinde oy kullanabilme hakkına sahip olduğu sistemdir.Bu sistemde seçmen,bir sandığa sadece bir oy atar.Ancak başka seçim çevrelerinde de oy kullanma hakkı olduğu için bir seçimde birden fazla oy kullanır.

b)Çift Oy:Bir seçmen,bir seçim çevresinde, birden fazla oy kullanabilme hakkına sahiptir.

c)Aile Oyu:Aile reislerinin ailelerinde bulunan kişi sayısı kadar oy hakkına sahip olmasını öngören sistemdir.Mesela,bekar bir erkek sadece bir oy kullanır.Evli ve 4 çocuğu bulunan erkek 6 oy kullanır.

3.Tek Dereceli Seçim veya Doğrudan Oy İlkesi: Tek dereceli seçim sisteminde,seçmenler bizzat ve doğrudan doğruya temsilcilerini seçerler. Doğrudan oy sisteminde seçmen ile seçilen arasında bir aracı yoktur.

İki dereceli seçim sisteminde ise, seçmenler birinci seçmenler ve ikinci seçmenler olmak üzere ikiye ayrılır.Birinci seçmenler ikinci seçmenleri seçer,ikinci seçmenler ise temsilcileri seçer.Burada dolaylı oy söz

konusudur.Birinci seçmenler dolaylı olarak temsilcilerini seçmiştir.

4.Bireysel Oy İlkesi: Bir takım grupların değil,bireyin oy hakkına sahip olması demektir.Bu hak bireye,bir gruba mensup olduğu için değil,birey olduğu için verilmiştir. Dolayısıyla,temsil edilen şey bireyin kendisidir.

5.Kişisel Oy İlkesi.Oy verme hakkına sahip kişinin bizzat sandık başına giderek oy pusulasını kendi eliyle sandığa atması anlamına gelir.Kimse kendi oyunu bir başkası aracılığıyla kullanamaz.Buradan çıkan sonuca göre,seçim günü görevi yüzünden sandığa gidemeyenler,sakatlar veya hastalar oy hakkına sahip olmasına rağmen oy kullanamayacaktır. Bu durumu yumuşatmak için bazı ülkelerde çeşitli usüller oluşmuştur.

a)Evde Oy:Hasta veya sakat seçmenlerin evine gelen sandığa oyunu atması usülü.

b)Bulunulan Yerde Oy:Bu hak genelde tanınmaz.Bazı durumlarda,seçim çevresi dışında görevi gereği bulunanlara veya kendi seçim sandığı dışındaki bir sandıkta görevli olanlara bu hak tanınabilir.Türkiye’de sandık kurulu başkanı ve üyeleri görevli olduğu sandıkta oy kullanabilmektedir.

c)Vekaletle Oy:Oy kullanamayacak olan seçmen,diğer bir seçmene yazılı vekalet verir.Vekil,sandıkta vekalet aldığı kişinin yerine ve onun adına oy kullanır.

d)Mektupla Oy:Seçmen oy pusulasını ismi yazılı olmayan zarfa koyar(seçmen gizliliği korunur.),sonra seçmen bu zarfı ikinci bir zarfın içine koyar ve ikinci zarfa ismini yazar.Seçmen bu ikinci zarfı,seçimden önce belirlenmiş olan görevliye teslim eder veya posta ile ilgili seçim kurulu veya sandık kuruluna gönderir.

6.Gizli Oy İlkesi:Seçmenin hangi yönde oy kullandığının gizliliğini esas alır. Bu ilke

seçmenin her türlü baskıdan uzak,özgür iradesi ile oy kullanmasını sağlar.Bu ilkenin tersi Aleni Oy ilkesidir.

-Aleni Oy:Bu ilkeye göre oy herkesin görebileceği şekilde verilmelidir.

7.Mecburi Oy ve İhtiyari Oy İlkeleri: Mecburi oy ilkesine göre,seçmenler seçimlerde oy kullanmak zorundadır.Oy kullanmayan seçmenlere kanun ceza verilmesini öngörebilir. İhtiyari oy ilkesine göre, seçmen oy kullanmak zorunda değildir. İster kullanır ister kullanmaz.

Oy kullanma bir görev ise mecburi oy ilkesi devreye girer.Bir hak ise ihtiyari oy ilkesi devreye girer.

Günümüzde demokratik ülkelerin ezici bir çoğunluğu ihtiyari oy ilkesini benimsemiştir. Bu ilkeyi benimseyen ülkelerde seçime katılım düşüktür.Bu oranı yükseltmek için mecburi oy ilkesi önerilmektedir.

Günümüzde Türkiye,Belçika vs. ülkelerde mecburi oy ilkesi bu ilkeyi benimseyen ülkelerde oy kullanmayan seçmen bir müeyyideye maruz kalır.Bu müeyyide bazı ülkelerde hapis iken bazı ülkelerde para cezasıdır.

8.Serbest Oy veya Seçimlerin Serbestliği İlkesi: Vatandaşların hiçbir baskı,zorlama,tavsiye, telkin altında olmadan oy kullanabilmelerini ifade eder.Bu ilkenin amacı seçmenin bağımsızlığını sağlamaktır.Bu ilkenin yanında gizli oy ilkesi de olmak zorundadır.

9.Açık Sayım ve Döküm İlkesi:Oyların sayımının ve dökümünün aleni olarak,isteyen herkesin gözü önünde yapılmasını ifade eder.Bu ilke seçimin dürüstlüğünü sağlayan önemli bir ilkedir.

10.Seçim Uyuşmazlıklarının Yargısal Çözümü İlkesi:Seçim işlemleri uyuşmazlık konusu olabilir.Seçim işlemlerinde kanuna aykırılık

veya maddi hata olduğu iddia edilebilir. Bu tip durumlarda seçim uyumsuzlukları iki farklı sistem ile çözülmektedir.

a) Seçim Uyumsuzluklarının Siyasal Çözümü Sistemi: Bu sistemde seçim uyumsuzluklarını parlamento kendi arasında çözer.

-Eleştiriler: S.U'nun çözümü için tarafsız, bağımsız ve objektif bir hakimin olayları araştırıp tespit etmesi gerekir. Meclisler bu araştırmayı hakkıyla yapamazlar. Çünkü meclislerin bu iş için ne uzmanlığı vardır ne de gerekli tarafsızlıkları. Birbirlerine rakip milletvekilleri, tarafsız bir hakimin hareket ettiği gibi hareket etmeyip; partizanca düşüncelerle rakiplerinin seçimlerini iptal ettirme yönünde oy kullanabilirler.

b) Seçim Uyumsuzluklarının Yargısal Çözümü Sistemi: Bu sistemde çözümü yargı organları yapar. Seçimde haksızlık iddiası bir hukuka aykırılık iddiasıdır. Hukuka aykırılık iddiaları, yargı organı tarafından çözümlenmelidir. Bu sistem, ilk işlediğimiz sisteme göre daha üstündür, daha yenidir, gittikçe yaygınlık kazanmıştır. Günümüzde de bu ilke benimsenmelidir. Seçimlere yapılan itirazları yargı çözüme kavuşturmalıdır.

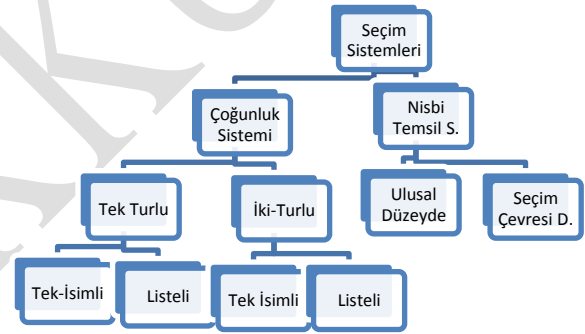
II. SEÇİM SİSTEMLERİ

Seçim sistemleri, oyların milletvekilliklerine dönüştürülmesinde kullanılan teknik usüller. Bu sistemlerle partilerin sahip olduğu oy oranları ile çıkaracakları milletvekili sayısı hesaplanır.

Hollanda ve İsrail hariç, seçimler ülke düzeyinde değil, belli bir seçim çevresinde yapılır. Bu amaçla ülke birbirlerine seçmen sayısı bakımından yakın olacak şekilde seçim çevrelerine bölünür. Seçim çevreleri il, ilçe gibi idari bölümlerden oluşturulur. Bazen bir il içerisinde birden fazla seçim çevresi

vardır. İstanbul'da 3 tane, Ankara'da 2 tane, İzmir'de 2 tane seçim çevresi vardır.

Seçim sistemleri çoğunluk sistemi ve nisbi temsil sistemi olmak üzere ikiye ayrılır. Çoğunluk sistemi de kendi içerisinde tek turlu çoğunluk sistemi ve iki turlu çoğunluk sistemi olmak üzere ikiye ayrılır. Bunların her biri kendi içerisinde tek-isimli ve listeli olmak üzere ikiye ayrılır. Nisbi seçim sistemi ulusal düzeyde ve seçim çevresi düzeyinde (En büyük artık usülü, En kuvvetli ortalama, Milli Bakiye Usülü, d'Hont usülü) olmak üzere iki değişik şekilde uygulanır.

A. ÇOĞUNLUK SİSTEMİ

Bir seçim çevresinde en çok oyu alan parti o seçim çevresindeki milletvekilliğini ve milletvekilliklerinin tümünü alır. Bu sistem kendi içerisinde ikiye ayrılır.

1. Tek-Turlu Çoğunluk Sistemi: Belirli bir seçim çevresinde en çok oyu alan aday veya en çok oyu alan partini bütün adayları seçilmiş olur. Bu sistem iki farklı şekilde uygulanır.

aa) Tek-İsimli Tek-Turlu Çoğunluk Sistemi: Bu sistemde, ülke her biri bir milletvekili çıkaracak şekilde seçim çevrelerine bölünür.

Bu sisteme dar bölgeli sistem de denir.Bu sistemi ABD,İngiltere gibi ülkeler uygular.

Bu sistemde adayın seçimi tek turla yapılmaktadır.Bir seçim çevresinde en çok oyu alan aday vekilliği kazanır.Örnek:100.000 geçerli oyun bulunduğu bir seçim çevresinde A partisi 18.000,B partisi 21.000,C partisi 20.000,D partisi 19.000 E partisi 22.000 oya sahip olmuş olsun.Bu durumda en çok oya sahip parti olan parti E partisi olduğuna göre,vekilliği E partisinin adayı kazanır.

Bu sistemde seçmenler en güçlü iki aday arasında oy kullanma eğilimindedir.Üçüncü bir adaya oy vermeleri durumunda oyları ziyan olacaktır.Bu sistemde istisnai durumlarda azınlıkta kalan parti çoğunluk kazanacak sayıda sandalye elde edebilir.

bb)Listeli Tek-Turlu Çoğunluk Sistemi:Ülke,her biri birden fazla vekil çıkaracak şekilde seçim çevrelerine bölünür.Bu sisteme aynı zamanda geniş bölgeli çoğunluk sistemi de denir.Partiler liste halinde o seçim çevresinin çıkaracağı sayıda aday gösterirler.Bu sistemde seçim tek turda yapılır.Bu turda,ilgili seçim çevresinde en çok oyu alan parti o seçim çevresindeki tüm vekillikleri kazanmış olur.Bu sistem 1946-1960 arasında ülkemizde uygulanmıştır.Fakat,bu sistemde adaletsiz sonuçlar vermiştir.Bu sistem istikrarlı ve güçlü hükümetler oluşturur.

200.000 geçerli oyun bulunduğu ve beş vekilin çıkacağı bir seçim çevresi olsun.A partisi 35.000,B partisi 40.000 C partisi 50.000,D partisi 60.000 E partisi 15.000 oy almış olsun.Bu durumda söz konusu seçim bölgesindeki 5 adet olan vekilliğin hepsi en çok oyu alan D partisine gider.

2.İki-Turlu Çoğunluk Sistemi:Bu sistemde seçimin iki turda yapılması ihtimali vardır.Birinci turda bir aday veya bir parti seçim çevresindeki geçerli oyların mutlak

çoğunluğunu(yarıdan bir fazlasını) elde edebilirse,o aday veya o partinin adayları seçilmiş olur. İlk turda hiçbir aday veya hiçbir parti geçerli oyların mutlak çoğunluğunu ele geçirememişse,en yüksek oyu alan ilk iki aday veya ilk iki parti veya belirli bir oy oranının üstünde oy alan parti veya aday ikinci turda tekrar oylanır. İkinci turda en yüksek oy alan aday veya parti kazanır.İkinci turda mutlak çoğunluk aranmaz.Bu sistem iki farklı şekilde uygulanır.

aa)Tek-İsimli İki-Turlu Çoğunluk Sistemi:

Bu sistemde,ülke her biri bir milletvekili çıkaracak şekilde seçim çevrelerine bölünür. Bu sistemde seçimin iki turda yapılması ihtimali vardır. Birinci turda bir aday seçim çevresindeki geçerli oyların mutlak çoğunluğunu(yarıdan bir fazlasını) elde edebilirse,o aday seçilmiş olur. İlk turda hiçbir aday geçerli oyların mutlak çoğunluğunu ele geçirememişse,en yüksek oyu alan ilk iki aday veya veya belirli bir oy oranının üstünde oy alan aday ikinci turda tekrar oylanır. İkinci turda en yüksek oy alan aday kazanır.İkinci turda mutlak çoğunluk aranmaz.

bb)Listeli İki-Turlu Çoğunluk Sistemi: Ülke,her biri birden fazla vekil çıkaracak şekilde seçim çevrelerine bölünür.Bu sisteme aynı zamanda geniş bölgeli çoğunluk sistemi de denir.Partiler liste halinde o seçim çevresinin çıkaracağı sayıda aday gösterirler.Seçmen bir partiye,yani bir listeye oy verir.Birinci turda,bir parti bir seçim çevresinde geçerli oyların mutlak çoğunluğunu elde edebilirse,o partinin listesinde bulunan bütün adaylar seçilmiş olur.İkinci tura gerek kalmaz.İlk turda hiçbir parti mutlak çoğunluğu sağlayamamışsa,aynı seçim çevresinde ikinci tur oylama yapılır.Bu tura ilk turda en çok oy almış iki-parti veya belirli bir oranın üstünde oy almış partiler katılabilir.İkinci turda mutlak çoğunluk aranmaz en çok oy alan kazanır.Bu uygulama istisnaidir.

B.NİSPİ TEMSİL SİSTEMİ

Her partinin seçmenlerden aldığı oy oranında milletvekili çıkarmasını öngören bir sistemdir. Bu sistem,bir listeli seçim usulüdür.Bu sistem,en az iki vekil çıkaran seçim çevrelerinde uygulanabilir.Bir seçim çevresinden ne kadar az vekil çıkıyorsa,yani bir seçim çevresi ne kadar küçük ise nispi temsil o kadar adaletsizdir.Seçim çevresinin büyüklüğü nisbi temsil ile bağdaşır niteliktedir.

Bu sistem,genelde seçim çevresi üzerinde uygulanır.Bazı istisnai yerlerde ulusal düzeyde uygulanabilmektedir.

1.Ulusal Düzeyde Nisbi Temsil:Bu sistemde,tüm ülke tek bir seçim çevresi olarak kabul edilir.Meclisteki tüm vekillikler bu ulusal seçim çevresinden belirlenir.Yani ulusal seçim çevresinin çıkaracağı vekil sayısı meclisteki sandalye sayısına eşittir.Bu sistemde her parti meclisin üye tam sayısı kadar vekil aday gösterir.Seçimde her parti aldığı oy oranında vekil çıkarır.Bunun için öncelikle ulusal seçim kotası(Geçerli Oylar/Meclis Üye Tam Sayısı) bulunur.Sonra her partinin aldığı oy sayısı bu seçim kotasına bölünerek çıkaracağı vekil sayısı hesaplanır.

Örnek 20.000.000 geçerli oyun kullanıldığı ve meclisi 200 vekilden oluşan bir ülkede ulusal seçim kotası $20.000.000/200=100.000$ dir.Bu ülkede A partisi 8.000.000,B partisi 6.000.000, C partisi 4. 000.000,D partisi 1.800.000,E partisi 200.000 oy almışsa çıkaracakları vekil sayısı şöyledir.

A=80 B=60 C=40 D=18 E=2 vekil çıkarır.

A: $8.000.000/100.000 =80$ vekil.

Bu sistem temsilde orantılılık bakımından en adil sistemdir.Ülkede en küçük parti bile ulusal seçim kotasını aştığı takdirde vekil kazanabilmektedir.Bu sistemde artık oy oranı

çok düşüktür.Nispi temsil sistemi formülleri bakımından en adili budur. Bu usul pratikte çok az uygulanmaktadır.Bu sistem genelde küçük ülkelerde uygulanabilmektedir.Bu usül İsrail ve Hollanda gibi küçük iki ülkede uygulanmaktadır.

-Eleştiriler:Bu sistemde,seçmen ile vekiller arasında hiçbir bağ kalmamaktadır.Seçmen oyunu vekile değil,partiye vermektedir.Diğer yandan bu sistem partileri ufulanmasına yol açabilmektedir.20 milyon geçerli oyun olduğu ve 200 vekillik meclisi olan bir ülkede 100.000 oy almış bir parti(%0.5 oy oranı) vekil çıkarabilir.Bu sebeple partiler ufalmaktadır.

2.Seçim Çevresi Düzeyinde Nispi Temsil

Her parti o seçim çevresinde çıkan milletvekili sayısı kadar aday içeren bir listeyle seçime katılır.Seçmenler partilerin adaylarına oy verirler.Kural olarak her parti aldığı oy oranında milletvekilliği çıkarır.Partilerin ne kadar vekil çıkardıklarını bulmak için bazı hesaplar yapılır. Öncelikle seçim kotası(Geçerli oy/vekil sayısı) bulunur.Ardından partilerin aldıkları oy oranı seçim kotasına bölündüğünde hangi partinin kaç vekil alacağı hesaplanmış olur.Ama,partilerin aldığı oy oranı seçim kotasının tam katı olmayacağı için bazı oylar artar.Bazı vekillikler paylaştırılmamış olur

Örnek:5 vekil çıkaran 100.000 geçerli oyun kullanıldığı bir seçim çevresinde seçim kotası 20.000'dir.A partisi 36.000,B partisi 28.000,C partisi 24.000, D partisi 12.000 oy almış olsun. Bu durumda hangi partinin kaç vekil çıkaracağını hesaplayalım.

Mv=Milletvekili,art.oy=artık oy

A Partisi: $36.000/20.000=1$ mv ve 16000 art.oy
B Partisi: $28.000/20.000=1$ mv ve 8000 artık oy
C Partisi: $24.000/20.000=1$ mv ve 4000 artık oy
D Partisi: $12.000/20.000=0$ mv ve 12.000 art.oy

Bu durumda iki vekil açıkta kalmış ve 40.000 oy artmıştır.

Bu artık oyların dağıtılış usulüne göre nispi temsil sistemin 4 değişik çeşidi vardır.En büyük artık,en kuvvetli ortalama, milli bakiye ve d'Hondt usulleri.İlk iki usûlde artık oylar seçim çevresi,milli bakiye sisteminde artık oylar ulusal düzeyde paylaştırılır.d'Hondt usulü ise artık oy bırakmaz.

a)En büyük artık usulü:Açıktan kalan vekillikler artık oyların büyüklüklerine göre dağıtılır. Örnek:A partisi 16000 artık oy,B partisi 8000 artık oy, C partisi 4000 artık oy,D partisi 12000 artık oy. Bu örnekte iki vekilin boşta kaldığı biliniyor.Bu durumda en fazla artık oya sahip iki parti vekillikleri kazanır.Bunlar A ve D partileridir.B ve C partisinin artık oyları yandı.

b)En kuvvetli ortalama usulü:Partilerin aldığı oylar,onların ilk dağıtım sonucunda kazandıkları milletvekillikleri sayısına "1" sayısı ilave edilerek bulunan sayıya bölünür.Bu işlem sonucunda elde edilen sayılar büyükten küçüğe doğru sıralanır ve açıkta kalan milletvekillikleri sırayla bu sayıların ait olduğu vekillere verilir.

Mv=Milletvekili,art.oy=artık oy

A Partisi:36.000/20.000=1 mv ve 16000 art.oy
B Partisi:28.000/20.000=1 mv ve 8000 artık oy
C Partisi:24.000/20.000=1 mv ve 4000 artık oy
D Partisi:12.000/20.000=0 mv ve 12.000 art.oy

Bu örnekte iki tane vekil açıkta kalmıştır.Bu örnekteki iki tane vekili bu usûl ile dağıtım

Mv=Milletvekili,art.oy=artık oy

A Partisi:36.000/2(1+1)= 18000
B Partisi:28.000/2(1+1)=14000
C Partisi:24.000/2(1+1)=12000
D Partisi:12.000/1(0+1)=12000

En kuvvetli ortalama usulüyle,boşta kalan iki milletvekilliği,en kuvvetli ortalamaya sahip olan iki büyük partiye verilir.Bunlar A ve B partileridir.Bu usûl,en büyük artık usulüne göre büyük partilere avantaj sağlar.

Oyların veya artık oyların eşit çıkması durumunda ilgili ülkenin seçim kanunu sorunu çözer.

c)Milli Bakiye(Ulusal Artık) Sistemi:Artık oyların ulusal düzeyde paylaştırıldığı sistemdir.Bu sistemde ülke düzeyinde bütün artık oylar ve açık milletvekillikleri tek bir merkezde toplanır.Yurt düzeyindeki artık oylar toplamı,artık milletvekillikleri toplamına bölünerek ulusal seçim kotası bulunur.Sonra,her partinin artık oylar toplamı ulusal seçim kotasına bölünerek her partiye ulusal artıktan ne kadar vekil verileceği saptanır. Bu sistem ülkemizde 1965 seçiminde uygulanmıştır.

Bu sistem seçmen düzeyindeki her eğilimin parlamentoya yansımaları sağlar. Bu sistemde çok küçük partilerin vekil çıkartma şansı vardır. Bu sistemin sonuçları ulusal düzeyde nispi temsil sisteminin sonuçlarına yakındır.Bu sistem istikrarsızlığa yol açar.

d)d'Hondt Usulü:Seçim çevresinde oyların paylaştırılması işleminde artık oy ve açık milletvekilliği bırakmayan usûldür.Bu usûlde seçim kotası yoktur ve dolayısıyla seçime katılan partilerin oyları seçim kotasına bölünmez. Bu usûlde,seçime katılmış siyasi partilerin adları alt alta ve geçerli oy sayıları da hizalarına yazılır.Siyasi partilerin oy sayıları,önce bire,sonra ikiye,vs. -o çevrenin çıkaracağı milletvekili sayısına kadar bölünür.Elde edilen paylar ayırım yapılmaksızın en büyükten en küçüğe doğru sıralanır ve seçim çevresinden çıkacak milletvekili sayısı kadar bu payların sahibi olan partilere ve bağımsız adaylara rakamların büyüklük sırasına göre milletvekili tahsis olunur.

Örnek:5 vekil çıkaran ve 100.000 geçerli oyun kullanıldığı bir seçim çevresinde A partisi 36.000,B partisi 30.000,C partisi 24.000,D partisi 10.000 oy almışsa d'Hondt usulüne göre milletvekillikleri şu şekilde paylaşılır.

Partiler	1'e bölme	2'ye bölme	3'e bölme	4'e bölme	5'e bölme
A	36000	18000	12000	9000	7200
B	30000	15000	10000	7500	6000
C	24000	12000	8000	6000	4800
D	10000	5000	3333	2500	2000

Bu tabloya göre en büyük beş rakam büyüklük sırasına göre şöyledir.

A:36000 B:30000 C:24000 A:18000 B:15000

Bu durumda A partisi 2,B partisi 2, C partisi 1 vekil çıkarır.D partisi vekil çıkaramaz.

Bu usül günümüzde Türkiye,Avusturya,Belçika gibi ülkelerde uygulanır.

NİSPİ TEMSİLİN DİĞER FORMÜLLERİ: Nispi temsilin d'Hondt formülü dışında da formülleri vardır.

- 1.Sainte-Lague Formülü:d'Hondt'a benzer ancak bölme işlemi tek sayılara yapılır.Danimarka,Norveç,İsveç uygular.
- 2.Hagenbach-Bischoff Formülü:Milli bakiye sistemine benzer.Ülke çapındaki artık oy toplamı,açık kalan vekil sayısının bir fazlasına bölünür.Lüksemburgda uygulanır.
- 3.Devredilebilir Tek Oy:Sadece İrlanda da uygulanan karışık bir sistemdir.
- 4.Devredilemez Tek Oy:Sadece Japonya'da uygulanır.

-NİSPİ TEMSİL SİSTEMİNDE LİSTE ÇEŞİTLERİ

Nispi temsil sistemi bir listeli sistemdir.Bir siyasi parti listesinde,o seçim çevresinde çıkaracağı sayıda milletvekili adayının ismi,alt alta 1,2,3,4 .. şeklinde sırasıyla yazılıdır. Seçmen bu sistemde partisini seçer. Seçmenin listedeki adayları tercih etmesi bakımından üç usül vardır.

1.Bloke Liste Usülü:Seçmen partilerin listeleri üzerinde değişiklik yapma imkanına sahip değildir.

2.Tercihli Oy Usülü:Seçmen listede istediği adayın yanına işaret koyar.Böylece partinin adaylar arasında listede yaptığı sıralamayı değiştirebilir.

3.Karma Liste Usülü:Seçmen değişik partilerin adayları arasından adaylar seçerek kendi listesini oluşturur.Listeye o seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısı kadar aday yazabilir.

-NİSPİ SEÇİM SİSTEMİNDE SEÇİM BARAJLARI

Bu sistemde çok küçük partilerin bile vekil çıkarma şansı vardır.Partilerin ufalanması engellemek ve sisteme istikrar sağlamak amacıyla nispi temsil sistemini uygulayan bazı ülkeler seçim barajını uygulamaktadır.Bu barajlar ulusal veya seçim çevresi düzeyinde olabilir.

1.Ulusal Baraj:Bu sistemde,ulusal düzeyde,seçimdeki geçerli oyların belli bir yüzdesini elde edemeyen partilere ne kadar oy almış olurlarsa olsun milletvekilliği verilmez. Ülkemizde seçim barajı %10'dur.

2.Seçim Çevresi Barajı:Nispi temsil sisteminde, küçük partilere engel olmak,büyük partilere avantaj sağlamak için seçim çevresi barajı getirilebilmektedir.Seçim çevresi barajı,belirli bir seçim çevresinde belirli miktarda oy alamamış partilerin milletvekili çıkaramaması demektir.

-Karma seçim sistemleri:

Almanya,İspanya,İtalya,Japonya gibi ülkelerde karma sistemler benimsenmiştir. Bu ülkelerde meclis üyelerinin bir kısmı çoğunluk sistemiyle,bir kısmı nispi temsil sistemi ile seçilmektedir.

SEÇİM SİSTEMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1.Nispi temsil sistemi,temsil bakımından adildir; ama istikrarsız ve zayıf hükümetlere yol açar.

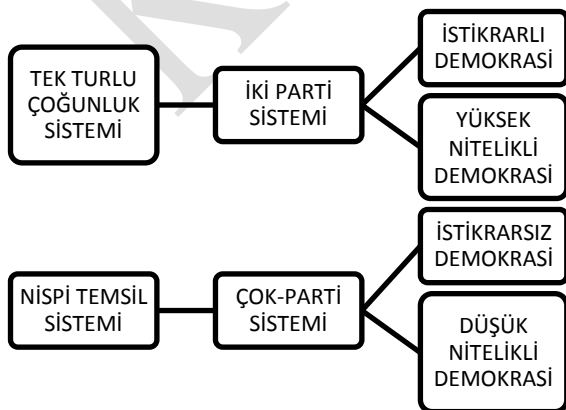
2.Çoğunluk sistemi,temsil bakımından adaletsizdir;ama istikrarlı ve güçlü hükümetlere yol açar.

3.Nispi temsil sistemi çok-parti sistemini teşvik eder.

4.İki-turlu çoğunluk sistemi de çok parti sistemini teşvik eder.

5.Tek-turlu çoğunluk sistemi iki-parti sistemini teşvik eder.

Seçim sistemleri siyasal rejim üzerinde önemli etkilere sahiptir.Nispi temsil ile temsilde adalet arasında olumlu ilişki olduğu,tek-turlu çoğunluk sistemi ile hükümette istikrar ve etkinlik ilkesi ile doğru bir orantının olduğu söylenebilir.Nispi temsil sistemi ve iki turlu çoğunluk sistemi ile çok parti sistemi arasında ve tek-turlu çoğunluk sistemi ile iki-parti sistemi arasında bir ilişkinin olduğu söylebilir.İki-parti sisteminin istikrarlı,etkili ve sorumlu bir demokrasiyle birlikte görüldüğü,buna karşılık nispi temsil ve çok-parti sisteminin istikrarsız,etkinlikten mahrum ve düşük nitelikte demokrasilerle birlikte görüldüğü gözlemlenebilir.

SEÇİM SİSTEMLERİ İLE İLGİLİ PRATİKLER

1)300.000 geçerli oyun kullanıldığı ve 4 vekil çıkaran K seçim çevresinde 5 partinin aldığı oy sayıları şöyledir: A=40.000 B=70.000 C=100.000 D=60.000 E=30.000.

Buna göre,Bu seçim çevresinde hangi parti kaç vekil çıkaracaktır?(Bu çevrede listeli tek-turlu çoğunluk sistemi vardır)

2) 10.000.000 geçerli oyun kullanıldığı ve 4 parlamentosunun 200 vekilden oluşan bir ülkede 5 farklı parti yarışmıştır. Aldıkları oy oranları şöyledir A=4.000.000 B=3.000.000 C=2.000.000 D=900.000 E=100.000

Buna göre bu ülkede her bir partinin çıkaracağı vekil sayısını hesaplayınız.(Bu ülkede Ulusal Düzeyde Nispi Temsil var)

3) 300.000 geçerli oyun kullanıldığı ve 4 vekil çıkaran K seçim çevresinde 5 partinin aldığı oy oranları şöyledir: A=40.000 B=70.000 C=100.000 D=60.000 E=30.000.

Buna göre,Bu seçim çevresinde hangi parti kaç vekil çıkaracaktır?(Bu çevrede En büyük artık usülü uygulanmaktadır.)

4) 300.000 geçerli oyun kullanıldığı ve 4 vekil çıkaran K seçim çevresinde 5 partinin aldığı oy oranları şöyledir:A=40.000 B=70.000 C=100.000 D=60.000 E=30.000.

Buna göre,Bu seçim çevresinde hangi parti kaç vekil çıkaracaktır?(Bu çevrede En büyük ortalama usülü uygulanmaktadır.)

5) 300.000 geçerli oyun kullanıldığı ve 4 vekil çıkaran K seçim çevresinde 5 partinin aldığı oy oranları şöyledir: A=40.000 B=70.000 C=100.000 D=60.000 E=30.000.

Buna göre,Bu seçim çevresinde hangi parti kaç vekil çıkaracaktır?(Bu çevrede d'Hondt usülü uygulanır.)

6) 750.000 geçerli oyun kullanıldığı ve 12 vekil çıkaran K seçim çevresinde 5 partinin aldığı oy oranları şöyledir: A=250.000 B=150.000 C=100.000 D=130.000 E=120.000.

Buna göre,Bu seçim çevresinde hangi parti kaç vekil çıkaracaktır?(Bu çevrede d'Hondt usülü uygulanır.)

7) 750.000 geçerli oyun kullanıldığı ve 12 vekil çıkaran K seçim çevresinde 5 partinin aldığı oy oranları şöyledir:A=250.000 B=150.000 C=100.000 D=130.000 E=120.000.

Buna göre,Bu seçim çevresinde hangi parti kaç vekil çıkaracaktır?(Bu çevrede enbüyük ortalama usülü uygulanmaktadır.)

8)750.000 geçerli oyun kullanıldığı ve 12 vekil çıkaran K seçim çevresinde 5 partinin aldığı oy oranları şöyledir: A=250.000 B=150.000 C=100.000 D=130.000 E=120.000.

Buna göre,Bu seçim çevresinde hangi parti kaç vekil çıkaracaktır?(Bu çevrede d'Hondt usülü uygulanmaktadır.)

9)20.000 geçerli oyun kullanıldığı ve 2 vekil çıkaran K seçim çevresinde 5 partinin aldığı oy oranları şöyledir: A=7.500 B=5.000 C=4.000 D=1.500 E=2.000.

Buna göre,Bu seçim çevresinde hangi parti kaç vekil çıkaracaktır?(Bu çevrede d'Hondt usülü uygulanmaktadır.)

Bölüm 15-YASAMA

I.YASAMA ORGANI

A.Genel Olarak

aa)Yasama organının diğer devlet organlarından ayrılması
Yasama organının yürütme ve yargı organlarından ayrılmasında bir mesele yoktur.Yasama organı halk tarafından seçilmiş belli sayıda temsilcilerden oluşur.Yürütme organı ise,başkanlık sistemlerinde başkan,parlamenter sistemlerde devlet başkanı ve bakanlar kurulundan oluşur. Yargı organı da bağımsız mahkemelerden oluşur.Yasama organı yerine, yasama meclisi, meclis, parlamento,yasa koyucu,kanun koyucu gibi kelimeler söylenebilir.

B.Parlamentoların Yapısı:Tek-Meclisli ve İki Meclisli Parlamentolar

1.Tek-Meclislilik:Bir parlamentonun tek meclisten oluşması durumuna tek-meclislilik denir.Örnek:Türkiye

2.İki-Meclislilik:Bir parlamentonun iki-meclisten oluşması durumuna iki-meclislilik denir.Bu sistemde parlamento iki ayrı meclisten oluşur.

İki-meclislilik tarihsel olarak tek-meclislilikten eskidir.Tarihteki ilk parlamento olan İngiliz Parlamentosu iki ayrı meclise bölünmüştür. Günümüzde de birçok ülkenin parlamentosu iki meclislidir.

Örn:İngiltere,Almanya,Japonya,Fransa vd.
İki-Meclislilik sistemindeki meclislere literatürde birinci meclis ve ikinci meclis denir. Birinci meclis terimi üniter devletlerde daha önemli yetkiler taşıyan meclis ve federal devletlerde ise nüfus esasına göre seçilen meclis kastedilmektedir.

Birinci meclise alt,ikinci meclise üst meclis denir. Bu isimlendirme tarihsel bir kalıttır. Eskilerde oluşan iki-meclislilik sisteminde üst mecliste asiller,alt mecliste halkın seçtikleri vardı.Günümüzde alt meclis yetki bakımından üstündür.

Birinci Meclisler ile İkinci Meclisler Arasındaki Farklar

- 1)Üye sayısı bakımından ikinci meclisler birinci meclislere göre daha küçüktür.
- 2)İkinci meclislerin yasama dönemleri,birinci meclislerin yasama dönemlerinden uzundur.
- 3)Birinci meclis üyelerinin tamamı yasama döneminin sonunda bir kerede seçilirken ikinci meclislerin üyelerinin seçiminde kısmi yenileme olabilmektedir.
- 4)İkinci meclislerin yetkileri birinci meclislerin yetkilerinden azdır. (Federal devletlerde eşit olabilir.)
- 5)Parlamenter hükümet sistemlerinde hükümetler,genellikle birinci meclisler karşısında sorumludur.
- 6)Birinci meclislerin üyeleri,genel oy ve tek-dereceli seçimlerle seçilirken,ikinci meclislerin üyeleri irsi intikal,atama vb. şekillerde seçilebilir.
- 7)İkinci meclislere üyelik için daha yüksek şart aranır.

İki meclisliliğin Nedenleri 1)Federalizm 2)Nüfus büyüklüğü 3)Tarihsel Sebepler

İki-meclis sisteminin aleyhine ileri sürülmüş görüşler

- 1)İki-meclis sistemi gereksizdir.Çünkü, eğer ikinci meclis de demokratik bir şekilde seçilecekse,ikinci meclis,birinci meclisin kopyası olacaktır ve bu durumda ikinci meclisin gereksizliği ve işe yaramazlığı ortaya çıkacaktır.
- 2)İki-Meclis sistemi anti-demokratiktir.Eğer ikinci meclis, seçimi yönünden birincisinin kopyası olmayacaksa,ikinci meclis,kaçınılmaz olarak anti-demokratik olacaktır.Vedel'e göre:İki meclislilik ya gereksizdir;ya anti-demokratiktir.
- 3)İki-meclis sistemi,yasama çalışmalarını yavaşlatır;bloke edebilir.
- 4)İki-meclis sistemi egemenliğin tekliği ve bölünmezliği ilkesine aykırıdır.

İki-meclis sisteminin lehine ileri sürülmüş görüşler

- 1)İki-meclis sistemi demokrasiyi güçlendirir
- 2)İki-meclis sisteminde kanun tasarı ve teklifleri daha iyi incelenir ve tartışılır.
- 3)İkinci meclisler,birinci meclislerin despotizmini engeller.
- 4)İki-meclis sistemi kuvvetler ayrılığı ilkesine uygundur.
- 5)İkinci meclisler istikrar ve devamlılık unsurudur.

Genellikle iki meclis sisteminden tek meclis sistemine geçen ülkelerin olduğunu,ama tek meclis sisteminden iki meclis sistemine geçen ülke sayısının daha az olduğunu görürüz. Ülkemizde 1961-1980 yılları arasında iki meclislik uygulanırken,1982 anayasasıyla tek meclis sisteminde dönüşmüştür.

C.Parlamento Üyeliği

Birinci meclis üyelerine milletvekili,ikinci meclis üyelerine senatör denir. Bunlara genel olarak parlamento üyesi denir. Genellikle ikinci meclislerin üye sayıları birinci meclislerin üye sayılarından önemli ölçüde düşüktür. Parlamento üyeliğine aday olabilmek için seçilme yeterliliğine sahip olmak gerekir. Seçilme yeterliliğinin,o ülkenin vatandaşı olmak,belli yaşta olmak,kısıtlı olmamak,belli suçlardan mahkum olmamak gibi birtakım şartlar vardır. Tek-meclisli parlamentoların üyeleri ve iki-meclisli parlamentolarda birinci meclislerin üyeleri,halk tarafından genel oyla,tek dereceli ve serbest seçimlerle seçilmektedir. İki-meclisli parlamentolarda ikinci meclislerin üyelerinin seçiminde değişik usüller uygulanmaktadır.İrsi üyeler,tabii üyeler,atanmışlar ve kısmi seçimle seçim .

1.Parlamento Üyelerinin hukuki statüsü

a)Yasama bağdaşmazlığı:Parlamento üyesinin, parlamento üyesi iken belirli bazı işleri yapmasının yasak olması demektir. Genellikle parlamento üyeliği ile bir kamu görevi arasında bağdaşmazlık vardır.Pek çok ülkede parlamento üyeleri diğer bir temsili görev ile yapılacak işleri yapamaz.Örnek:Parlamento üyesi belediye başkanlığı yapamaz.

b)Yasama bağımsızlıkları

aa)Yasama sorumsuzluğu:Parlamento üyelerinin yasama görevlerini yerine getirirken sarf ettikleri sözlerden,açıkladıkları düşüncelerden ve verdikleri oylardan dolayı herhangi bir hukuki veya cezai takibata uğramayacakları anlamına gelir.

Bb)Yasama dokunulmazlığı:Parlamento üyeleri hakkında,suç işlediklerinden bahisle,parlamentonun izni olmadan,cezai takibatta bulunulamayacağı anlamına gelmektedir. Suç işlediği iddia edilen bir parlamento üyesi,parlamentonun kararı olmaksızın,tutuklanamaz,tutulamaz,sorguya çekilemez ve yargılanamaz.

c)Parlamento üyeliği tazminatı:Parlamento üyelerine yapılan ödemeler bazı ülkelerde maaş bazı ülkelerde tazminat niteliğindedir. Maaş niteliğinde ise bunun parlamento üyesinin yaptığı hizmetin bedeli olduğu;tazminat niteliğinde ise bunun parlamento üyesinin görevi nedeniyle yaptığı harcamaların karşılığı olarak varsayılmaktadır. Ödeme maaş ise vergiye tabidir,tazminat ise vergiye tabi değildir.

D.Parlamentoların iç yapısı ve çalışma düzeni :

1-Parlamentonun çalışabilmesi için örgütlü olması lazımdır.Parlamento,bir başkan tarafından yönetilir ve temsil edilir; başkanın yanında divan bulunur. Divan,meclis çalışmalarını yönetmekle görevlendirilmiş meclis üyelerinin oluşturduğu kuruldur. Divan, başkan,başkanvekilleri,idare amirleri ve

katip üyelerden oluşur.

Başkanvekilleri,başkanın olmadığı zamanlarda başkana vekalet eder.İdare amirleri,meclis iç işleyişini sağlar ve meclis personelini yönetir. Katip üyeler,oyları sayar ve tutanakları kontrol eder. 2-Mecliste başkan ve divandan başka siyasi parti grupları ve komisyonlar bulunur. Komisyonlar,genel kurul çalışmalarını hazırlamak için parlamento üyelerinden seçilen kuruldur. Teşrii Komisyonlar:Yasama faaliyetinde bulunan komisyonlar. Teşrii olmayan komisyonlar:Hükümetin,meclis tarafından denetlenmesi sürecine katılan komisyonlardır.Bu komisyonlar üçe ayrılır(Soruşturma,kovuşturma ve ad hoc).

b)Parlamentoların Çalışma Düzeni

Yasama dönemi:İki seçim arasındaki dönem. Seans:Belirli günde fiilen yapılan toplantı. Anayasa veya içtüzük toplantı yapılabilmesi için toplantı yeter sayısı öngörüyor olabilir. Parlamento görüşmelerinde gündem konuşulur ve gündem parlamentonun çalışma programıdır. Bazı parlamentolar devamlı çalışmaktadır.Bu devamlılık parlamentonun tatil yapmayıp her zaman çalıştıkları anlamına gelmemektedir.Parlamentonun devamlılığı,parlamentonun istediği zaman çalışabileceği ve toplanabileceğini ifade eder. Parlamentoda oylama açık oylama,gizli oylama ve işaretle oylama şeklinde yapılmaktadır. Oylamanın kabulü için bir karar yeter sayısına ulaşılmalıdır. Bu sayıyı anayasa veya içtüzük belirlemektedir.

Nisbi Çoğunluk:Diğerlerinden fazla oy toplanması

Mutlak Çoğunluk:%50 + 1 (Oyların yarısının 1 fazlası)

Nitelikli Çoğunluk:%50 den fazla olmak kaydıyla 3/5,2/3 gibi oy oranlarıdır.

II.YASAMA FONKSİYONU

Yasama,kuralı koyar;yürütme, kuralı uygular; yargı ise uyuşmazlıkları çözer. Bu fonksiyonlar birbirlerinden iki farklı kriter ile ayrılır.

Bu kriterler maddi kriter ve organik kriter olmak üzere iki tanedir.

1.Maddi Kriter:Bu kritere göre hukuki işlem üçe ayrılır. Kural-işlem,subjektif işlem ve yargı işlemi. Bu üç işlemin yapıldığı yerde devletten söz edilebilir. Bu kritere göre fonksiyonlar; *Yasama fonksiyonu:Kural koyar.Genel ve soyuttur.

*Yürütme fonksiyonu:Hukuki işlem yapar ve hukuki durum şartını belirler.Bireysel ve somuttur.

*Yargı fonksiyonu:Hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka ayrılığı çözer.İddia-Tesbit-Müeyyide aşamalarından oluşur.

—Maddi kritere yapılan eleştiriler

1.Yürütme organının tüzük,yönetmelik gibi düzenleyici işlemlerini,maddi nitelikleri bakımından yasama işlemlerinden ayırma imkanı yoktur.Tüzük ve yönetmelikler de kural-işlemdir.

2.Yasama ile yargıyı ayırmak mümkün değildir. Yasama organının bazı işlemleri iddia-tesbit-müeyyide aşamalarını içerir.

3.Yürütme ile yargıyı ayırmak mümkün değildir.Yürütme organının bazı işlemleri iddia-tesbit-müeyyide aşamalarını içerir.

4.Yasama organları genel olmakla beraber, bazı işlemleri bireyseldir.

2.Organik Kriter(Şekli Kriter)

İfa eden organa ve yapılış şekillerine göre devlet fonksiyonlarını tasnif eden kritere organik kriter denir. Bu kritere göre fonksiyonlar;

*Yasama Fonksiyonu: Yasama organının yaptığı işlemlerdir.

*Yürütme Fonksiyonu:Yürütme organının yaptığı işlemlerdir.

*Yargı Fonksiyonu:Yargı organının yaptığı işlemlerdir.

B.Yasama İşlemleri

Yasama fonksiyonu organik kritere göre tanımlanabilir.

Yasama işlemleri,yasama fonksiyonunun kendileriyle yerine getirdiği işlemlerdir.

1.Yasama işleminin tanımı:Yasama organı tarafından yapılan işlem.

–Yasama organının tüzel kişilik sıfatından kaynaklanan işlemler yasama işlemi değildir. Yasama organı tüzel kişi olduğundan hak ve borç altına girebilir. Parlamentonun kendisine bağlı personelleri vardır ve bu personellerin yasama organının tüzel kişiliği ile yaptığı işlemler de yasama işlemi değildir. Örneğin, Meclisin yemekler için K lokantası ile anlaştığını varsayalım. Bu anlaşma meclisin tüzel kişiliği ile K lokantası arasındadır. Yasama işlemi ise yasa çıkartmaktır.Bu anlaşmada bir yasama işlemi söz konusu değildir.

Parlamento bir takım hukuki işlemler yapabilir. Tek taraflı hukuki işlemler:İdari karar ve düzenleyici idari işlemler.

İki-taraflı hukuki işlemler:Sözleşme

Bu işlemler idari yargının denetimine tabidir. (İdare hukukunun konusu olduğu için detaya girilmedi)

2.Yasama işleminin türleri(Parlamento Kararları ve Kanun)

Kanun ile parlamento kararları arasında bir ortaklık vardır. Kanunun da parlamento kararının da meclis tarafından kabul edilmesi gereklidir.

Kanun ile parlamento kararları arasında farklılıklar vardır.

*Kanun kabul edildiğinde CB onayına sunulurken, parlamento kararları sunulmaz. Parlamento kararları doğrudan parlamento başkanlığı tarafından yayımlanır.

*Kanunlar anayasa yargısına tabi iken,parlamento kararları tabi değildir.

Parlamento kararları,meclislerin iç yapısına ve çalışma düzenine ilişkin olarak veya parlamentoların yürütme ve yargı organlarıyla ilişkileri çerçevesiyle aldıkları kararlardır.Bu kararlar maddi kriterle tanımlanmalıdır.

Kanun,yasama organı tarafından yapılan ve parlamento kararı dışında kalan işlemlerdir. Kanunlar öneri olarak sunulur,görüşmesi yapılır,,kabul edilir,cumhurbaşkanının onayına sunulur,cumhurbaşkanı kabul ederse yayımlanır. SF:355 İncele.

C.Yasama Fonksiyonunun Özellikleri

1.Geneldir:Yasama yetkisi konu itibariyle sınırlandırılmamıştır.Meclis,Anayasaya aykırı olmamak şartıyla her türlü konuyu en ince detayına kadar düzenleyebilir.Yürütme organına bırakılan mahfuz alan yoktur. (Yürütme yasamanın düzenlemediklerini düzenleyemez.)

2.Aslidir:Yasama organı bir konuyu doğrudan doğruya düzenleyebilir.Yürütme organı ise yasamanın düzenlediklerini düzenleyebilir.

3.Devredilemez:Anayasa ile verilmiş yetkileri olan meclisin yetkileri devredilemez.

Parlamentonun görev ve yetkileri

Kanun koymak, Hükümeti Denetlemek, Bütçe kabul etmek, Uluslar arası antlaşma onaylamak, Savaş ilan etmek, Af çıkartmak vd.